

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
HALI-KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ PROGRAMI

ŞAVAK HAVLI VE HAVSIZ KİRKİTLİ DOKUMALARI
(Sanatta Yeterlik Eser Metni)

Hazırlayan:

20086054 Elif AKSOY

Danışman:

Yrd. Doç. Latif TARAŞLI

İSTANBUL - 2011

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
HALI-KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ PROGRAMI

ŞAVAK HAVLI VE HAVSIZ KİRKİTLİ DOKUMALARI
(Sanatta Yeterlik Eser Metni)

Hazırlayan:

20086054 Elif AKSOY

Danışman:

Yrd. Doç. Latif TARAŞLI

İSTANBUL - 2011

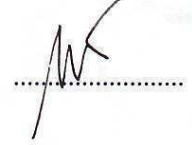
Elif AKSOY tarafından hazırlanan **Şavak Havlı ve Havsız Kırkitle Dokumaları** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Sanatta Yeterlik Eser Metni olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 21 / 10 / 2011

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Banu MAHİR (MSGÜ.Sanat Tarihi Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Prof.Dilek ALPAN (MSGÜ.Tekstil ve Moda Tasarımı Öğr.Üy.)

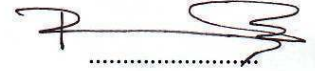
Jüri Üyesi : Prof.Esin SARIOĞLU (Haliç Ünv.Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Latif TARAŞLI (Danışman)

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Bahattin ŞEBER (Haliç Ünv.Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	II-III
ÖZET	IV
SUMMARY	V
RESİMLER LİSTESİ.....	VI-XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
ŞAVAK DOKUMALARINA ÖZGÜ İSİMSİZ MOTİFLER LİSTESİ.....	XI-XII
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı.....	4
1.2.Çalışmanın Kapsamı.....	4
1.3. Çalışmanın Yöntemi	5
2. BULGULAR VE YORUM.....	8
2. 1. Şavak Aşiretinin Tarihçesi.....	8
2. 1. Şavak Aşiretinin Köy Dağılımı	11
2. 3. Şavak Aşiretinin Yayla Yerleşmeleri	12
2.4. Şavak Dokumalarının Teknik ve Sanatsal Yönden Özellikleri	13
2.4.1. Şavak Dokumalarının Hammadde Üretimi.....	14
2.4.2. Şavak Dokumalarının Hammadde İşlemleri	15
2.4.3. Şavak Dokumalarının Dokuma Tekniği	17
2.4.4. Şavak Dokumalarının Dokuma Özellikleri	19
2.4.5. Şavak Dokumalarında Kalite.....	22
2.4.6. Şavak Dokumalarında Renk.....	22
2.4.7. Şavak Dokumalarında Boyut.....	22
2.4.8. Şavak Dokumalarının Kompozisyon Özellikleri.....	23
4. DEĞERLENDİRME	58
5. SONUÇ	62
5. KATALOGLAR.....	67
6.EKLER	186
7. ESERLERİM.....	186
8. KAYNAKLAR	198
9. ÖZGEÇMİŞ.....	207

ÖNSÖZ

Doğu Anadolu Bölgesinde yaşayan Şavak aşiretinin havlı ve havsız kirkitli dokumaları hakkındaki araştırmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Bu konuyla ilgili doğrudan yararlanabilecek bir kaynağın bulunmayışı, bizi bu konu üzerinde çalışmaya yöneltmiştir. Anadolu'nun fetih ve iskânında önemli rol oynayan Türkmen boylarının Anadolu'ya göç etmesi sonucunda beraberinde getirdikleri kültür değerleri Anadolu'da da devam etmiştir. Nitekim bu durum dokuma sanatında açıkça görülmektedir.

Şavak adı, Çemişgezek ve Pertek ilçelerinin bazı köylerinde yaşayan ve küçükbaş hayvancılıkla geçimlerini sağlayan yarı yerleşik-yarı göçebe bir hayat tarzı benimseyen halka verilen yerel isimdir. Şavakların 1573 yılında padişah fermanıyla Diyarbakır'dan Çemişgezek ve Pertek bölgelerine gönderildikleri tahmin edilmektedir. Osmanlı arşivlerinde şakak, şakaki, şakakyan adında bir aşiretin ve aynı şekilde şakak, şakağı, şakali adındaki bir cemaatin adı geçmektedir. Konar-göçer olan bu aşiretin yerleşim yerleri, Kilis, Diyarbakır, Erzurum, Musul, Çıldır, Hasan Keyf Sancağı, Aksaray Sancağı, Kars, Van Eyaleti, Hakkari Sancağı, Mardin Ergani olarak gösterilmektedir. Günümüzde bu aşiretin bir bölümü Van dolaylarında, bir kısmı İran topraklarındadır. Şavak aşireti Türkmenlerin Kayı boyundandır.

Küçükbaş hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Şavaklar, aynı zamanda aşiret hayatında önemli bir yeri olan geleneksel dokuma türlerini de günümüze kazandırmışlardır. Şavak aşiretinde dokunan, hammaddesi yüne dayalı dokumaların çoğunluğunu göçebe yaşantısına uygun çadır ve ev donanımında kullanılabilecek niteliktekiler oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Doğu Anadolu Bölgesinin yerleşik ve yarı göçer topluluklarından Tunceli Şavak aşiretinin hem Elazığ Arkeoloji ve Etnografya müzesinde, hem de yörede yapılan alan araştırması sırasında arşivlediğimiz dokumalarını inceledik. Bu dokumaların Müzedeki ve yöredeki örnekleri fotoğraflarla belgelenmiş, desen çizimleri gerçekleştirilmiş ve bir katalog halinde derlenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada, ülkemizde az tanınan, Türk kültür ve sanat zenginliğinin sergilendiği Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarının geleneksel dokuma sanatı içindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmalarım sırasında beni yönlendiren özel kütüphanesinden ve engin fikirlerinden yararlandığım Hocam Eşref BÜLENT'e, tez danışmanım Yrd. Doç. Latif TARAŞLI'ya, Timur BİLİR'e ve Ümmühan HAKAN'a, yöredeki alan araştırmaları sırasında bana destek olan Çemişgezek'li Öznur AKSOY'a, Hakan GÖKALP'e ve Mustafa BALABAN'a, bazı problemlerin çözümünde bana yol göstererek çalışmaya katkıda bulunan Fırat Üniversitesinden Tamer AKPOLAT'a teşekkürü bir borç bilirim. Fotoğraf çekimlerini gerçekleştiren, alan araştırmalarında yanımda olan ve tez dönemi boyunca benden desteğini esirgemeyen eşim Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Süha AKSOY'a ve ailesine, canım kızım Deniz Naz AKSOY'a teşekkürlerimi sunarım.

Elif AKSOY

ÖZET

ŞAVAK HAVLI VE HAVSIZ KİRKİTLİ DOKUMALARI

Orta Asya'dan gelen ve Doğu Anadolu Bölgesinde belli bir yörede yerleşen Şavak Aşireti eskiden göçebe hayatı süren, fakat şimdi yerleşik hayata geçen bir aşirettir. Bu aşiret Doğu Anadolu Bölgesinde Tunceli İlinin Pertek ve Çemişgezek ilçeleri arasında kalan ve Şavak yöresi olarak adlandırılan alanda yerleşik bir aşirettir.

Küçükbaş hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Şavaklar, aynı zamanda aşiret hayatında önemli bir yeri olan geleneksel dokuma türlerini de günümüze kazandırmışlardır. Tezimizi oluşturan Şavak aşireti havlı ve havsız kirkitli dokumaları, cicim (cecim), kilim, zili, sumak ve halıdır. Halılar Türk düğümü ile dokunmuştur.

Dokumada kullanılan iplikler yündür ve karaman koyunundan elde edilmiştir. Boyama, eğirme ve yıkama gibi hammadde işlemleri aşiretin kadınları tarafından yapılmaktadır. Tezgâh olarak yer tezgâhı kullanılmıştır.

Bugün bile Şavaklılar hala ana dillerini yaşam şekillerini ve geleneksel kıyafetlerini korumaktadırlar ve Şavak köylerinde halılar ve diğer dokumalar günümüzde de göze çarpmaktadır. Dokumalarda kullanılan renkler mavi, , kırmızı, turuncu, sarı, lacivert, mor, yeşildir. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumaları bitkisel motiflerden oluşmaktadır ve bu dokumalarda sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş göller bulunmaktadır.

Dokumayla uğraşan Şavak kadınları bundan 15 yıl öncesine kadar evlerini süslemek ve gençlerine çeyiz vermek amacı ile dokumaya devam etmekteydi. Fakat günümüzde, dokuma işleminin yorucu bir iş olmasından ve geçimlerini sürdürebilmek için hayvancılıkla uğraşmalarından dolayı yöre halkı arasında dokuma yapan kimse kalmamıştır.

ANAHTAR KELİMELE: Şavak Aşireti, Dokuma, Göl, Yer Tezgâhı, Türk Düğümü

SUMMARY

PILE AND NON PILE COMB USED WEAVINGS OF ŞAVAK TRIBE

Formerly nomadic Şavak tribe who came from Middle Asia and now settled in the Eastern Anatolia. Now this tribe lives in Pertek and Çemişgezek areas at the Tunceli, in this area there is fifteen Şavak villages.

Generally Şavaks breed sheep for living. They have a great tradition of weaving carpets and rugs. They used beating comb to weave havlı ve havsız weavings such as cicim, kilim, zili and carpets. Carpets are weaved by using Turkish style knot.

Wool threads which produced from Karaman sheep are only material of this weavings. Dyeing, spinning and washing processes are made by female member of the tribe. Ground loom are used in this weaving.

Even today they still preserve their old mother language end their traditional dress, customs and way of live and the carpets use in villages display very fine taste. Blue, red, purple, brown, green, orange, yellow, dark blue are used colors in this weaving. The Şavak havlı ve havsız kirkıtlı weavings are geometrical in design and usually employ the typically infinite pattern, consisting of göls and vegetal motifs.

Female weavers have weaved fifteen years ago for household ornament and wedding gift, but now no one follow this tradition because it is a hard and time consuming process.

KEY WORDS: Şavak Tribe, Weaving, Gol, Ground loom, Turkish Knot

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.....	2
Resim 2.....	2
Resim 3.....	8
Resim 4.....	9
Resim 5.....	14
Resim 6.....	15
Resim 7.....	16
Resim 8.....	16
Resim 9.....	17
Resim 10.....	17
Resim 11.....	20
Resim 12.....	21
Resim 13.....	21
Resim 14.....	68
Resim 15.....	68
Resim 16.....	68
Resim 17.....	69
Resim 18.....	69
Resim 19.....	69
Resim 20.....	70
Resim 21.....	70
Resim 22.....	71
Resim 23.....	72
Resim 24.....	73
Resim 25.....	73
Resim 26.....	73
Resim 27.....	74
Resim 28.....	74
Resim 29.....	74
Resim 30.....	75
Resim 31.....	75
Resim 32.....	75

Resim 33.....	76
Resim 34.....	76
Resim 35.....	76
Resim 36.....	76
Resim 37.....	77
Resim 38.....	77
Resim 39.....	77
Resim 40.....	77
Resim 41.....	78
Resim 42.....	78
Resim 43.....	78
Resim 44.....	78
Resim 45.....	78
Resim 46.....	79
Resim 47.....	79
Resim 48.....	79
Resim 49.....	79
Resim 50.....	80
Resim 51.....	80
Resim 52.....	80
Resim 53.....	81
Resim 54.....	82
Resim 55.....	83
Resim 56.....	84
Resim 57.....	84
Resim 58.....	85
Resim 59.....	85
Resim 60.....	86
Resim 61.....	88
Resim 62.....	88
Resim 63.....	88
Resim 64.....	89
Resim 65.....	89
Resim 66.....	90

Resim 67.....	91
Resim 68.....	93
Resim 69.....	93
Resim 70.....	94
Resim 71.....	95
Resim 72.....	95
Resim 73.....	96
Resim 74.....	97
Resim 75.....	98
Resim 76.....	99
Resim 77.....	100
Resim 78.....	102
Resim 79.....	103
Resim 80.....	105
Resim 81.....	107
Resim 82.....	108
Resim 83.....	109
Resim 84.....	110
Resim 85.....	112
Resim 86.....	113
Resim 87.....	114
Resim 88.....	115
Resim 89.....	116
Resim 90.....	116
Resim 91.....	116
Resim 92.....	117
Resim 93.....	117
Resim 94.....	117
Resim 95.....	118
Resim 96.....	118
Resim 97.....	120
Resim 98.....	120
Resim 99.....	120
Resim 100.....	121

Resim 101.....	122
Resim 102.....	123
Resim 103.....	124
Resim 104.....	125
Resim 105.....	126
Resim 106.....	126
Resim 107.....	127
Resim 108.....	128
Resim 109.....	128
Resim 110.....	128
Resim 111.....	129
Resim 112.....	130
Resim 113.....	132
Resim 114.....	133
Resim 115.....	134
Resim 116.....	135
Resim 117.....	136
Resim 118.....	137
Resim 119.....	138
Resim 120.....	139
Resim 121.....	140
Resim 122.....	141
Resim 123.....	142
Resim 124.....	142
Resim 125.....	142
Resim 126.....	143
Resim 127.....	144
Resim 128.....	146
Resim 129.....	146
Resim 130.....	146
Resim 131.....	146
Resim 132.....	147
Resim 133.....	147
Resim 134.....	147

Resim 135.....	147
Resim 136.....	148
Resim 137.....	148
Resim 138.....	149
Resim 139.....	151
Resim 140.....	152
Resim 141.....	153
Resim 142.....	155
Resim 143.....	155
Resim 144.....	156
Resim 145.....	158
Resim 146.....	159
Resim 147.....	160
Resim 148.....	162
Resim 149.....	162
Resim 150.....	164
Resim 151.....	164
Resim 152.....	166
Resim 153.....	166
Resim 154.....	168
Resim 155.....	168
Resim 156.....	169
Resim 157.....	170
Resim 158.....	172
Resim 159.....	172
Resim 160.....	174
Resim 161.....	174
Resim 162.....	176
Resim 163.....	176
Resim 164.....	177
Resim 165.....	178
Resim 166.....	180
Resim 167.....	180
Resim 168.....	181

Resim 169	182
Resim 170	184
Resim 171	185

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	19
Şekil 2	24
Şekil 3	28
Şekil 4	39
Şekil 5	39
Şekil 6	50
Şekil 7	52
Şekil 8	52
Şekil 9	52
Şekil 10	55
Şekil 11	55
Şekil 11	56

ŞAVAK DOKUMALARINA ÖZGÜ İSİMSİZ MOTİFLER LİSTESİ

İsimsiz 1	186
İsimsiz 2	186
İsimsiz 3	186
İsimsiz 4	187
İsimsiz 5	187
İsimsiz 6	187
İsimsiz 7	488
İsimsiz 8	188
İsimsiz 9	188
İsimsiz 10	189
İsimsiz 11	189
İsimsiz 12	190
İsimsiz 13	190

İsimsiz 14	190
İsimsiz 15	190
İsimsiz 16	190
İsimsiz 17	191
İsimsiz 18	191
İsimsiz 19	191
İsimsiz 20	191
İsimsiz 21	192
İsimsiz 22	192
İsimsiz 23	192
İsimsiz 24	192
İsimsiz 25	193
İsimsiz 26	193
İsimsiz 27	193
İsimsiz 28	193
İsimsiz 29	193
İsimsiz 30	194
İsimsiz 31	194
İsimsiz 32	194
İsimsiz 33	194
İsimsiz 34	195
İsimsiz 35	195
İsimsiz 36	195
İsimsiz 37	195
İsimsiz 38	196
İsimsiz 39	196
İsimsiz 40	196
İsimsiz 41	197
İsimsiz 42	197
İsimsiz 43	197
İsimsiz 44	197

1. GİRİŞ

İnsan yerleşik hayata geçmeden önce göçebe hayatı yaşamış, yerleşik hayata geçtikten sonra köy yerleşmelerini oluşturmuş, sonra şehir yerleşmelerine geçmiştir. Göçerlik, belli bir yerde yerleşmiş olmayıp ekonomik koşullara ve mevsime bağlı olarak sürekli yer değiştirenlerin, yer ve yurt değiştirmeye alışık olanların durumudur. Bu sebeple hayvancılığa bağlı göçebelikle, göçebe hayat yaşayan bazı gurupları birbirine karıştırmamak gerekir. Dünyanın çeşitli yerlerinde ilkel bir şekilde yaşayan avcı ve toplayıcı toplulukların göçebeliği ile göçebeliği ticari veya gezginci bir gurup özelliği olarak sürdüren toplulukların göçebe hayat tarzını, bu tür göçebeliğin dışında tutmak gerekmektedir.

Bütün milletlerde olduğu gibi, Türkler de yerleşik hayata geçmeden önce, bir göçebe hayatı yaşamıştır. Ancak Türk göçebeliği konusunda, Türklerin yalnızca ‘otları ve suları takip ederek’ yaşadıklarını öne sürmek ve bu toplumu ilkel bir göçebe kavimi olarak görmek büyük bir yanıltır.¹ Büyük hayvan sürülerine sahip olan Türkleri, konar-göçer yaşamaya zorlayan sebep, hayvancılığa dayanan ekonomik zorluklardır. Bu nedenle, Türklerin göçebe hayat tarzı, her şeyden önce hayvancılığa dayanan ekonomik düzenin sonucudur. Çünkü bu hayat tarzı, ekonomik faaliyetin şekli ve seviyesi ile sıkı bir ilişki içindedir.² F.Köprülü³, göçebeliğin coğrafi şartlar ve ekonomik zorunluluklarla yakından ilgili olduğunu, göçebe Türk kavimlerinin maddi ve manevi yüksek bir kültürden mahrum olduğunun zannedilmemesi gerektiğini söylemektedir. Ayrıca bu eski Türk kültürünü ‘bozkır kültürü’ olarak ifade eden İ.Kafesoğlu⁴, Türk kültürünün diğer göçebe toplumlarda görülen kültürden farklı olduğuna işaret etmektedir. Orta Asya’da konar-göçer bir hayat yaşayan Türk toplulukları, kurdukları yerleşim merkezleri çevresinde bu hayat tarzını devam ettirmişler ve zamanla yerleşik hayata geçmişlerdir. XI. Yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu’ya gelmeye ve yerleşmeye başlayan Türklerin bir bölümü, göçebe hayat tarzını Anadolu’da da sürdürmüşlerdir.⁵

Orta Asya’dan gelen ve Doğu Anadolu Bölgesinde belli bir yörede yerleşen Şavak Aşireti de eskiden göçebe hayatı süren, fakat şimdi yerleşik hayata geçen bir aşirettir. Bu

¹ A. KURAT, “Göçebelik”, 46–57; B. ÖGEL, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, 38

² M.Muhtar KUTLU, *Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık*, 2

³ F.KÖPRÜLÜ, *Orta Zaman Türk Hukuki Müesseseleri*, 338

⁴ İ.KAFESOĞLU, *Türk Milli Kültürü*, 413

⁵ S. ÖNGÖR, *Orta Doğu Ülkelerindeki Göçebe Hayatın Bugünkü Şartları ve Göçebe Nüfusun Sedantarizasyonu*, 158.

(Vaskovan) bucağına bağlı Doğan, Bölmebölen, Yemişdere, Payamdüzü ve Sarıbalta köylerinde yaşayanların büyük bir kesimi de yörede Şavaklı olarak bilinmektedir. Elazığ'da ise, Harput'a bağlı Yılangeçiren, Muratçık, Meşeli ve Şahinkaya köylerinde ikamet etmektedirler.

Elazığ ve çevresinde yaşayan Şavakların bir kolu Bingöl üzerinden Erzurum ve Kars, bir kolu da Keban üzerinden Erzincan ve Bayburt yaylalarına; Pertek-Çemişgezek Şavakları ise, Pülümür ve Erzincan yaylalarına göçmektedir.

Aşiret kış aylarını köylerinde, yazı ise Ovacık (Tunceli), Munzur dağları (Tunceli-Erzincan) ve Pülümür(Tunceli) yayla gurupları olarak adlandırabileceğimiz yöre yaylalarında geçirmektedir. Şavak aşiretinin köylerde yerleşik olanlarının dışında kalan ve göçebe çobanlık yaparak geniş bir alanda yaylak-kışlak hayatını sürdüren göçer bir kesimi de bulunmaktadır. Bu göçer kesim, kışı Urfa ovası, Diyarbakır havzası ve özellikle Siverek(Urfa) yakınlarındaki Karacadağ kışlaklarında, yazı ise Bingöl (Şerafettin Yaylaları), Elazığ ve Tunceli (Munzur Yaylaları) yöresindeki yayla alanlarında geçirmektedirler. Ekonomisi hayvancılığa dayanan, köylerin dışında yayla kom, mezra, oba gibi yerleşim birimlerine sahip olan ve köy-yayla hayatını sürdüren Şavak aşireti, yörede peynirleri (Şavak peyniri) ve dokumaları (Şavak dokuması) ile tanınmaktadır. ⁸

Türk sanatında oldukça mühim bir yer işgal eden halı ve kilimler, oldukça köklü bir geçmişe sahip olup, Türk sanat zevkini yansıtan önemli eserlerdir. Bugüne kadar ülkemizde göçebelik ve aşiretler konusunda yapılmış pek çok çalışma olmakla birlikte bunlar daha çok tarih, coğrafya, halkbilim ve sosyoloji bilimlerinin ilgi alanlarında kalmaktadır.

Diğer taraftan Anadolu göçer toplulukları üzerine yapılmış araştırmaların birçoğu da Güney Anadolu, Güneydoğu Toroslar ve Batı Anadolu'da yaşayan Avşar, Çepni, Barak, Tahtacı vb isimlerle anılan Türkmen ve Yörük olarak gruplanan, göçer, yarı göçer veya yerleşik olan boy ve aşiretlerle ilgilidir.⁹ Ancak özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan göçer, yarı göçer ya da yerleşik olan aşiretler üzerine yapılmış olan çalışmaların yok denecek kadar az olması da dikkat çekicidir. Bu durum Tez konumuzu oluşturan Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumaları için de böyledir ve bu sebeple özellikle Doğu ve Güneydoğu

⁸ M.Muhtar KUTLU, A.g.k., 2

⁹ Ahmet REFİK, *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, 966-1200, İ. KAFESOĞLU, *Türkmen Adı Manası ve Mahiyeti*, 121-133; C.TÜRKAY, Başbakanlık Arşivlerine göre: *Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiretler ve Cemaatler*, 150,692

Anadolu’da yaşayan göçer toplulukların dokuma sanatları ile ilgili bilgilerimiz de son derece sınırlıdır.

Tez çalışması sırasında Doğu Anadolu’da yaşayan yarı göçer topluluklarından birisi olan Tunceli Şavak aşiretinin dokumalarından Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumaları Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesinde bulunan örnekleriyle beraber, bölgede(köylerde) yaşayan aşiret mensuplarına ait olan dokuma örnekleri ile birlikte incelenmiştir.

1.1.Çalışmanın Amacı

Bu konunun araştırılmasının başlıca amacı, ülkemizde az tanınan, Türk kültür ve sanat zenginliğinin sergilendiği Şavak dokumalarının tanıtılmasına dönük bir katalog hazırlamak, Türk kültürüne bu dokumaları tanıtmak ve Şavak dokumalarının geleneksel dokuma sanatları içindeki yerini belirleyebilmektir. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumaları Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde çok dar bir alanda sadece adı geçen aşiret tarafından ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretilmesi sebebiyle bugüne değin fazlaca dikkat çekmemiş ve çok fazla incelenmemiştir.¹⁰ Ayrıca bu konu ile ilgili kaynaklar ve araştırmalar az olup, var olan kaynaklardaki Şavak dokumaları ile bilgi, resim, şekil ve şema gibi örnekler de kısıtlıdır. Bu çalışma ile bu güne kadar pek fazla ele alınmamış olan Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarını bilim dünyasına daha geniş bir şekilde, kalıcı belgelerle tanıtılması sağlanmış olacaktır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışmamızın kapsamını tezimizin konusu olan Şavak aşireti havlı ve havsız kirkitli dokumaları (cicim, kilim, zili ve sumak) oluşturmaktadır. Teknik, malzeme ve desen açısından Şavak dokumaları hakkında şimdiye kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Bu nedenle, hem Elazığ Arkeoloji ve Etnografya müzesinde hem de Şavak yöresinde

¹⁰ Y.DURUL, Baraj Gölü Çevresi Dokuma Sanatları, 9, Y.DURUL, Şavak Türkmenleri ve Dokuma Sanatları, 43-44; Y.DURUL, Şavak Türkmenleri ve Dokuma Sanatları, 4, T. GÜLENSOY, Şavak Türk Kilim Terminolojisi, 112, M.M.KUTLU, A.g.k., 1-11, N.KIRZIOĞLU,GÖRGÜNAY, Şavaklarda Dokuma Çeşitleri, Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri, 27-44

bulunan eserleri, Türk ve dünya kültürüne kazandırmak, tanıtmak ve Türk halı sanatıyla olan benzerliklerini ortaya koymak amacıyla böyle bir çalışma yapmayı uygun gördük.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarının kataloglarının hazırlanışında müze envanter kayıtlarında örneklerin toplandığı/alındığı yerler belirtilmeyip sadece dokumanın alındığı kişi adı ifade edildiğinden müze envanter kayıtlarına bağlı bir düzenleme yapmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle eldeki örnekler, öncelikle dokuma tekniği ve motif özellikleri gözetilerek gruplandırılmış ve katalog da bu düzene göre hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın başlangıcında öncelikle Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde gerek sergilenmekte olanlar, gerekse müze deposunda bulunan dokumalar içerisinde Şavak aşiretine ait olanlar belirlenmiştir. Ayrıca müzede yapılan çalışmaların yanı sıra Tunceli'nin Pertek ve Çemişgezek ilçeleri ile Elazığ köylerinde, araştırma ve inceleme gezileri gerçekleştirilmiştir. Bu gezilerde ayrıca dokuma yapanlarla görüşülerek dokumaların dokuma tekniği, hammadde, sıklık, boyut, renk, motiflerin anlamları ve kompozisyon özellikleri konularında ayrıntılı inceleme yapılmıştır.

Gerek inceleme gezisinde gerekse müze çalışmaları sırasında rastlanan Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarının fotoğrafları çekilmiş, müzedeki kayıtlar gözden geçirilerek fişlenmiş ve müzede Şavak aşiretine ait 22 adet havsız kirkitli dokuma(cicim, kilim, sumak) tespit edilmiştir. Bunlardan 7 tanesi söz konusu müzenin ilgili bölümde sergilenmekte olan örneklerdir, geriye kalan 15 örnek ise müze deposunda bulunan ve sayıları 1000 civarında olan halı, kilim vb. dokumalar arasından çıkartılmıştır.

Müzede yapılan çalışma sırasında tüm örneklerin fotoğrafları, genel görüntüler için 100 cm, detay görüntüler için ise 20 cm'lik ölçek kullanılarak çekilmiş ve bunlar kalıcı belgelere dönüştürülmüştür. Aynı zamanda Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarındaki motifler incelenmiş ve bu motiflerin yorumlanması, benzerlik ve farklılıklarının ortaya konması amacıyla katalog sıra düzeni ile uyumlu olarak çizilmiştir.

Şavak dokumalarında yer alan kimi motifler, bazen kenar suyu motifi bazen de dokumanın iç motifi olarak kullanılmaktadır, bu nedenle hemen hemen tüm dokumalarda yer alan ve "kenar suyu" niteliğindeki motiflerin çizimleri katalogda resimlerle birlikte verilerek karşılaştırma imkânı sağlanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu dokumalardaki motifler, kaynaklardan yararlanarak tek tek incelenmiş ve motif adları belirlenmiştir.

Tezin 5. bölümünü oluşturan katalog kısmında ise müzede bulunan 22 havsız kirkitli dokuma ve köylerde yapılan alan araştırmalarında yine havlı ve havsız kirkitli dokumalar kompozisyon(düzenleme) özellikleri dikkate alınarak gruplandırılmış, buna göre sıraya konularak numaralandırılmıştır. Katalogda her dokumanın ilk önce incelenme tarihi, boyutu, dokuma tekniği, kalitesi, malzemesi, iplik katları, kullanılan renkler, dokunduğu yer, resim ve çizim numaraları gibi temel nitelikleri verilmiş, ardından da her örneğin kompozisyon özellikleri anlatılmıştır.

Sonuç bölümünde ise, Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumaların malzeme, boyama, dokuma tekniği, kompozisyon özellikleri ve bu dokumalarla özellikle motif açısından, diğer bölgelerdeki benzerlik gösteren dokumalarla karşılaştırılarak anlatılmıştır.

Tez çalışması sırasında karşılaşılan en büyük güçlük Şavakların nakış olarak adlandırdıkları motiflerin anlamlarını unutmuş olmalarıdır. Alan araştırması sırasında Şavak köylerinde dokuma bulunan evlere gidilmiş ve dokuma yapan kişilerle konuşulmuştur. Dokumalardaki birçok motifin yerel adı belli değildir. Adları belli olan motifler ise, Kürtçe olup Türkçe karşılığı olmayan motiflerdir. Motifler bazı köylerde yalnızca Büyük Nakış (Cini Mezin) ve Küçük Nakış (Kutik) olarak ifade edilmektedir.¹¹

Tez çalışması sırasında çizimlerde motifleri adlandırmanın yerel anlamlarını bulmada yukarıda değinilen güçlüklerin yanı sıra bu konu başlı başına bir çalışma konusudur. Bu zamana kadar Şavak dokumaları ve kültürü hakkında yazılan yayınların yok denecek kadar az olması nedeniyle, bu kültürü gerek dokumaları gerek yaşantıları ile tanıtmak için ayrıntılı bir çalışma yapılmıştır. Yerel anlamda motif adları belli olan veya olmayan motifler, bu konudaki kaynaklarda benzer motifler ile karşılaştırılarak adları belirlenmeye çalışılmıştır. Literatürde olmayan motifler, V. bölümde isimsiz olarak belirtilmiştir.

¹¹ Ayla TUNÇEL, *Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Koleksiyonundaki Şavak Kilimleri*, 9

Yukarıda anlatılanların yanı sıra Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalardaki motifler ve kompozisyon özellikleri incelenmiş ve kaynaklardaki benzer motiflerle eşleştirilerek ve yorumlanarak, benzerlik ve farklılıklarının ortaya konması amacıyla katalog sıra düzeni ile uyumlu olarak çizilmiştir.

Sonuç bölümünde incelenen örneklerin malzeme, boya, dokuma tekniği ve kompozisyon özellikleri ana hatlarıyla özetlenerek, Anadolu Türk dokuma sanatları içerisinde Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumaların yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

S. P. Poljakov¹⁵ adındaki bir Rus etnograf, Kaşgarlı Mahmud, Reşided-din ve Ebul-Gazi'nin eserlerine dayanarak, XI. yüzyıl ve XVII. yüzyıl arasındaki Türkmen yerleşim bölgelerini, mahalli yer değiştirmelerini ve diğer boylarla karışmalarını ayrıntılı olarak incelemiştir. (Resim 4)¹⁶ Orta Asya Türkleri üzerinde Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Divan-ü Lugat-it Türk'e göre, 1066 yılında yirmi iki değişik Türkmen boyu ile bir diğer iki boyun varlığı tespit edilmiştir. Bundan iki yüz yıl sonra tarihçi, aynı zamanda elçi olan Reşided-din'e göre, yirmi dört Türkmen boyu kayıtlara geçmiş, bunlardan yirmi birinin adı Kaşgarlı Mahmud'un listesindeki boylar ile aynıdır.

Resim 4. Elena TZAREVA, Werner LOGES, Ulrich SCHÜRMAN, Siawosch AZADI'den

Yeni yurtlar aranmasının sebepleri; nüfus yoğunluğu, hayvanların çokluğu buna karşılık otlak alanlarının dar oluşuydu. Göktürk devletinin yıkılışından itibaren, nüfus artışı ve yurt darlığı büyük bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, Türk toplulukları birbirlerini sıkıştırmak suretiyle batıya doğru kaymışlardır. X. Yüzyıldan itibaren başlayan baskılar, XI. yüzyılda birdenbire hız kazanarak, Türk halklarını yerlerinden oynatmış, böylece büyük nüfus hareketlerine sebep olmuştur.¹⁷

Şavak aşireti ile ilgili olarak başvurduğumuz yazılı kaynaklarda aşiretin kökeni, tarihi, nereden geldikleri, şavak köylerinin kuruluşuna ilişkin bilgileri edinmemiz olanaklı

¹⁵ S.P. POLJAKOV, *Etniceskaja İstoriya Severo-Zapadnoj Türkmenil Srednye Veka*, 117-137

¹⁶ Nalân TÜRKMEN, *A.g.k.*, 239; Elena TZAREVA, *Rugs and Carpets From Central Asia*, 34

¹⁷ Osman TURAN, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, 71-72.; Claude CAHEN, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi*, 4

olmamıştır. Elimizde aşiretin tarihçesi hakkında fazla bilgi ve belge mevcut değildir.¹⁸ Şavak aşireti Türkmen olup, Oğuzların Kayı boyundandır ve lisanları Kürtçe'dir.

Doğu Anadolu'daki konar-göçer ve yerleşik aşiretlerin tarihi, bölgenin tarihi ile yakından ilgilidir. Orta Asya'dan gelen Türklerin, göç yolları üzerinde bulunan bölgelerde kurdukları yerleşmeler çeşitli idari devirlerde süregelmiştir. Onların çekirdeğini daima Oğuzlar oluşturmuştur.¹⁹ Oğuzlar yani Türkmenler yirmi dört boydan meydana gelmiştir. Bunlar Kınık, Kayı, Bayındır, Yıva, Salur, Afşar, Beğdili, Bayat, Yazır, Eymür, Karkın, Peçenek, Yüreğir, Çepni, İğdir, Dodurga, Döğer, Alka-evli, Kara-evli, Çarıklı, Alayuntlu, Yaparlı, Bügdüz ve Çavuldur boylarıdır. Bu konuda yapılan araştırmalar sonucunda tahrir defterleri adı geçen yirmi dört Oğuz boyundan yirmi üçünün ve bunlara mensup oymakların Anadolu'ya geldiği sonucunu ortaya koymaktadır. Özellikle Salur, Çavuldur, Karkın, Eymür, Kayı, İğdir ve Yazırlar, Anadolu'nun fetih ve iskânında önemli görevler üstlenmişlerdir. Bunlardan Anadolu'da en fazla yer adına sahip boylar; sırasıyla Kayı, Afşar, Kınık, Eymür ve Karkınlar'dır.²⁰ Dolayısıyla Anadolu'da Türk birliğinin kurulmasında bu Türkmen boylarının çok önemli rolü olmuştur.

Doğu Anadolu'da Elazığ-Tunceli yöresi, 24 Oğuz boyundan Yıva, Çavundur, Döğer, Çepni, Eğmir, Bayındır boylarına bağlı cemaat, boy, oymak ve aşiretlerin iskân edildiği, ayrıca yine Oğuz boylarına bağlı pek çok oymak ve aşiretin konar-göçer bir hayat yaşadıkları bir bölgedir.²¹

Anadolu'da uzun yıllar mekân açısından kesin bir yere bağlı olmadan yaşayan konar-göçer grupların tarihi gelişimleri ile ilgili gerekli bilgilerin sağlanması her zaman mümkün olmamaktadır. Türk aşiretleri ile ilgili geçmişten günümüze ulaşabilen tarihi belgeler (arşiv kaynakları), Osmanlı Devletinin vergi, nüfus ve arazi tahrir defterleri; mühime defterleri; vilayet ve sancaklarda oturan kadı sicilleri; bunların dışında çeşitli tarihi ve coğrafi eserler, seyahatnameler, idari ve mali konularla ilgili eserler niteliğindedir.²² Bu tür belge ve kaynaklara dayalı olarak şimdiye kadar yapılmış çalışmalarda Şavak aşireti ile ilgili bir belgeye rastlanmamıştır. Aslında, çalışma sınırlarımızı aşan ve başlı başına bir inceleme konusu durumunda olan bu konuyu tarihçilere bırakmak en doğrusudur.

¹⁸ M. M. KUTLU, A.g.k, 39

¹⁹ **İslam Ansiklopedisi**, 358–387

²⁰ Faruk SÜMER, **Oğuzlar(Türkmenler)-Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları**, 173–174

²¹ T. GÜLENSOY, **Elazığ, Tunceli, Bingöl ve Diyarbakır Yörelerindeki Boy, Soy, Oymak ve Aşiret Adları Üzerine, Türk Dünyası Araştırmaları**, 138–139

²² F. SÜMER, **XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış**, 509–511

Öte yandan Osmanlı arşivlerinde Şakak, Şakaki, Şakakyan adındaki bir aşiretin ve aynı şekilde Şakak, Şakağı, Şakaki(Şakaklı, Şakaklu) adındaki, bir cemaatin adı geçmektedir.²³ Konar-göçer oldukları belirtilen bu aşiretin yerleşim yerleri; Kilis, Diyarbakır, Erzurum, Musul, Haleb, Çıldır, Hasan Keyf Sancağı, Aksaray Sancağı, Kars, Van Eyaleti, Hakkâri Sancağı, Mardin, Rakka ve Ergani olarak gösterilmektedir.²⁴

2.2. Şavak Aşiretinin Köy Dağılımı

Şavak aşiretinin yerleşik olduğu alan, Tunceli ilinde Çemişgezek ve Pertek ilçelerinin oluşturduğu alanın ortasında yer alan, Keban baraj gölünü güneyde kendine sınır edinen, Pertek ilçesi Akdemir bucağına bağlı dokuz köyde, Çemişgezek ilçesi Akçapınar bucağına bağlı beş köyü içermektedir. Şavak aşiretinin yerleşik olduğu alanda köylerin tamamının eski ve yeni adları şöyledir:

Akdemir (Şavak-Abşeker)/Pertek

- Bulgurtepe(Celedor)
- Yukarı Gülbahçe (Yukarı Komraş)
- Aşağı Gülbahçe (Aşağı Komraş)
- Ballıdut (Kohpinik)
- Gövdeli (Tahsu)
- Tuzbaşı (Nisirto)
- Çukurca (Behrav)
- Ayazpınar (Titinik)
- Konaklar

Akçapınar (Vaskovan)/Çemişgezek

- Yemişdere (Devdirej)
- Doğan

²³ C.TÜRKAY, A.g.k., 150, 692

²⁴ C.TÜRKAY, A.g.k., 150

- Payamdüzü (Sinsor)
- Sarıbalta (Komer)
- Bölmebölen (Noronik)

Yukarıda sınırlarını çizdiğimiz Şavak yöresinde Pertek ve Çemişgezek ilçeleri arasında yer alan köyler dışında, çevre il ve ilçelere çeşitli sebeplerle göçen Şavaklı grupların yerleştikleri köyler bulunmaktadır. Özellikle Bulgurtepe, Ayazpınar ve Çukurca köylerinden yapılan göçler ve Keban baraj gölü altında kalan Şavak köylerinin çevreye dağılımı bu tür yerleşmelere sebep olmuştur. Örneğin çoğunluğunu Şavaklıların oluşturduğu köylerin başlıcaları; Elazığ il sınırları içindeki Muratçık, Meşeli, Yılangeçiren ve Şahinkaya köyleridir. Ayrıca Erzincan'ın İliç ilçesinde Şavak yöresinden yapılan göçlerle son yıllarda giderek artan yoğun Şavaklı yerleşmeleri bulunmaktadır.

Şavak aşiretinin köylerde yerleşik kesiminin dışında, geniş bir alanda yaylak-kışlak yaşantısını sürdüren göçer kesimi de bulunmaktadır. Kışlaklarını Diyarbakır ve Urfa, yaylaklarını ise Elazığ, Bingöl ve Tunceli ili yaylalarının oluşturduğu bu göçer kesim, henüz yerleşik düzene geçmemiş göçebe gruplar olup, önceleri köylerde yerleşmiş fakat daha sonraları çeşitli sebeplerle tekrar göçebelğe başlamış ufak gruplardır. Görüldüğü gibi, yerleşik ve göçer kesimi ile birlikte bölgede oldukça geniş bir alanda toplu ve dağınık Şavaklı gruplar bulunmaktadır. Aşiret yapısındaki çözümler, kente göçler, hayvancılık alanlarının giderek daralması, özellikle Keban barajı nedeniyle su altında kalan Şavak köylerinin yakın çevreye dağılımı gibi nedenler Şavak aşiretinin yerleşim açısından bu günkü görünümünü hazırlamıştır.

2.3. Şavak Aşiretinin Yayla Yerleşmeleri

Şavak aşireti yaz aylarını (4-5 ay) hayvan beslemek için yaylada otlaklarda geçirmekte, yaylada yerleşme süresi içinde sadece hayvancılıkla ilgili üretimi sürdürmekte ve çadırlarda barınmaktadır. Göçer hayvancılık, geniş hayvan sürülerini beslemeyi ve yaylalara yayılarak ilkbahar ve yaz mevsiminin her türlü imkânlarından yararlanmayı gerektirmektedir. Bu sebeple Şavak aşireti için yaylayı hayvanlara taze ot ve serin hava bulabilmek, süt, yağ, peynir gibi ürünleri üretmek ve onları sıcaktan korumak için çıkılan

göçer hayvancılık ekonomisinin gereği olarak beliren geçici bir yerleşme yeri olarak tanımlayabiliriz. Şavak aşireti yaylalarını iki grupta toplamak mümkündür.

1.Geçiş yaylaları: Esas yaylalara ulaşmak için yapılan göçlerde göç yolları üzerinde bulunan, kısa ve uzun süreli konaklamalarla geçilen, dağ eteklerindeki yaylalar geçiş yaylalarını oluşturmaktadır. Geçiş yaylalarındaki kalış süresi esas yaylalardaki iklim şartları ile yakından ilgilidir. Göç yolları üzerindeki yerleşim yerlerinin otlak ve merası olan bu yaylalardan geçiş Tunceli Hayvan Sağlık Zabıtası Komisyonu kararları ile belirtilen yerlerden olmaktadır. Bu yayla grubuna Pertek, Çemişgezek ve Hozat yaylaları da denilmektedir. Yükseltleri çoğunlukla 2000 m. nin altında olan Çemişgezek üzerindeki Yılanlı Dağ, Hozat-Ovacık arasındaki Karaoğlan ve Balikan dağları, Pertek yakınlarındaki Süpürgeç, Hunzuri, Çoravan, Mercimek, Sakaltutan dağları bu yayla grubunun en önemli yayla alanlarını oluşturmaktadır.

2.Esas yaylalar: Yaylaya yapılan göçlerin sonunda ulaşılan tamamı 2000 metrenin üstünde, bir kesimi Şavak aşiretine tahsisli gerçek yaylalardır. Bu yaylalar ilin kuzeyinde, batıdan doğuya doru uzanan Munzur dağlarının üzerindeki çok sayıda yaylalardan oluşmaktadır. Şavak aşiretinin farklı göç yolları ile ulaştıkları bu yaylalar genel olarak üç grupta toplanmaktadır:

- Ovacık Yayla Grubu(Haçovar Yaylaları)
- Munzur Yayla Grubu (Melan ve Kalan Yaylaları)
- Pülümür Yayla Grubu (Bağır Yaylaları)

Şavak aşiretinde yaylalarda yerleşim en az 3-5, en çok 10-15 çadırlık obalar şeklindedir. Bir yerleşim birimi olan oba, aile ve haneyi ifade eden çadırların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır.

2.4. Şavak Havlı ve Havsız Kirkitli Dokumaların Teknik ve Sanatsal Yönden Özellikleri

2.4.1. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumaların hammadde üretimi

Şavak aşireti dokumalarının malzemesi yün ve keçi kılıdır. Bu yünler Karaman koyunundan elde edilir. (Resim 5) Yün hammaddesinden halı, kilim, cicim, zili ve sumak gibi tekniklerle dokumalar yapılmıştır.

Resim 5. Karaman koyunu

Bir yayla dönemi içinde yapılan üretime döntük bir dizi işlemlerden birisi de hayvanların kırıılmasıdır. (Resim 6) Hayvanların kırıılması işlemi kırkım adıyla bilinir. Çoğunlukla yılda bir defa yapılan kırkım haziran ayı içinde koyunların kırıılmasıyla başlar ve Temmuz ayı sonunda bitirilmiş olur. Kırkımı yapılacak hayvanlar koyun, keçi ve kuzulardır. Keçi yavruları, gıdiklikleri döneminde kırılmazlar. Her birinin kırkım zamanları ve kırkım şekli farklı olmaktadır. Kırkım öncelikle koyunlardan başlanmakta ve en son kuzu kırkımları yapılmaktadır. Koyun kırkımında, önce toklu ve kısır koyunlardan başlanır. Bunların kırkım işi tamamlandıktan sonra dişi sağmal koyunların kırkımına geçilir (toklu ve kısır koyunların, yayla göçü öncesinde köylerde ya da bargâhlarda -baharda kalınan yer anlamında kullanılır- kırıldığı da olmaktadır). Koyunlar, sabah süt sağımı sonrasında davar yataklarında kırılmaktadır. Hayvanların terli olmasının kırkımı kolaylaştıracağı inancıyla, kırkım yapılacak davar yataklarının güneş alan yerler olmasına dikkat edilir. Koyunlar kırılırken güneşe doğru çevrilirler. Koyunun kırkımı, iki arka ayağı ve bir ön ayağı birlikte bağlanıp, yere yatırılarak yapılmaktadır. Keçiler ise, koyunlardan farklı olarak ayakta yatırılmadan kırılmaktadırlar. Kırkım kuyruk tarafından başlanır. Yün bir bütün olarak gömlek adı verilen şekliyle çıkarılır. Kırkımda derinin kesilmemesine, yünün istenilen ve bir boyda kesilmesine dikkat edilir. Koyunların kırkımını aynı günde bitirme zorunluluğu yoktur. Koyun kırkımının birkaç gün, hatta bir hafta sürdüğü olmaktadır. Kuzuların kırkımı, koyun ve keçilerin kırkımına göre daha fazla uzmanlığı gerektirmektedir. Kuzu kırkımında, kuzu sürüsü kırkımdan önce yıkanır. Yıkanan kuzuların güneş altında yünlerinin kirlenmeden kurutulmasına dikkat edilir. Yünün, kuzunun sırtından temiz olarak kırılmasına özen gösterilir. Kuzular da koyunlar gibi yerde ayakları bağlanarak kırılırlar. Kırkımda kuzuların üzerinde bir miktar yün bırakılır. Bu, ilk defa kırılan körpe kuzunun kırkım sonrası güneşten etkilenmesini önlemek içindir. Kırkımda kullanılan kırkım makasına

kırlık (=hemrink) denir. Kuzu kırkımında kullanılan kırlık, küçük ve keskin ağızlıdır. Kırkımda elde edilen ürün yün, yapağı, kuzu yünü (= liva) ve kıl olarak çeşitlenmektedir.

Resim 6. Koyun kırkımı

İlk kırkımda elde edilen yünler yün adıyla, bundan sonraki kırkımda elde edilen yünler ise yapağı adıyla bilinmektedir. Liva adı verilen kuzu yünü en değerli yün olarak bilinmektedir. Keçi kılı ise çadır çulunun ve dayanıklı birçok dokuma türünün dokunmasında kullanılan bir madde oluşuyla yün kadar önem taşımaktadır.²⁵

2.4.2. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumaların hammadde işlemleri

Kırkım sonu elde edilen yünler, dokumada kullanılacak şekle getirilene kadar bir dizi işleminden geçirilmektedir. Kaba, pisliklerinden temizlenip çuvallara basılmış olan yünlerin yıkanıp temizlenmesi, taraklardan geçirilip taranması, ip haline getirmek için eğrilmesi, bu işlemlerin en önemlileridir.

Yünlerin yıkama işi temiz, akıntılı su kenarlarında ya da su kaynaklarının başında yapılır. (Resim 7) Çok kirli yapağılar, yıkanmadan önce birkaç gün su içinde bırakılır. Suda çalkalanan ve kirleri yumuşayınca kadar suya bastırılan yün ve yapağılar düzgün taşlar üzerinde tokaçla vurularak dövülür. Yıkama işlemi uzun bir süre tokaçla dövülerek sürdürülür. (Resim 8) Tokaçlanan yünler bol suda çalkalandıktan sonra, ufak kümeler halinde taşlar üzerinde sularının süzülmesi için bırakılır. Suyu süzülen yünler, taşların üzerine yayılarak, güneşte kurutulur.

²⁵ M. M. KUTLU, A.g.k., 39, 135; T. GÜLENSOY, Şavak Türk Kilimciliği ve Kilim Terminolojisi, 112,

Resim 7. Yün yıkama

Resim 8. Yünün tokaçla dövülmesi

Koyundan kırılan yünler yıkanıp kurutulduktan sonra tarak adı verilen demir dişli aletlerle taranıp temizlenir. (Resim 9) Tarama, yün tarakları ile yapılmaktadır. Yün tarağı tahta bir zemin üzerinde uç tarafına uzunlamasına çakılmış iki sıra ucu sivri demir çubuklardan oluşmaktadır. Bu işleme, halk arasında “didme (tiftikleme)” denir. Tarama sırasında tarakta kalan yünler, tarak artığı olarak değerlendirilir. Tarak artığı, kötü yünlere “pırçık”, taraktan geçmeyen kötü cins yünlere ise, “mırt” denilmektedir. Bu yünler iplik haline getirilmez, yatak, yorgan, yastık içi doldurmada kullanılır. Yün ve yapağılar taraktan geçirilip, temizlendikten sonra elde top top edilerek tomak adı verilen küçük kümeler halinde çuvallara doldurulur.²⁶

İplik yapımında önce taranmış yünler elde dürülür ve kalın fitil şeklinde bükülür. Elde dürülen yüne sümek, fitil halinde bükülene de hav denir.²⁷ Bu şekilde hazırlanan yünün

²⁶ A.R.YALGIN, *Cenupta Türkmen Oymakları*, 482

²⁷ Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 10

iplik haline getirilişinde "iğ"²⁸ (Resim 10) kullanılır. İğ, Doğu Anadolu'nun pek çok yerinde ve Şavaklılarda da "teşi"²⁹ olarak adlandırılmaktadır. Teşi ile sümekten ya da kola dolanmış havdan yün eğrilir. Havın kola dolanmış şekline "kolçak" denilmektedir. Yünden bükülmüş ipliklere "yün ipliği", kıldan bükülmüş ipliklere ise "kıl ipliği" denilmektedir. İpliklerin kuvvet ve direnci, bir kaç kat katlanmaları ve bükülmeleriyle sağlanır.³⁰

Resim 9. Tarak

Resim 10. İğ (Teşi)

2.4.3. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumaların dokuma tekniği

Şavak aşireti havsız kirkitli dokumaları, dokuma tekniği açısından; sık motifli cicim, seyrek motifli cicim, çözgü yüzlü cicim(cecim), kilim, zili, sumak ve halı tekniğinden oluşmaktadır. Yöre halkının cecim olarak isimlendirdiği dokuma tekniğini şöyle tanımlayabiliriz: Cecim; atkı ve çözgü ipliklerinin eşit aralıklarla kesiştiği bez dokuma veya atkı yüzlü dokumada, atkı iplikleri arasına renkli desen iplikleri sıkıştırılarak, dokumanın yüzünde kabartma desenler oluşturma tekniğidir. Geleneksel cicim dokumasında atkı

²⁸ M.GÖNÜL, *Türk El Dokumalarının ve Hahlarının Etnografyadaki Yeri*, I Ulusal Türk Folklor Kongresi Bildirileri C.V.(Etnografya)Ankara 1977, 141-164

²⁹ M.GÖNÜL, A.g.m. 143; M. M. KUTLU, A.g.k., 39; T.GÜLENSOY, A.g.m.,9

³⁰ T.EŞBERK, *Türkiyede Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Emniyeti*, 103; Y. DURUL, A.g.k., 33; B.ACAR, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 58; A.R.YALGIN, A.g.k., Ankara 1993, S. 490-491; Ş. Y.YAĞAN, *Türk El Dokumacılığı*, 219

atıldıktan sonra desenin durumuna göre ayrılan çözgü gurubunda, çözgünün arkasından öne geçirilen desen ipliği üstten atlayıp arkaya geçer. Desen iplikleri dokumanın enini tamamlayacak şekilde desenin durumuna göre çözgü ipliklerinin üstünden ve altından geçtikten sonra, arka yüzden çapraz olarak yukarıya geçer ve aynı yerden bir sağa veya sola kaydırılıp, tekrar ön tarafa geçer ve belirli bir çözgü gurubuna dolanmış olur. Desen ipliği bazı durumlarda birbirine çok yakın ve uzak desenlerde dokumanın yüzünde yaptığı bir atlamadan sonra hemen arkadan bir miktar boşluk geçerek desenin öteki ucunda yeniden ön tarafa çıkar. Arka taraftan gelip, öne geçen desen ipliklerini kolayca takip edebilmek için bazı yörelerde cicimler genelde tersinden dokunur.³¹ Bunun yanı sıra Neriman GÖRGÜNAY³², geleneksel cicim dokumasının dışında bir başka dokuma tekniğini çözgü yüzlü dokuma altında çözgü yüzlü cicim olarak isimlendirmiştir.

Çözgü yüzlü dokuma; Bez ayağı dokumalarda birim alanda(örneğin 1 cm kare, 1 dm kare veya 1 inç kare) sayısal olarak çözgü ipliklerinin atkı ipliklerine göre daha fazla olmasıdır. Nedeni atkı ipliklerinin çözgü ipliklerine göre daha ince olması veya çözgü ipliklerinin seyrek sıralanmasıdır. Bu tür dokumalarda çözgü ve atkı ipliklerinin dışında üçüncü bir iplik bulunmaz. Diğer taraftan **çözgü yüzlü cicim** ise, zemin dokumada olasılıkla bez ayağı örgü yapılmış ve bu örgüde birim alanda çözgü iplik sayısı atkı iplik sayısına göre daha fazladır. Bu özellik nedeniyle çözgü olarak kullanılmış farklı renkteki iplikler, dokuma boyunca dikey şeritler halinde görünürler. Bu dokumada ayrıca yüzeyde bir süsleme elemanı, yani üçüncü iplik sistemi kullanılmıştır. Bu üçüncü iplik ise, cicim tekniği ile hareket ettirilmiştir.

Dokuyuculardan aldığımız bilgiye göre, bu dokumalar yer tezgâhı denilen iki kazık arasında hazırlanan çözgünün, basit bir bağlama gücü sistemiyle dokunur. Desen çıkarma tekniği de aynı gücü sistemiyle gerçekleşir. Yüzey ve desene tamamen çözgü hâkimdir. Atkı kesinlikle görünmez. Boyları uzundur. Yan yana birleştirilen şaklarla (parça) yer yaygısı yapılmaktadır. İki renk hazırlanan (yan yana sıralanarak) çözgünün bir rengi, motif şekline göre üste alınarak bezemede, diğeri ise bir alt-bir üst yapılarak dokuda kullanılır. Böylece dokuma boyunca uzanan ince bordürlü desenli ilginç örnekler ortaya çıkmaktadır.

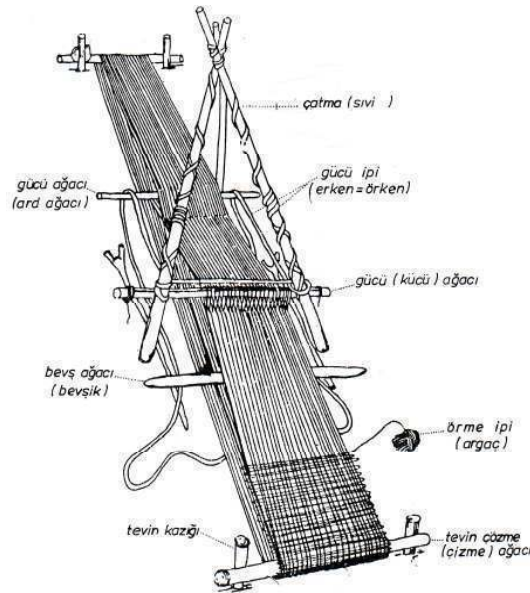
³¹ Ahmet AYTAÇ, *Geleneksel Türk El Dokumacılığı Sanatı*, 90

³² Neriman GÖRGÜNAY, *Oğuz Damgaları ve Göktürk Harflerinin El Sanatlarımızdaki İzleri*, 62; Neriman GÖRGÜNAY, *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, 29-33

2.4.4. Şavak havlı ve haysız kirkitli dokumaların dokuma özellikleri

Halılarda kullanılan çözgü iki katlı, halıların arasına atılan atkı ipliği 1 katlı, nakış ipliği ise iki katlıdır. Kilim ve çözgü yüzölçümlerinde ise, çözgü iki katlı, atkı 3 katlıdır. İplikler ise, S bükümdür.

Genelde dokuyucu dokumayı annesinden öğrenmiştir. Genellikle dokumayı yaşlılar bilmektedir. Yapılan alan araştırmaları sırasında şu anda bölgede dokuma yapan bulunmamaktadır. Bunun nedeni gençlerin dokuma bilmemeleri, bu konuya ilgi göstermemeleri ve makine halıcılığına ilginin artmasıdır. Aynı zamanda hayvancılıkla uğraşmaları nedeniyle de dokuma yapmaya zaman ayıramamaktadırlar. Dokuyucular dokumaya desen kâğıdı olmadan ya ezbere ya da örnek dokumadan bakarak dokumuşlardır. Dokumaların yapımında kullanılan tezgâh tipi, yer tezgâhıdır.(Şekil 1) Dokumaların tümü yer tezgâhlarında dokunmaktadır. Dokuma tezgâhları içinde bilinen en basit tezgâh tipi olan yer tezgâhları, Güney Anadolu Yörüklerinde görülenlerden farksızdır. Tezgâh en basit anlatımla, üzerine çözgü iplerinin geçirildiği bir çerçevedir.

Şekil 1. Yer tezgâhı

Yer tezgâhları yere çakılmış dört kazık ile birbirine urgan ve erkenlerle (=örken) bağlanmış üçayak sehpadan (= çatma) oluşmaktadır. Tezgâh üzerindeki halı ya da kilimin

iskeleti, tezgâh boyunca yan yana uzanan ve çözgü adı verilen ipliklerden oluşur.³³ Aşirette tek tip olarak görülen bu tezgâhın kuruluşu ve tezgah üzerindeki dokuma tekniği kısaca şöyledir: Yere belirli aralıklarla yan yana iki sivri kazık çakılır ve uçları toprağa yarım metre kadar gömülür. Bu iki kazığın karşısına aynı şekilde iki kazık daha çakılır. Tevin kazığı adı verilen karşılıklı kazıklar arasındaki uzaklık, istenen dokumanın uzunluğuna göre değişir. Bu uzunluk, halıda çoğunlukla beş metreyi geçmemektedir. Aynı zamanda tevin kazığı çözgü gerdirme işleminde de kullanılır. Çakılan çifte kazıkların arkalarına yatay olarak birer tevin çözme (çizme) ağacı konur. Her iki başına taş konarak tevin çözme ağacı yükseltilir. Bu iki yatay ağaç arasına çözgü iplikleri geçirilir. Çözgü ipliklerinin ortasına üçayaklı çatma (=sıvı) kurulur. Bu çatmaya sicimle ya da erkenle bağlanan bir buçuk metrelik iki gücü (kücü) ağacının yanı sıra kopmayacak cinsten gücü ipi takılır. Gücü ağacı, çözgü ipliklerinin üstünde duran ve çözgülerin alt-üst ayrılmasına yarayan kalın bir ağaçtır. Gücü ağaçlarının üzerine de bir metre uzunluğunda, kalem kalınlığında bir demir çubuk bağlanır. Çözgü iplikleri, gücü ipiyle bir alttan bir üstten alınarak demir çubuğa çolma (ilmek, düğüm) edilir. Dokumada ilme sağdan sola doğru atılır. İlmeyi sağdan sola atmak demek Doğu Anadolu modeli demektir, yani Türk düğümüdür. Bevş ağacı (=bevşik=varangelen)³⁴ adı verilen bir tahta parçası ile iki ipin ortası açılır, renkli iplerden çolma edilip, aralarında atkı(argaç) atılarak dokunur. Düğümler varangelen yani bevşik ağacı aşağıdayken atılmaktadır. Dokunan kısımlarda düğümlerin sık ve sağlam olması için her atkı geçirildikten sonra, düğümler aşağı doğru kirkitle(Resim 11) dövülür.

Resim 11

Eğer halı dokunuyorsa, dokumada hav kısımları 1 veya 2 sırada bir makasla kesilir. (Resim 12)

³³ Anadolu'nun çeşitli yörelerinde **konar-göçer** tezgah ya da **yatık tezgah** adını alan bu tezgah, Orta Anadolu'da **dolak**, Güney Anadolu'da yer istarı, Doğu Anadolu'da **yer tezgahı**, **yer mazmanı**, **teven**, **koni**, **spi** gibi adlarla bilimektedir. Bkz. T. EŞBERK, *Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Emniyeti*, 103; Y.DURUL, *A.g.k.*, 33; İ. BEŞİKÇİ, *Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar*, 136; Bkz. (30), ACAR, 58; Y.GÜL, *Tunceli'de Şavaklılar*, 110; A. R. YALGIN, *A.g.k.*, 472; Ş.Y.YAĞAN, *Türk El Dokumacılığı*, 219.

³⁴ A. R. YALGIN, *A.g.k.*, 473

Resim 12. Halı makası

“Kirkitleme” adı verilen bu işlem, dokuma tamamlanıncaya kadar her sıradan sonra sürdürülür. Dokuma sırasında kullanılan diğer bir araç da “biş”dir. (Resim 13) Biş ve kirkite demirden yapılmıştır. Kirkite benzeyen biş, özellikle kilim kısımlarının sıkıştırılmasında kullanıldığı gibi, karışan, kayan çözgü ipliklerinin düzeltilmesinde de kullanılmaktadır.

Resim 13. Biş

Şavak aşiretinde halılar öncelikle kullanıldıkları yerlere göre sınıflandırılmakta ve bu sınıflama içerisinde çeşitli adlar almaktadırlar. Bu ayırım daha çok dokunan halının boyutlarıyla ilgilidir. Aşirette dokunan halılar yan halısı, makat (sedir) halısı, namazlağ (seccade) gibi kullanıldıkları yerlere göre adlar almakta ve aynı dokuma tekniği ile dokunmuş, ayrı boyutlardaki halılardan oluşmaktadır. Turik, kadınların çocukları taşımada kullandıkları, çobanların ise, kuzu doğumlarında yeni doğan kuzuları taşımada ve davar tuzlamada içine tuz koymak için kullandıkları sırtta taşınan, tek gözlü bir tür heybedir. Genelde ön yüzleri halı, sumak ve cecim (cicim), arka yüzleri kilim olarak dokunmaktadır. Boyutları heybeye göre farklıdır. Heybede daha çok kare olan boyutlar, turikte dikdörtgendir. Bir de yaylaya giderken eşya taşımak için hurçlar vardır. Bunların ebatları diğerlerine göre daha büyüktür.

Halılarda dokuma başlarken ilk önce çiti yapılır. Daha sonra 3 cm ile 7 cm arasında kilim örgüsü dokunur ve halı dokumasına geçilir. Halıların hav uzunluğu 1 cm dir. Halıların kıyı kolonunda 2 çift çözgü teli vardır. Halı uzunluğu ise, yine aynı şekilde isteğe göre ayarlanmaktadır. Dokumada hav kısımları 1 veya 2 sırada bir makasla kesilir. Halıların tümünde görülen ortak özellik, atkı ve çözgülerinin yün, saçakların uzun ve örgülü oluşudur. Çözgü ipliklerinin gevşek uçları halı saçaklarını oluşturur. Bu gevşek uçların birkaçı bir

araya getirilip, bağlanmasıyla çeşitli şekillerde ve değişik uzunlukta (20 – 35 cm.) saçaklar yapılır. Çoğunlukla aşiret halılarında görülen bu özellikler, göçebe (nomad) halıları karakterini taşımasıyla açıklanmaktadır.³⁵

2.4.5. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarında kalite

Şavak cecimlerinde, ende 10 cm’de 42–60 adet çözgü, boyda 10 cm’de 36 adet atkı; kilimlerde ise yine ende 10 cm’de 60 adet çözgü, boyda ise 10 cm’de 36 adet atkı bulunmaktadır. Halılarda kalite, 20 x 20 ile 28 x 30 arasında değişmektedir.

2.4.6. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarında renk

Şavak dokumalarında, beyaz (spiy), siyah (reş), lacivert (heşin), bordo (çağar), kırmızı (sür), sarı (zer), yeşil (aşın), kahverengi, pembe, soğan kabuğu, turuncu ve bej renkler hâkimdir. Renklendirmede özellikle iki renkte, kök bitkisi kullanılmıştır. Kahverengi elde etmede böğürtlen kökü, bordo elde etmede run kökü kullanılmıştır. Diğer renkler, anilin boya ile elde edilmiştir.

Çözgü iplikleri genellikle krem-beyaz ve soğan kabuğu rengindedir. Atkı iplikleri ise ya soğan kabuğu ya da dokumada kullanılacak ipliklerin renk tonuna göre seçilir.

İplikler boyanmadan önce boyayı sabitleştirmede kullanılan sumak suyuna batırılır ve kurutulduktan sonra boyarmadde ile birlikte kazana atılır ve tekrar kurutulur. Ya da iplikler doğal boya ile boyanırken, meşe külü ile kaynatılır. Daha sonra kurutulur.

Kıyı kolonlarının rengi, seçime bağlıdır. Halıya uygun renklerde yapılır. Halıya başlamadan önce yapılan kilim örgüsü 3 ile 7 cm arasında değişir ve genelde soğan kabuğu, siyah, kahverengi ve kırmızı renklerde dir.

2.4.7. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarında boyut

Yer yaygısı ve yatak örtüsü olarak kullanılan kilimlerde boyutlar, 1.35 m x 2.00 m ile 1.64 m x 2.17 m arasındadır. Cecimlerde biraz daha farklıdır. Genelde yer yaygısı ve yatak

³⁵ H.HAACK, *Doğu Halıları*, 21–35.

örgüsü olarak kullanılan cecimlerin aslında dokuma enleri dardır, aynı dokumadan iki tane dokunarak birbirlerine dikilir.

Yer yaygısı ve yatak örtüsü olarak kullanılan cecim dokumaların boyutları; 80 cm x 3.60 cm, 70 cm x 1.85 cm, 1.46 cm x 1.90 cm, 1.44 cm x 1.89 cm, 1.40 cm x 2.06 cm, 1.20 cm x 2.25 cm dir.

Yastık olarak yapılan boyutlar; 44 cm x 1.54 cm ile 48 cm x 1.80 cm arasında değişmektedir. Cecim turiklerde boyutlar; 41 cm x 73 cm ile 48 cm x 74 cm arasındadır. Yaylaya giderken eşya taşımakta kullanılan ve cecim ve kilimden dokunan hurçların boyutları ise; 100 cm x 95 cm, 88 cm x 1.80 cm, 87 cm x 1.00 cm arasında değişmektedir. Cecim'den yapılmış heybe boyutu genelde 46 cm x 2.54 cm dir. Kırılent boyutları ise 52 cm x 70 cm ile 47 cm x 83 cm arasındadır.

Halı tekniğinde yapılmış seccadelerde boyutlar; 56 cm x 1.10 cm ile 88 cm x 1.68 cm arasındadır. Halılardaki boyutlar ise; 90 cm x 3.00 cm ile 1.66 cm x 4.84 cm arasında değişmektedir. Halı tekniğinde yapılmış yastıklardaki boyutlar; 46 cm x 1.80 cm ile 53 cm x 2.02 cm arasındadır. Yine halı tekniğinde yapılmış heybe boyutu genelde, 45 cm x 2.88 cm boyutundadır.

2.4.8. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarında kompozisyon özellikleri

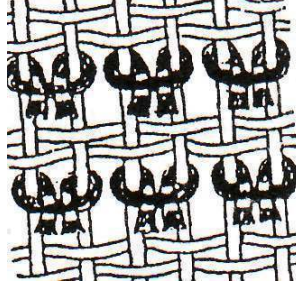
Şavak dokumalarında her dokuma tekniğinin kompozisyon özellikleri birbirinden farklıdır. Halılarda ve kilimlerde göller dikkat çekerken, sumak ve zili tekniklerinde yapılan dokumalarda zemin 7 veya 8 parçaya bölünmüştür.

2.4.8.1.Halı tekniğinde dokunan şavak yastıkları:

2.4.8.1.1.Zemin(Plan)

Halı, çözgü (arış) iplikleri üzerine ayrı bir desen ipliği ile değişik şekillerde düğüm atılarak, aralarından birkaç sıra atkı(argaç) ipliği geçirilip sıkıştırılarak, aynı yüksekliklerde

kabartmalı olarak kesilmiş havlı yüzölçü olan dokumalara denir. Şavak halıları, Türk(Gördes) düğümü ile dokunmuştur. (Şekil 2)

Şekil 2. Türk düğümü

Şavak yastıklarının halı tekniğinde dokunanların bir gurubunun zemininde, sonsuzluk prensibine göre dizilen kanatlı motifli sekizgen göller³⁶ hâkimdir. Bu göller dokumanın boyutuna göre değişiklik gösterirler. Örneğin yastıklarda 2 adet, heybede 1 adet, yan ve makat halılarda ise, 3 ile 5 adet arasındadırlar. (Katalog no:1, Resim 14)

Bunun yanı sıra zemini tamamıyla kaplayan baklavaya benzer ejder ayaklı³⁷, göllü olan yastıklar da Şavak dokumalarında oldukça sık kullanılan kompozisyonlardan biridir.(Katalog no:2, Resim 22) Aynı zamanda Katalog 2'deki düzenlemeden farklı olarak zeminde üç adet birbirine bakan ejder ayağından oluşan göller de vardır. Bu göllerin yan boşlukları yarım ejder ayakları ile doldurulmuştur. (Katalog no:10, Resim 66)

Zemininde, Türkmen aynalı sekizgen göl/ koçboynuzlu göl³⁸ bulunan düzenlemeler Şavak dokumalarında çok sık kullanılmıştır. Türkmen aynalı sekizgen göl/ koçboynuzlu göl olarak isimlendirilen bu göller de yine dokumanın boyutuna göre değişiklik gösterirler. Yastıklarda göl âdeti 3, heybede 1 adet, yan ve makat halılarında ise, genelde 5 adettir. (Katalog no: 3, Resim 23)

Diğer bir halı tekniğinde dokunmuş yastık, yukarıda bahsettiğimiz düzenlemelerden farklılık gösterir. Bu düzenlemede, zeminin ortasında hayat ağacına benzer eli belinde

³⁶ Neriman GÖRGÜNAY, *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, 36

³⁷ Neriman GÖRGÜNAY, *Doğu Yöresi Halıları*, 80

³⁸ Neriman GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 55–56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, 'The Oriental Rugs', 11–12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, *Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihi Anadolu-Türk Halılarının Ortak Özellikleri.*, 148(Açık Kırk Boynuz Göl); *Anatolian Kilims*, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm)

motifler³⁹ ardı ardına sıralanarak zeminin simetri merkezinde doğrusal bir kompozisyon oluşturmuştur. (Katalog no:4, Resim 53)

Şavak dokumalarında zeminde sekizgen göller ve göllerin merkeze yönlendirilmiş sekiz parçalı ok uçları ile oluşturulmuş göbek motifi olan yastıklar da görülmektedir. (Katalog no:5, Resim 54).

Bu dokumalarda, zemini parçalara ayırarak içerisine motifler yerleştirmek çok sık kullanılan düzenlemelerden biridir. (Katalog no: 6, Resim 55; Katalog 8, Resim 60; Katalog no:11, Resim 67).Bu kompozisyon sadece halılarda değil, sumak ve cecimlerde sık bir şekilde görülmektedir.

Alan araştırmaları sırasında Payamdüzü köyünde arşivlediğimiz bir halı yastığın zemininde yine 3 adet koçboynuzundan oluşan göl⁴⁰ düzenlemesi dikkat çeker. Bu koçboynuzları birbirlerine bağlanmadan üst üste oturtulmuşlardır. (Katalog no: 7, Resim 58). Bu halının zeminindeki koçboynuzu motifine benzer olarak Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan bir Bergama halısı ile benzerlik göstermektedir. (Resim 59)

Şavak yastıklarının halı tekniğinde dokunanların bazılarında, zemininde sekiz köşeli yıldızlı göl düzenlemesi dikkat çeker. Bu yıldızlı göller, aralarına motifler yerleştirilecek şekilde aralıklı olarak sıralanmışlardır. (Katalog no: 9, Resim 61). Sekiz köşeli yıldız motifleri, halılarda ve mimari eserlerde olduğu gibi, ya tek olarak işlenmiş, ya da sıralar halinde yerleştirilmiştir. İki küçük karenin, 90 derece dönük haliyle üst üste gelmesinden oluşmuştur. Bu tür sekiz köşeli yıldızlar, Türkistan, Azerbaycan ve Anadolu halılarında da kullanılmıştır. Bu yıldızlar, Karahanlı ve Selçuklu mimari eserlerinde, Anadolu dokumalarında, tek veya toplu biçimde sıralanmış olarak işlenmiştir. Genel adı, Mührü Süleyman olan yıldız, Süleyman peygamberin yaşadığı yıllardan çok önceleri, Anadolu'da Frigya döneminden beri kullanılmıştır. Dokumadaki zorluğu nedeniyle 5 köşeli yıldızlara nadir rastlanır. Genellikle 8 veya daha çok köşeli yıldızlar yaygındır.⁴¹ Toplu biçimde sıralanan sekiz köşeli yıldızların köşeleri uç uca getirilerek, Türkistan'daki Kazak ve Kırgızların "Tört kulak ve Dört kollu" dedikleri (+) şekli oluşturulmuştur. Buna benzer kompozisyon, halılarda kullanılmıştır.⁴² Türk İslam dünyasında "Mühr-ü Süleyman" olarak

³⁹ G.ERBEK, *Kilim Catalogue*, 2; *Anatolian Kilims*, 2.Cilt, 149, Şekil 1(Eli belinde Motifi)

⁴⁰ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 39, Şekil 113(Koçboynuzu Motifi)

⁴¹ G. ERBEK, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 19.

⁴² N. GÖRGÜNAY, *A. g. k.*, 156.

bilinen altı kollu yıldız motifi, Yahudi ve Hristiyan dünyasında “Davut Yıldızı” adıyla bilinmektedir.⁴³ Bu motifin sıkça kullanılmasının sebebi, çizimin çok basit olması ve dengeli görünüşe sahip olmasından ileri geldiği söylenmektedir.⁴⁴ Yıldızlı göl düzenlemesi Kars⁴⁵(Resim 62), Azerbaycan-Bakü⁴⁶(Resim 63), Şirvan⁴⁷(Resim 64) ve Gaziantep⁴⁸ (Resim65) halılarında da göze çarpar. Fakat göllerin dışında kalan alanlara yerleştirilen motifler, Şavak halılarındaki motiflerden farklıdır. Diğer örneklerle benzer şekilde zemininde ejder ayağından oluşan ve birbirine bakan göller de vardır. Bu tip kompozisyonlarda, yan boşluklar yarım ejder ayakları ile doldurulmuştur. Şavak dokumalarında göl düzenlemesi çok sık kullanılmış ve gölün dışında kalan alanlara geometrik motifler yerleştirilmiştir.(Katalog no: 10, Resim 66)

2.4.8.1.2.Bordür:

Yastıklarda genelde zemini çevreleyen bir adet ince bordür göze çarpar. Bordür kalınlığı genellikle 3 cm civarındadır. (Katalog no: 1, Resim 14; Katalog no: 2, Resim 22; Katalog no:3, Resim 23; Katalog no: 4, Resim 53; Katalog no: 5, Resim 54; Katalog no: 6, Resim 55). Zemini eşit veya eşit olmayan parçalara ayrılarak düzenlenen yastıklardaki bordür, zeminin içine girerek bu parçaları çevrelemiştir. (Katalog no: 8, Resim 60). Bazı yastıklarda diğer yastıklara oranla bordür, biraz daha kalındır. Bunların kalınlıkları 5 cm’yi bulur. (Katalog no:10, Resim 66)

2.4.8.1.3. Motifler

Şavak dokumalarında kullanılan sekiz kanatlı motifli göllerin içi, sekiz köşeli yıldız⁴⁹ ve akrep, gölün içi çengel veya kuş motifi⁵⁰ ile süslenmektedir. Bordürde, çengel/çakmak/yedi bala/S/sarmal/deveboynu/ muskalı köşek motifi⁵¹ dikkat çeker. (Katalog no: 1, Resim 14; Katalog no: 2, Resim 22).

⁴³ M. İbrahimgil, Makedonya’da Türk Mimarisinde Görülen Sembolik Motifler, 141.; Keziban SELÇUK, Nahirvan Devlet Müzesinde Bulunan Halı, Kilim ve Düz Dokumalar, 56-58

⁴⁴ N. Çam, **Türk ve İslam Sanatlarında Altı Kollu Yıldız**, 251.

⁴⁵ Keziban SELÇUK, **A.g.k.**, 281, Fotoğraf 7.

⁴⁶ Keziban SELÇUK, **A.g.k.**, 282, Fotoğraf 8.

⁴⁷ Keziban SELÇUK, **A.g.k.**, 225, Fotoğraf 61.

⁴⁸ **Türk El Dokuması Halılar**, 5. Cilt, Model Kodu:0571

⁴⁹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 96–99(Yıldız Motifi)

⁵⁰ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 21(Çengel veya Kuş Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 201, Şekil 147(Kuş Motifi)

⁵¹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **Türk Halıları**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.** 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil

Şavak halılarının hemen hemen büyük bir bölümünde, çengel/ çakmak/ yedi bala/ S/ sarmal/ deveboynu/ muskalı köşek adlı motif sık kullanılmıştır. Bu motifin adı her kaynakta farklı isimle geçmektedir.

Orta Asya medeniyet abidelerinin üzerinde bulunan çok sayıda kaya resmi, işaret ve damga, yüzyıllardan günümüze ulaşmıştır. Bunlardan en gizemli ve en çok kullanılan işaretlerden biri de, “Oz” damgası/çarkıfelek’tir. Ön Türklerde kullanılan, “Oz” diye okunan damganın nerede ve ne zaman ortaya çıktığı kesin bilinmese de çoğunlukla “Sivastika” olarak isimlendirilmiştir. Sivastika, Hintçe bir kelime olup, “si” (iyi) ve “as” (olmaz) eklerinden oluşmaktadır. Bu şekliyle kelime, “mutluluk” ve “hayat” anlamlarına gelir.⁵² Bu damga, Ön Türk göçleriyle Hindistan’a gitmiş, Nazilerin Hint/Cerman ırkı teorilerinin amblemi halinde ortaya çıkmıştır.⁵³ Ön Türklerde “Oz”laşarak tanrıya erişmeyi temsil eden bu damga, Nazilerde insanlık suçu timsali olarak kullanılmıştır. “Oz Damgası” öbür dünyaya geçerek orada şekil değiştirerek (metamorfoz/başkalaşma) yeniden oluşum şeklindeki düşüncüyü kapsar. Mevlevi ve Bektaşilerde, insanların grup halinde eksenleri etrafında dönerek göğe yükselme inancı yaygındır.⁵⁴ Haç şeklindeki sivastika işaretinin şekilleri de “Sami”, “Side”, “Namıdy” yazıtlarında ve bazı eski yazı sistemlerinde, değişik sesleri ve ses birleşimlerini ifade etmektedir. Sivastikanın değişik şekilleri, Eski Türk Orhun-Yenisey alfabesinde “Z” sesinin karşılığı olarak kullanıldığı gibi, aynı işaret halı ve kilimlerde de motif olarak görülmektedir.⁵⁵ “Oz” damgasının diğer şekli “Çarkı Felek”tir. “Çarkı Felek”, “Gamalı Haç”, “Sivastika” olarak da bilinmektedir. Tarihin her devrinde pek çok millet, bunu kendisine göre yorumlamış, sahip çıkmıştır. En eski örnekleri Türkistan’da Kara-Tau ve Ala-Tau kentlerinde bulunmaktadır.⁵⁶ Orhun ve Yenisey yazıtlarında Z sesi veren “𐰆” harfinin benzeri “𐰇” şekli ile Tunceli, Elazığ ve Erzincan’da yaşayan Şavak Türkmenlerinin Cecim dokumalarında işlenmiş, günümüze kadar gelmiştir (Şekil 3)

Katalog No:2’de bütün zemini dolduran Ejder ayaklı⁵⁷, göllü halı tekniği ile dokunmuş olan yastıkta, gölün içi büyük bir akrep⁵⁸ motifi ile doldurulmuş olup, akrep

20 (Deve boynu/sivastika/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, *Ayvacık(Çanakale)Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

⁵² C. ALYILMAZ, “Gamalı Haç (Sivastika)”, 17.

⁵³ T. PARLAK, *Geleneksel Kazak Halı Sanatı(Aral Bölgesi El Hahırlığını Geliştirme Projesi)*, 20–21.

⁵⁴ T. PARLAK, *Tur-an Yolunda Aral’ın Sırları*, 33

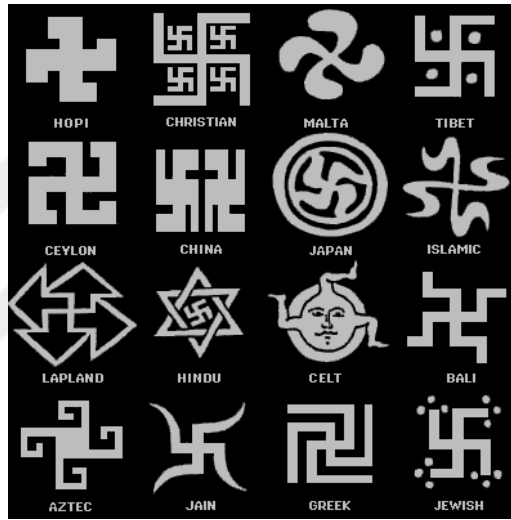
⁵⁵ Keziban SELÇUK, A.g.k., 276–277

⁵⁶ H.TARCAN, *Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı Resmi Tarihinin Çöküşü*, 130

⁵⁷ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 80

⁵⁸ Yusuf DURUL, A.g.k. , 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

motifinin altında ve üstünde muska⁵⁹ motifleri dikkat çeker. Ayrıca bu gölün etrafına yöre halkına göre karanfil olarak adlandırılan motif oturtulmuştur. (Katalog no: 2, Resim 22) Zemini üç adet birbirine bakan ejder ayağından oluşan göller de motif düzenlemesi biraz daha farklıdır. Burada göllerin yan boşlukları yarım ejder ayakları ile doldurulmuştur. Bu göllerin içine nazarlık motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca zeminde motif yoğunluğu daha fazladır. Yıldız ve göz motifleri bu göllerin etrafını çevrelemiştir. Ayrıca Şavak halılarında oldukça sık görülen bordür düzenlemelerinden biri de, rapor düzenine göre sıralanmış kareler içinde koçboynuzları ile muska ve nazarlık motifinin birbirine bağlanarak devam etmesidir. (Katalog no:10, Resim 66)

Şekil 3. Farklı kültürlere göre Sivastika motifi

Türkmen aynalı sekizgen göl /koçboynuzlu⁶⁰ göllerin içi genelde yöre halkının karanfil olarak adlandırdığı motif ile süslenmektedir. Bordürde, yan yaprak⁶¹ örnekleri göze çarpar. (Katalog no: 3, Resim 23)

Katalog no: 4'te görülen yastığın zeminin ortasında hayat ağacına benzer eli belinde motifleri ardı ardına sıralanarak zeminin simetri merkezinde doğrusal bir kompozisyon oluşturmuştur. Hayat ağacının sağ ve solunda muska motifi kullanılmış olup, bu muskalar ejder ayağı motifi ile çevrelenmiştir. Zeminin yan boşluklarında yöre halkına göre karşı kare

⁵⁹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 127, Şekil 61,23(Muska Motifi)

⁶⁰ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55–56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, **'The Oriental Rugs'**, 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, (Açık Kırk Boynuz Göl); **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm)

⁶¹ I. Hulusi GÜNGÖR, **Türk Halıları**, 40(Yan Yaprak)

olarak adlandırılan yin-yang motifi ve göz motifi görülmektedir. İnce bordür yine göz motifi ile çevrelenmiştir. (Katalog no:4, Resim 53)

Katalog no: 5'te görülen yastığın zemindeki sekizgen gölün içine sekiz parçalı ok uçları ile oluşturulmuş göbek motifi ve bu göbek motifinin içine yöre halkına göre karanfil olarak adlandırılan motif yerleştirilmiştir. Göllerin ortasında hun yıldızı⁶² motifi göze çarpar. Hun yıldızı Şavak dokumalarında özellikle halılarda oldukça sık kullanılan motiftir. Bordürde, genellikle halılarda, yine sık kullanılan ve kaynaklarda farklı isimlerde adı geçen nik/kilit su/sarhalka/suyolu/yamuk su/sulyan suyu motifi ⁶³ görülmektedir. (Katalog no:5, Resim 54).

Katalog no: 6'daki yastıkta zemin, parçalara ayrılmış ve içlerine akrep⁶⁴ ve muska⁶⁵ motifi yerleştirilmiştir. Aynı zamanda zeminde boş kalan yerlerde serpmeye şeklinde çiçek motifleri görülmektedir. Bordürde çeşitli renkte bitki filizleri ile bağlantılı çiçekler görülür.(Katalog no:6, Resim 55). Zemini parçalara ayırarak bölmek ve içine geometrik motifler yerleştirmek Şavak halılarında çok sık görülen bir düzenlemedir. Adıyaman⁶⁶ ve Gaziantep'te⁶⁷ dokunan bazı halılarda buna benzer bir yaklaşım söz konusudur. (Fotoğraf 56–57) Bu halılarda da Şavak halılarında olduğu gibi zemin parçalara ayrılmış ve içine geometrik motifler yerleştirilmiştir. Diğer bir düzenlemede ise, zemin birbirine eşit olmayan 3 parçaya ayrılmış olup, halının tam ortasındaki bölümde, dört adet eli belinde motifi ile oluşturulmuş iki göbek motifi vardır. Zeminde, Katalog no: 6'daki örneğe benzer bir düzenleme vardır. Zeminin parçalara ayrılması ile halının başlangıç ve bitişindeki iki diğer bölüm ise, eşkenar dörtgen çevresinde merkezden kaçışlı dört eli belinde motif⁶⁸ ile çevrelenmiştir. Bu parçaların etrafı çeşitli renkte bitki filizleri ile bağlantılı çiçeklerle tamamlanmıştır. (Katalog no: 6, Resim 55; Katalog no: 8, Resim 60; Katalog no: 11, Resim 67).

Alan araştırmaları sırasında Payamdzü köyünde arşivlediğimiz bir halı yastığın zemininde yine 3 adet koçboynuzundan oluşan göl düzenlemesi dikkat çeker. Bu

⁶² E. Fuat TEKÇE, **Pazirik Altaylardan Bir Halının Öyküsü**, 97–98(Hun Yıldızı)

⁶³ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz; **Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Halıları**, 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

⁶⁴ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23(Akrep Motifi)

⁶⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 127, Şekil 78 (Muska Motifi)

⁶⁶ **Türk El Dokuması Halılar**, 5. Cilt, Model Kodu:0528

⁶⁷ **Türk El Dokuması Halılar**, 3. Cilt, Model Kodu:0245

⁶⁸ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 23, Şekil 135(Eli belinde Motifi)

koçboynuzları birbirlerine bağlanmadan üst üste oturtulmuşlardır. (Katalog no: 7, Resim 58). Bu yastığın, zemininin ortasına yerleştirilen koçboynuzlu göller, 18.yy’a ait bir Bergama halısının zeminindeki küçük altıgenlerin içindeki motif ile benzerlik göstermektedir.⁶⁹ (Resim 59) Bordürde ise, nik/kilit su/sarhalka/suyolu/yamuk su /sulyan suyu motif⁷⁰ kullanılmıştır. Bir başka önemli nokta da Bergama halılarında kullanılan zikzaklı kartuş veya çınar yaprağı motifinin Şavak halılarında çok sık kullanılmasıdır.

Zemininde sekiz köşeli yıldızlı göl düzenlemesi bulunan yastıklarda, göllerin içi sivilize bitki motifleri ile doldurulmuştur. Bu tip düzenlemelerde genellikle göllerin etrafı ise, simetrik bir şekilde yerleştirilmiş motiflerle çevrelenmiştir. Bu motifler, karanfil, yöre halkının baklava olarak adlandırdığı sekiz kollu yıldız⁷¹, S/çengel/çakmak/yedi bala/deveboynu/ muskalı köşek⁷² ve zülüf/göz⁷³ motifleri ile süslenmiştir. Bordürün içindeki desenler yine S/çengel/çakmak/yedi bala/muskalı köşek/deveboynu/sivastika motifi ile birbirine bağlanmış koçboynuzu motifi ile çevrelenmiştir. (Katalog no:9, Resim 61). İncelemiş olduğumuz halıda kullanılan yıldız motifi, Anadolu dokumalarında mutluluk, iyilik, aydınlık, ışık ve kahramanlığı simgeler.⁷⁴ Minyatürden dokumaya kadar pek çok sanat ürününde gökyüzü anlatılmak istendiğinde “bulut”, “ejder”, “Zümrüd-ü Anka” gibi motifler kullanılmıştır. Genel adı, Mührü Süleyman olan yıldız, Süleyman peygamberin yaşadığı yıllardan çok önceleri, Anadolu’da Frigya döneminden beri kullanılır. Dokumadaki zorluğu nedeniyle 5 köşeli yıldızlara nadir rastlanır. Genellikle 8 veya daha çok köşeli yıldızlar yaygındır.⁷⁵

2.4.8.2.Halı tekniğinde dokunan şavak seccadeleri:

2.4.8.2.1.Zemin(Plan)

Şavak seccade gurubunda, tek mihraplı ve çift mihraplı olanların dışında mihrabı olmayan seccadeler de bulunur.

⁶⁹ **Türk El Dokuması Halılar**, 4. Cilt, Model Kodu:0342

⁷⁰ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz; **A.g.m.**, 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

⁷¹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 96–99 (Yıldız Motifi)

⁷² Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20 (Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **Motiflerin Dili**, 278(Sarmal Motifi)

⁷³ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülüf); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi)

⁷⁴ R. KARAHAN, **Konya Müzelerinde Bulunan Kilimler**, 406–409.

⁷⁵ G. ERBEK, **A. g. k.**, 19.

Tek mihraplı seccadelerin bir gurubunda, ejder ayakları⁷⁶ ve koçboynuzu⁷⁷ ile oluşturulmuş birbirini dik kesen dikdörtgenin oluşturduğu gölden oluşan bir plan göze çarpar. Bu planda mihrap, halı zemininin ortasına oturtulmuştur. Bu tip seccadelerde geometrik motifler dikkat çeker. (Katalog no: 12, Resim 68; Katalog no: 13, Resim 70)

Tek mihraplı seccadelerin diğer bir gurubunda, zemin 1 tam mihrap, 2 yarım mihraptan oluşmuştur. Sağ ve solda bulunan yarım mihrap ile zemin tamamlanmıştır Mihrap zemini bordürle birleşmiştir. Mihrabın tepesinden ayaklığa doğru üç zincirle asılmış yöre halkının terazi olarak adlandırdığı üçlü nazarlık/muska/kandil motifi yerleştirilmiştir. (Katalog no: 31, Resim 100; Katalog no: 32, Resim 101) Seccadelerin diğer bir grubunun zemininde sitilize edilmiş bitkisel dal ve yaprak izlenimini veren geometrik ve cami ile minarenden oluşan mihraplı seccadeler de vardır. Mihrabın tepe noktasından yöre halkının terazi olarak isimlendirdiği nazarlık/muska/kandil motifi, koçboynuzu âlem motifinin altından bir çizgi ile sarkıtılmıştır. (Katalog no:36, Resim 107; Katalog no: 33, Resim 102)

Çift mihraplı seccadelerde, zeminde tek veya iki birleşik geometrik şekilden oluşan düzenlemeler de görülür. Bu geometrik formlu göllerin etrafı ejder ayağı ve koçboynuzu motifleri ile çevrelenmiştir. (Katalog no: 34, Resim 103; Katalog 30, Resim 97)

Katalog no: 14'teki çift mihraplı seccadedeki göl, Kayseri Yahyalı seccadesinde (Resim 72) görülen zeminin içindeki geometrik göl ile benzerlik göstermektedir. (Katalog no: 14, Resim 71) İçteki gölün her ikisi de geometriktir.

Çift mihraplı seccadelerin bir diğer grubunda, zemine ejder ayakları ile çevrelenmiş altıgen bir göl oturtulmuştur. Altıgen gölün başlangıç ve bitişine eşkenar bir dörtgene bir tepelik eklenerek mihrap görüntüsü kuvvetlendirilmiştir. (Katalog no:35, Resim 104) Bu halı zemindeki altıgen gölü ile Çanakkale halılarının mini turna⁷⁸ (Resim 105) ve çengelli modeline ⁷⁹(Resim 106) ve yine en içte bulunan geometrik form Çanakkale Çarklı Elek halısının⁸⁰ (Resim 15) göbek motifine benzemektedir. Bu altıgen gölün iç kısmındaki düzenleme, Holbein halı tipinin küçük örnekli halılarına benzemektedir. Şimdiye kadar haçlı yıldız motifine dayandırılan bu motif, giderek değişmiş ve birçok halının zemininde göllerin

⁷⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

⁷⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

⁷⁸ İ. Hulusi. GÜNGÖR, A.g.k., 90

⁷⁹ İ. Hulusi. GÜNGÖR, A.g.k., 90

⁸⁰ İ. Hulusi. GÜNGÖR, A.g.k., 60

içinde kullanılmıştır. Zemini altın sarısı olan ve içi güllerle doldurulan nadir bir küçük örnekli Holbein halısının içinde sonsuzluk prensibine göre sıralanmış bu motif, Kurd Erdmann⁸¹ tarafından Holbein gülünün serbest bir biçimi olarak yorumlanmıştır ve Kurd Erdmann bu halıyı XVII. yüzyıla tarihlemiştir. (Resim 21) Aynı zamanda Katalog no: 35'teki halının göbeğindeki düzenleme Çanakkale Çarklı Elek⁸², Adıyaman⁸³, Sivas⁸⁴, Gaziantep⁸⁵ ve Bergama⁸⁶ halılarında da görülür. (Resim 21–16–17–18–20)

Şavak seccadelerinde mihrap düzenlemesi olmayan seccadeler de vardır. Bunlarda geometrik motifler hâkimdir. Bu tip halıların ortasında Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu⁸⁷ göl dikkat çeker. Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl, Şavak halılarında çok sık kullanılan bir düzenlemedir. Göllerin sayıları halının ebadına göre değişiklik gösterir. (Katalog no:15, Resim 73; Katalog no:17, Resim 75)

Katalog no: 16'da görülen yastığa benzer bir seccadede, halının zemininde birbirlerine temas eden üç eşkenar dörtgenli göl bulunur. Bu göllerin çevresi ejder ayakları ile çevrelenmiştir. (Katalog no:16, Resim 74) Şavak seccadelerinde Mihrabı, cami formundan oluşan ay-yıldızlı/kün-ay âlemler⁸⁸ vardır. (Katalog no:18, Resim 76)

Seccadelerin diğer grubunda, halının zemininde iki birleşik geometrik şekilden oluşan kompozisyon görülmektedir. Bunlarda da göl sayısı, halının veya seccadenin ebadına göre değişiklik gösterir. (Katalog no: 34, Resim 103)

2.4.8.2.2. Bordür:

Tek mihraplı seccadelerde, bordür yastıklara göre biraz daha geniştir. Bunların bordür kalınlıkları 3 ile 6 cm arasında değişmektedir. (Katalog no:12, Resim 68; Katalog no: 13, Resim 70) Çok nadir de olsa çift bordürlü seccadelerde de görülmektedir. (Katalog no: 36, Resim 107).

⁸¹K. ERDMANN, *Siebenhundert Jahre*, p. 136; Volkmar GANTZHORN, *The Oriental Carpets*, 249

⁸²İ. Hulusi. GÜNGÖR, *A.g.k.*, 60

⁸³Neriman GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 66

⁸⁴*Türk El Dokuması Halılar*, 1. Cilt, Ankara, Model Kodu:0058

⁸⁵*Türk El Dokuması Halılar*, 2. Cilt, Ankara, Model Kodu:0168

⁸⁶Gonca KARAVAR, *Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri ve Yeni Halı Tasarımları*, 79

⁸⁷Neriman GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 55–56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, *'The Oriental Rugs'*, 11–12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalân TÜRKMEN, *A.g.k.*, 148(Açık Kırk boynuz Göl); *Anatolian Kilims*, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm)

⁸⁸Hüseyin ALANTAR, *A.g.k.*, 257(Kün-ay Motifi)

Çift mihraplı seccadelerde de bordür boyutları değişkendir. Bunlarda boyutlar 4 ile 6 cm arasındadır. (Katalog no: 34, Resim 103; Katalog no: 35, Resim 104)

Şavak dokumalarında bordürün yerine yarım üçgenlerle doldurulmuş ejder ayakları ile çevrelenen seccadeler de bulunmaktadır.(Katalog no: 16, Resim 74)

Seccadelerin diğer grubunda, halının zemininde iki birleşik geometrik şekilden oluşan kompozisyon görülmektedir. Bunlarda tek bir bordür göze çarpar.(Katalog no:34, Resim 103)

2.4.8.2.3. Motifler:

Genelde seccadelerin zemininde cami, minare, çiçek, nazarlık/muska/kandil, yıldız, yin-yang, koçboynuzu, güller ve barok motifler, hun yıldızı, vazoda çiçekler ve koçboynuzlu ve ejder ayaklı geometrik motifler kullanılmıştır. Bordürde ise, nik/ kilitsu/ sarhalka/ su yolu/sulyan suyu/yamuk su, S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal, yan yaprak, zikzaklı kartuş, yaprak ve bitkisel çiçekler ve kazayağı motifleri görülmektedir.

Tek mihraplı geometrik motiflerden oluşmuş seccadelerin bir gurubunda, Ejder ayakları ve koçboynuzu ile oluşturulmuş birbirini dik kesen dikdörtgenin oluşturduğu Göl hâkimdir. Bu dikdörtgenin ortasında sekiz kollu yıldız yer alır. Mihrabın içinde ve dışında yıldız motifleri göze çarpar. Mihrabın içinde bulunan ejder ayakları nazarlık ile birleştirilmiştir. Bu ejder ayaklarının altında yöre halkına göre körtegel/anka kuşu⁸⁹ olarak adlandırılan motif görülmektedir. Zeminin mihrap dışında kalan alanlarında cami, yıldız ve tarak/parmak/Fatma ana eli motifi vardır. Ayrıca zeminde sitle edilmiş bitkisel motifler de yer alır. Bordürde genelde, yöre halkına göre zikzak olarak adlandırılan su yolu motifi ile çevrelenmiştir. (Katalog no: 12, Resim 68; Katalog no:13, Resim 70). Katalog no:12 ve 13'teki örnek ile resim 69'daki örnek, zemin düzenlemesi açısından birbiriyle benzer özellikler taşır.⁹⁰ (Resim 69) Halıda kullanılan tarak motifi, bir elin parmakları olan 5, dokumalarda kötü gözü önlemede kullanılır. Bu motifi ilk önce Ön-Türkler kullanmıştır. Aynı zamanda bu motif, Türkistan Karadağları kaya resimlerinde de görülmektedir. Natüralist olarak çizilen el motifi giderek stilize olmuş, zamanla 5 noktaya dönüşmüştür.

⁸⁹ Türk El Dokuması Hahlar, 3. Cilt, Ankara, Model Kodu:0184

⁹⁰ Türk El Dokuması Hahlar, 3. Cilt, Ankara, Model Kodu:0184

Anadolu’da doğumu simgeleyen ana ile bereket arasında bir ilişki kurulmuştur. Kibele’den Meryem Ana’ya kadar süren bağlantı, İslamiyet sonrası Anadolu’da Fatma ana, Fadime ana geleneği şeklinde sürmüştür.⁹¹ İnsanın ilk kullandığı araç bizzat kendi eli olup elin en eski betimlemelerinden biri de Anadolu neolitik yerleşim birimi Çatalhöyük’tedir. Sabanı tutan, doğuma yardım eden yine eldir. El ve parmaklar tehlikeli bakışa karşı koruma etkisi yaptığına inanıldığından, bunların temsillerinden de aynı etkinlik beklenir. El resimleri genellikle nazarlık olarak ta asılır.⁹² Neolitik ve Paleolitik dönem mağara resimlerinde el ve parmak figürleri görülmüştür. El şekillerinin, mağara duvarlarında dinsel veya büyüsel bir yaklaşımla tekrarlandığı tespit edilmiştir. Bu mağaraların belli başlıları, İ. Ö. 200.000 yılına tarihlenen, Fransa’nın güneyindeki Gargas, İspanya’daki Maltravteso ve Antalya Beldibi Karain mağaralarıdır.⁹³ El motifi, fatma ananın eli, barnak, beşkardeş, beş benek, beş nokta, el gibi adlar alarak Anadolu dokumalarındaki motif zenginliğine renk katmıştır. Bazı seccadelerde secde sırasında elin geldiği yere el motifi konmuştur. Anadolu’da el motifi, dokumalarda hem gerçekçi bir üslupla, hem de stilize edilerek beş çubuk ve beş nokta şeklinde yorumlanmıştır. “Beş benek” adlı beş noktadan oluşan figür, Fatma Ana’nın parmak uçlarını temsil eder.⁹⁴ Parmak ve ona çok benzeyen tarak motifleri, geometrik olarak üçlü, beşli, yedili ve katları sayılar kullanılarak dokunmuştur. Bir gövdeye bağlanan çeşitli çubuk formlarından oluşur ve duruma göre el, parmak veya tarak isimlerini alır. El motifi; Alacahöyük, Mersin, Antalya, Kilis yörelerinde tarak motifi genel adıyla, bazen zeminde tek olarak, bazen de bordür çevrelerinde iç ve dış bordür ayırımlarında kullanılır. Bir Kars kilimi üzerinde görülen ve içinde göz motifi tutan avuç şeklindeki “çift el” motifi, Anadolu’da evliliği ve doğumu kem gözden korunmak amaçlı dokunmaktadır. XIII. yüzyıl Konya Beyşehir Kubadabat Sarayı çinilerinde el şeklinde balık figürü vardır. Selçuklularda çift başlı kartal, el ve balık motifleri, mutluluk ve güç sembolüdür. El motifini dokumaların dışında, gümüş, tahta, taş, cam, metal işçiliğinde üretilen el sanatı örneklerinde de görmekteyiz. Orta Asya’dan bugüne değin yaşayan bu inançlar geleneksel el sanatları aracılığıyla tıpkı ünlü gülmece ustası Nasreddin Hoca’nın ya da Homeros’un öyküleri gibi biçimsel bir aktarımla günümüze gelmiştir.⁹⁵

Tek mihraplı seccadelerin diğer bir gurubunda, zeminde geometrik motifler diğer seccadelere göre daha az kullanılmıştır. Bunlarda alınlık bölümünde barok motifler göze

⁹¹ M. ALDOĞAN, “Türk Kilim Sanatı”, 15.

⁹² M. ATEŞ, *Mitolojiler, Semboller ve Hahlar*, 156.

⁹³ M. ERBEK, *A.g.k.*, 112.

⁹⁴ M. ERBEK, *A. g. k.*, 114.

⁹⁵ M. ERBEK, *A. g. k.*, 114.

çarpar. Mihrap zemininde ise, geometrik motifler yer alır. Mihrabın tepesinden ayaklığa doğru üç zincirle asılmış yöre halkının terazi olarak adlandırdığı üçlü nazarlık/muska/kandil motifi⁹⁶ yerleştirilmiştir. Halının etrafını çevreleyen bordürde, nik/ kilitsu/ sarhalka/ suyolu/ yamuk su/ sulyan su⁹⁷ motifi kullanılmıştır. (Katalog no: 31, Resim 100; Katalog no:32, Resim 101)

Katalog no: 36'nın zemini sitilize edilmiş bitkisel dal ve yaprak izlenimini veren geometrik ve tek mihraptan oluşmuştur. Mihrabın tepe noktasından yöre halkının terazi olarak isimlendirdiği nazarlık/muska/kandil motifi, koçboynuzu âlem motifinin altından bir çizgi ile sarkıtılmıştır. Ayaklık bölümünde, sağ ve solda simetrik olarak yerleştirilmiş sitilize çiçek motifleri bulunur. Seccadenin diğer seccadelerden farklı olarak iki adet bordürü bulunmaktadır. İki bordürde de kazayağı⁹⁸ motifi ve bitkisel formlar birbirine bağlanarak zemini çevrelemişlerdir. (Katalog no:36, Resim 107). Kazayağı motifi XIII. Yüzyıl Selçuklu halılarında (Resim 108), Kars(Resim 109) ve Azerbaycan dokumalarında da (Resim 110)görülmektedir.⁹⁹

Katalog no: 33'de görülen halıda mihrabı, cami ve minareden oluşan ve yöre halkının terazi olarak isimlendirdiği nazarlık/muska/kandil¹⁰⁰ motifi dikkat çeker. Mihrabın tepeliğinde ay-yıldız ve âlem görülmektedir. Ayrıca mihrap zemininin içinde stilize edilmiş bitkisel motifler ve bordürde yan yaprak motifi vardır.(Katalog no:33, Resim 102)

Katalog no: 35'teki çift mihraplı seccadenin zemininde ejder ayakları ile çevrelenmiş altıgen bir göl bulunur. Altıgen gölün başlangıç ve bitişine eşkenar bir dörtgene bir tepelik eklenerek mihrap görüntüsü kuvvetlendirilmiştir. Altıgen gölün içinde bir sekizgen bulunmaktadır. Bu sekizgenin dört tarafı yıldız motifleri ile çevrelenmiştir. Sekizgenin ortasında ise bir kare bulunmaktadır. (Katalog no:35, Resim 104) Aynı zamanda bu halının göbeğindeki düzenleme Çanakkale Çarklı Elek (Resim 15), Adıyaman(Resim 16), Sivas(Resim 17), Gaziantep (Resim 18), Bergama(Resim 20), halıları ile Holbein halılarında da (Resim 21) göze çarpar. Aynı zamanda bu altıgen gölün iç ve dış kısımlarında

⁹⁶ Yusuf DURUL, A.g.k., 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., (Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz; A.g.m., 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

⁹⁷ Yusuf DURUL, A.g.k., 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz; A.g.m., 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

⁹⁸ *Anatolian Kilims*, 2.Cilt, 170, Şekil 1(Kazayağı Motifi)

⁹⁹ Neriman GÖRGÜNAY, *Altaylar'dan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Motifler*, 136,137

¹⁰⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 127, Şekil 42, 43, 55, 62, 57, 70(Nazarlık/Muska Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Kandil Motifi)

yıldız, zülûf/ göz ve dolgu motifleri görülür. Bordürde tek mihraplı seccadelerde olduğu gibi yaprak ve bitkisel çiçekler dikkat çeker.

Halının zeminine iki birleşik geometrik şekil yerleştirilen seccadelerde de, geometrik şekilli göllerin etrafı ejder ayağı ve koçboynuzu motifleri ile çevrelenmiştir. Her iki gölün içindeki motifler aynıdır. Göllerin siyah zeminini kareler, haçvari motifler, yöre halkının karşı kare olarak adlandırdığı yin-yang¹⁰¹ ve yöre halkına göre körtegel olarak adlandırılan motifler ile dolgulanmıştır. Gölün dışında kalan alanlarda bukağı ve karşı kare/yin yang motifleri kullanılmıştır. Şavak dokumalarında özellikle halıların bordüründe zikzaklı kartuş motifi¹⁰² çok sık kullanılmıştır. Bu bordür XVII. ve XVIII. yüzyıla ait bir Bergama halısında da yer almıştır.(Katalog no:34, Resim 103, Resim 59)

Katalog No: 14'teki çift mihraplı seccadede mihrabın iç kısmında tarak/fatma ana eli/parmak motifi göze çarpar. Mihrabın dışında ise, yılan, S/ çengel/ çakmak/ yedibala /deve boynu/ sarmal/ muskalı köşek ve küpe motifi dikkat çeker. Halının bordüründe ise, S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ sarmal/ muskalı köşek ve yılan motifi göze çarpar. (Katalog no:14, Resim 71)

Mihrabı olmayan seccadelerde ise, zeminin ortasında Türkmen aynalı göl/ koçboynuzlu göl bulunur. Gölün dışında kalan alanlarda yıldız ve akrep motifleri görülür. Koçboynuzu motifi özellikle bordür süslemesinde ve zeminde gölün dışında kalan alanlarda da çok sık kullanılır.(Katalog no: 15, Resim 73; Katalog no: 17, Resim 75)

Katalog no: 16'da görülen yastığa benzer bir seccadede, halının zemininde birbirlerine temas eden üç eşkenar dörtgenli göl bulunur. Bu göllerin çevresi ejder ayakları¹⁰³ ile çevrelenmiştir. Göllerin içinde sivilize edilmiş bitki formları bulunmaktadır. Göllerin boşlukları yarım üçgenlerle doldurulmuş ejder ayakları ile doldurulmuştur. Üçgenlerin içinde göz motifi dikkat çeker. Seccadenin alınlık kısmında birbirine simetrik olan tarak/ fatma ana eli / parmak motifi bulunmaktadır. Tarak motifinin ortasında seccadenin alınlık kısmını işaret eden mihrap tepeliği bulunur. Bu tipik bir simetrik ejder figürüdür. (Katalog no:16, Resim 74)

¹⁰¹ *Anatolian Kilims*, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹⁰² Neriman GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 55-56(Zikzaklı Kartuş)

¹⁰³ Mine ERBEK, *A.g.k.*,160, Şekil 11(Ejder Ayağı Motifi)

Katalog No: 18'teki seccadenin alınlık kısmında minare ve camii tasvirinde ay-yıldızlı/kün-ay âlemler¹⁰⁴ bulunur. Aynı zamanda alınlık kısmında çift minareli bir cami tasviri vardır. Mihrabın ayak kısmında hun yıldızı¹⁰⁵ göze çarpar. Mihrap cami deseni ile oluşturulmuştur. Caminin altında yöre halkına göre körtegel/anka kuşu¹⁰⁶ olarak adlandırılan motif görülmektedir. Mihrabın içinde köşeli bir kare olup, onun ortasına yıldız motifi oturtulmuştur. Beyaz zeminli bordürde, Çanakkale halılarının bordür düzenlemelerinde de kullanılan yan yaprak motifi¹⁰⁷ kullanılmıştır. (Katalog no:18, Resim 76)

2.4.8.3.Şavak halıları:

2.4.8.3.1. Zemin(Plan)

Şavak halıları kullanıldıkları yere göre yan halısı ve sedir halısı olmak üzere iki guruba ayrılır. Şavak halılarının bir gurubunun zemininde, yastık ve seccadelerin bir gurubunda olduğu gibi, Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl¹⁰⁸ olarak isimlendirilen göl bulunmaktadır. Bunlarda da bu göllerin sayısı halıların ebadına göre değişiklik gösterir. Hans MEMLİNG'in sayesinde bu motif, literatüre Memling gülü olarak girmiştir. Volkmar GANTZHORN bu motifi, çengelli basamak formlu haç(hooked step-form cross)¹⁰⁹ olarak adlandırmıştır. (Resim 24) Bu gruptaki halıların ayırt edici özelliğidir ki, Hans MEMLİNG Meryem Ana tablolarında bu halı tipini sık sık kullanmıştır.(Resim 25) Bu tip halıların ilk tasviri 1460'dan önce Orta çağda yazarı belli olmayan dini bir resimli el yazması (Book of Hours) kitabında görülmüştür.¹¹⁰(Resim 26) Çengel düzenlemesinin XIII. veya XIV. yüzyılda mı kullanılmaya başlandığı, niçin kullanılmaya başlandığı hala cevaplanmadan kalmış sorulardır.¹¹¹ Bu tip halıların hemen hemen hepsi günümüze kadar gelmiştir. Özellikle Konya Mevlana müzesinde bulunan örnek, Memling'in XV. yüzyılda yaptığı tablolarda resmedilenlerden en eskisi ve en temizidir.(Resim 27) Yüzyıllar geçmesine rağmen çengelli basamak formlu haç düzenlemesi tamamıyla aynı kalmıştır. Fakat iç desen sürekli

¹⁰⁴ Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 257(Kün-ay Motifi)

¹⁰⁵ Bkz.(61) TEKÇE, 97-98. (Hun Yıldızı Motifi)

¹⁰⁶ **Türk El Dokuması Halılar**, 3. Cilt, Ankara, Model Kodu:0184

¹⁰⁷ İ. Hulusi GÜNGÖR, **Türk Halıları**, 40(Yan Yaprak Motifi)

¹⁰⁸ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55-56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl; Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 148(Açık Kırk Boynuz Göl); **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gülü); Mine ERBEK, **A.g.k.**, Ankara 2002, 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm)

¹⁰⁹ Volkmar GANTZHORN, **The Oriental Carpets**, 314-322

¹¹⁰ Österr. Nationalbibliothek, Vienna.- It is interesting to note in this context that in the case of this earliest depiction of the 'Memling gul' we are dealing with a Picture connected with Rene of Anjou, Frequent reference has been made here to the familial ties existing between the house of Anjou and Kingdom of Armenia Minor in Cilicia.

¹¹¹ Volkmar GANTZHORN, **The Oriental Carpets**, 315-316

değişmiştir.¹¹² (Resim 28) XVI. yüzyıl Anadolu halılarında, Hollandalı ressam Hans MEMLING'in tablolarında görülen Türkmen aynaları XVII. ve XVIII. yüzyıla ait bir Anadolu Bergama halısında¹¹³(Resim 29), XIX. yüzyıl Çanakkale Ezine'de dokunmuş bir halıda¹¹⁴(Resim 30), halen Konya Mevlana müzesinde bulunan envanter no: 659 olan bir Anadolu halısında¹¹⁵(Resim 27), Malatya¹¹⁶(Fotoğraf 16), Tunceli(Fotoğraf 17), Kayseri¹¹⁷(Fotoğraf 18), Elazığ(Fotoğraf 19), Ağrı Doğubayazıt (Fotoğraf 20) çevresinde dokunmuş halılarda görülmüştür¹¹⁸.

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde dokunan bu motife bölgelere göre isimler verilmiştir. Kayseri'de devetabanı veya gömürgen gülü(Resim 32), Kars çevresinde kıvrımlı göl, diğer bazı bölgelerde Türkmen yanışı olarak isimlendirilmiştir.¹¹⁹ Luiciano¹²⁰, Türkmen aynalarının Kazak bölgesinde yaygın olduğunu, H. Ropers¹²¹, bunun tipik bir Kafkas (Resim 34) motifi olduğunu ileri sürmüştür. Luiciano gibi, Eder¹²² de Memling gülü halı örneklerini Kafkas halılarına bağlamıştır. Özellikle günümüze gelen Londra Victoria& Albert Müzesindeki çift sıra halinde yerleştirilen Memling güllerini gösteren halı en iyi örneklerden biridir.(Resim 24) Bu örneklerin çoğunun merkezinde Kotshak haçı vardır. Kotshak, Gotshak veya Kotshanak, süslü kıvrım ve boynuz anlamlarına gelen Türkmen terimleridir. (Resim 24) Bundan dolayı Kotshak haçı, boynuzlu haç anlamına da gelir. Brüggemann bu motifi eski Türk motifi(Old Turkish Motif)¹²³ olarak tanımlamaktadır. Bidder ise, bu motifin Çin'de Han devrinde ortaya çıktığından şüphelendiğini söylemiştir. Daha eskiye gidersek, biz Kotshak haçını Urartu tasarımlarında bir süsleme elmanı olarak zaten görmekteyiz. Volkar GANTZHORN, Kotshak haçının en eski tasvirini Urartulara tarihlenmiş olup, iki kartal tarafından çevrelenen güneşin sembolü olduğunu söylemiştir. (Resim 35) Bu Van ilinden gelen bir sütunun temeli üzerindeki bir rölyefin parçasıdır. Rölyef M.Ö. VIII. yüzyıla tarihlendirilmiştir.¹²⁴ İten-Maritz bu halıları XVIII. yüzyıl sonuna kadar Hristiyan olan

¹¹² Volkmar GANTZHORN, *The Oriental Carpets*, 315–316

¹¹³ Kurt ERDMANN, *Siebenhundert Jahre Orientteppich*, 136; Türk El Dokuması Halılar, Model Kodu:0078

¹¹⁴ *Türk El Dokuması Halılar*, 2. Cilt, Model Kodu:0149

¹¹⁵ Neriman GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 56

¹¹⁶ Neriman GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 56

¹¹⁷ Neriman GÖRGÜNAY, *Doğu Anadolu Halılarının Kalite ve Desenleri*, 31; Neriman GÖRGÜNAY, *Türk Halk Kültüründe Doğu-Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, 42–43

¹¹⁸ Neriman GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, Tarım ve Orman Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, 31

¹¹⁹ Neriman GÖRGÜNAY, *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, No: 7, 42–43

¹²⁰ Luiciano COEN -Louise DUNCAN, "The Oriental Rugs", 11–12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl)

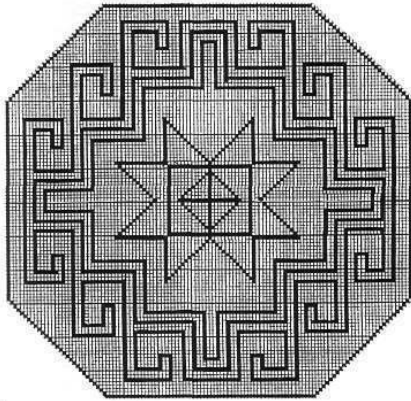
¹²¹ H.ROPER, *Les Tapis D'orient*. Klinkhardt und Biermann, 16–308

¹²² EDER, pp.126.128.129,ff. 220,221

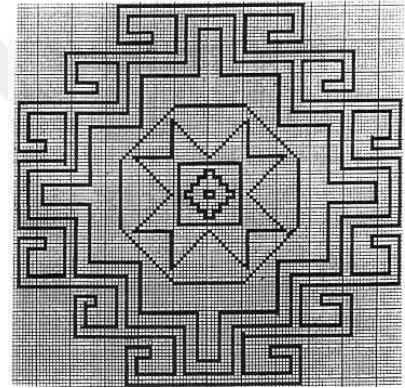
¹²³ W.BRÜGGEMANN -Hans BÖHMER, *Teppiche der Bauern und Nomaden in Anatolian*, p. 60ff

¹²⁴ Museum for Anatolian Civilizations, Ankara. The depiction is not only interesting with respect to the 'Kotshak –Cross' as a symbol of the sun as the possible proto-design of the later 'tree of Jesse' compositions. The two eagles flanking the Kotshak-

Çerkezlerle ilişkili bulmuştur ve bunların düğümlü halı dokumayı Ermenilerden öğrendiklerini ifade etmiştir. Çerkezler Rus fatihlerine karşı büyük bir direniş göstermişler ve Kafkasların kuzey-doğu tepelerinden Anadolu'ya özellikle Bergama, Çanakkale, Sındırgı, Manyas ve Kars'a göç etmişlerdir. Moshkova, Türkmen halılarında yoğun bir şekilde rastladığı bu motife kırk boynuz adını verirken¹²⁵, Oktay ASLANAPA¹²⁶, Anadolu'daki örnekleri için Türkmen gülü terimini kullanmıştır. Aynı motif Anadolu'da Türkmen aynası ismiyle bilinmektedir.¹²⁷ Kırk boynuz gölü(Türkmen gülü), kapalı (Şekil 4) ve açık (Şekil 5) olmak üzere iki şekilde dokunmaktadır. Kademeli, kancalı çokgeni çevreleyen ve genellikle farklı bir fon rengine sahip sekizgen çerçeve mevcutsa kapalı, sekizgen çerçeveden yoksun ise açık kırk boynuz Göl ismi ile adlandırılmaktadır.¹²⁸ Anadolu halılarında kırk boynuz gölünün hem açık hem de kapalı çeşitleri kullanılırken, Şavak halılarında genellikle kapalı, Türkmen halılarında açık örnekleri mevcuttur. Kırk boynuz gölü, Anadolu ve Orta Asya Türkmen halıları arasındaki bağlantıyı açıkça ortaya koyan bir motiftir. Hermann HAACK, Türkmen aynası motifini, basamaklı çengelli poligon olarak isimlendirmiştir.¹²⁹

Şekil 4. Kapalı Kırk Boynuz Gölü

Şekil 5. Açık Kırk Boynuz Gölü

Anadolu'da çok sevilerek dokunan bu motife, Konya'nın Obruk¹³⁰(Resim 36,51), Denizli'nin Çal, İzmir'in Bergama(Resim 29) ve Çanakkale'nin Ayvacık (Resim 30) yörelerinde dokunan birçok halıda rastlanmaktadır¹³¹. Ayvacık halıları, Bergama'da toplanıp

Cross hold hares in their beaks; they are not dead. It is conceivable that the tradition of depicting believers as hares- a tradition that played an important role in the symbolism of early Christianity-can be traced back to this.

¹²⁵ V.G.MOSKOVA, *The Rug Making of the MervTekke*, *Oriental Rug Review*, 19; Robert PINNER, *The Rickmers Collection-Turkoman Rugs*, 71

¹²⁶ Oktay ASLANAPA, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, 82,159

¹²⁷ N.GÖRGÜNAY, *Doğu Yöresi Halıları*, 55

¹²⁸ Jürg RAGETH, *The Yellow-Ground Konya Carpets*, 188; Nalân TÜRKMEN, *Son iki yüzyıl içinde Konya'nın Obruk Bölgesinde Halı Sanatı*, Çizim 6-7

¹²⁹ Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon)

¹³⁰ *Türk El Dokuması Halılar*, 3. Cilt, Model Kodu:0284

¹³¹ Nalan TÜRKMEN, *A.g.k.*, 29

İzmir Limanı'ndan ihraç edildiğinden bu halılar, Bergama halı grubuna dâhildir.¹³² Birçok benzerlik olmasının yanı sıra Ayvacık halıları, renk uyumu ve desen kompozisyonları yönünden özgündür. Yöresel adları ile çarklı elek gibi halıların kompozisyonlarında zemin karelere bölünmüştür. Bu karelerin içinde büyük sekizgen form temelinde oluşturulan ve Anadolu halk sanatı kapsamında kirkitli dokumalarda çok kullanılmış olan Türkmen yıldızı, Türkmen gülü, çengel, çınar yaprağı motifleri yöre dokumalarında da yaygın olarak dokunmuştur.¹³³ Aynı motifi Kars¹³⁴(Resim 37), Kütahya (Resim 38) ve Avanos¹³⁵(Resim 39) halılarında da görmek mümkündür.¹³⁶ Arseven, Türkmen aynası¹³⁷ motiflerinin eski Türk halılarında ve süsleme sanatında kullanılan, başlıca karakteristik motiflerden biri olduğunu belirtmiş ve ejder ayakları ile çevrili orta motifi olarak isimlendirmiştir. Alman bilim adamı Hermann Haack da Anadolu'da dokunan halılarda, Orta-Asya Türkmen motiflerine benzer motifler kullanıldığını belirtmiştir. Bu benzerliklerden dolayı bu halı ve motiflerinin kökenleri Orta-Asya olan Osmanlı Türklerinin Türkistan'dan Anadolu'ya göçleri sırasında beraberlerinde getirdikleri, kesinlikle söylenebilir demıştır. (Katalog no:20, Resim 78; Katalog 21, Resim 79; Katalog no: 25, Resim 84; Katalog no: 27, Resim 86)

Anadolu'ya yerleşen Türkmen boyları, burada iskân ettikleri bölgelerde de taşıdıkları boyun adını, kurdukları köylere, kasabalara vermek suretiyle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Türklerin Anadolu'ya göç etmesi sonucunda beraberlerinde getirdikleri gelenekler, maddi ve manevi kültür değerleri, Anadolu'da da devam etmiştir. Nitekim bu durum, dokuma sanatında da kendini göstermektedir. Kırk boynuz gölü, uzun yıllar Orta Asya'daki çeşitli Türkmen boyları tarafından dokumalarda kullanılmış, Anadolu'ya göç edip, yerleşmeleri ile birlikte, Anadolu'nun dört bir yanına dağılan bu boylar sayesinde bu bölgelerde günümüze kadar sevilerek dokunmuştur.¹³⁸ Kırk boynuz gölü Orta Asya, Kafkas(Resim 34), Kazak(Resim 40), Kırgız¹³⁹(Resim 41), Özbek¹⁴⁰ ve İran'da¹⁴¹ (Resim 52), pek sık dokunmuş Türk kökenli bir motiftir. Hatta kırk boynuz gölü, XV. yüzyıl ortalarına ait İspanyol Halılarında da görülmektedir.¹⁴²

¹³² Eşref, BÜLENT, *Ayvacık ve Diğer Yöre Halıları Arasındaki Motif ve Kompozisyon Benzerlikleri*, 32

¹³³ Senem UĞURLU, *Ayvacık Halılarında Motif-Kompozisyon Sistematiği ve Sanatsal İlişkiler*, 152–153

¹³⁴ *Türk El Dokuması Halılar*, 3. Cilt, Model Kodu:0242

¹³⁵ Zehra BAYINDIR, *Avanos'ta (Nevşehir) El Halısı Üretimi ve Avanos Halılarının Özellikleri*, 120

¹³⁶ Kurt ZIPPER-Claudia FRITZCHE, *Oriental Rugs-Turkish*, 92, 140,180

¹³⁷ Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon)

¹³⁸ Nalân TÜRKMEN, *A.g.k.*, 67–68–69

¹³⁹ Jon THOMPSON, *Türkmen Carpet Weavings, Türkmen Tribal Carpets and Traditions*, 109; Volkmar GANTZHORN, *The Oriental Carpets*, 463

¹⁴⁰ George BUTTERWECK-Edwin ENGEL-Robert PINNER VD., *Antique Oriental Carpets from Austrian Collections*, 122

¹⁴¹ Ferenc BATARI, *Otoman Turkish Carpets*, 15

¹⁴² Jürg RAGETH, *The Yellow-Ground Konya Carpets, Orient Stars-A Carpet Collection*, 272

Kırk boynuz gölü, birçok Türkmen boyunun halılarının zemininde, bağımsız birer göl olarak yer aldığı gibi, bazı boyların simgesi olan ana göllerin merkezinde de görülür. Örneğin, Türkmen boylarından olan Esrarılar, Oğuz Türklerinin torunlarıdır. Ersarılar'ın halılarında, ana gölü oluşturan güllü gölün merkezinde kırk boynuz gölü bulunmaktadır. Ersarılardan ayrı olarak, yine Oğuz boyundan olan Sarık'ların da halılarında kırk boynuz gölüne rastlanmaktadır¹⁴³. (Resim 42)

Anadolu'dan kırk boynuz gölü, en erken tarihli örnekleri bugün Budapeşte Uygulamalı Sanatlar Müzesinde (İparmüveszeti Muzeum) bulunan Osmanlı dönemi halıları içinde bulabiliriz. (Resim 28) Bu grup içinde XV. yüzyıla tarihlendirilen bir halıda kırk boynuz gölleri, yan yana dizilmiş şeklinde verilmiştir. Bu motif ve kompozisyon, yine aynı müzede olan iki ayrı halıda daha mevcuttur. Bunlardan biri XVIII. yüzyıl, diğeri XIX. yüzyıla tarihlendirilmektedir.¹⁴⁴ Bazı kaynaklarda Türkmen aynalı sekizgen göl, ejderha(Dragon)¹⁴⁵ ve akrep¹⁴⁶ motifi olarak ta geçmektedir.

Kırk boynuz göllü dokumalar, Türkmen boyları arasında da çok yaygın olarak kullanılmıştır. Konuyla ilgili olarak, bugün Berlin Etnografya Müzesinde sergilenen Rickmers Koleksiyonundan bir Yomut torbası (Resim 43) ile St. Petersburg Etnografya ve Washington Tekstil müzesindeki iki adet Teke torbası (Resim 44-45) örnek verilebilir. Bunun yanı sıra pek çok Salur(Resim 46), Kızılayak(Resim 47-48), Çavuldur(Resim 49) ve Sarık(Resim 50) torbalarında kırk boynuz gölü kullanılmıştır.¹⁴⁷

Türkmen dokumalarında kırk boynuz gölleri, çeşitli şekillerde oluşturulmuştur. Bunlar, kaydırılmış eksenler üzerinde kimi zaman ara göllerin yanında birbirini takip eden ana göl durumunda, kimi zaman ara göllerin yanında ara göl niteliğindedir. Diğer bir kompozisyonda ise, kırk boynuz gölleri, zeminde karşılıklı gelen dört ya da sekiz keçebe deseninin meydana getirdiği geniş boşluklara yerleştirilmiş birer kapalı kırk boynuz gölü şeklinde verilmiştir.¹⁴⁸ (Resim 50)

¹⁴³ Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 69

¹⁴⁴ Ferene BATARI, "Az İparmüveszeti Muzeum Harom Oszman-Török Memling-Szönyege-Three Otaman-Turkish"Memling Rugs" In The Budapest Museum Of Applied Arts", 57

¹⁴⁵ Türk El Dokuması Halılar, 5. Cilt, Model Kodu:0553

¹⁴⁶ Recai KARAHAN, *Dünden Bugüne Hakkâri Kilimleri*, 56,60

¹⁴⁷ Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 68-69

¹⁴⁸ Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 69-70

Anadolu halılarında kırk boynuz gölleri, genellikle yan yana ve birbirini takip ederek kimi zaman tek, kimi zaman da iki ya da üç sıra meydana getirecek şekilde halı zeminini doldurmaktadır. Kompozisyonda, kırk boynuz gölleri farklı renkleri ile zeminin tamamının dolgulanmasından meydana gelmiştir.(Resim 50) Aynı düzen, Kuzey Batı İran'da Şahseven Türklerinin dokumalarında da yaygındır.¹⁴⁹ Özellikle sumak tekniğinde yapılmış birçok mapraç(mafraş=bebek beşiği) örneğinde bu kompozisyon görülmektedir. (Resim 52)

Şavak halılarında zemindeki göl kompozisyonu biraz daha farklıdır. Türkmen aynalı sekizgen göl esas motif olarak kullanılmıştır. Yine göllerin sayıları halı ebadına göre değişiklik gösterir.

Göllerin dışında kalan alanlarda geometrik motifler, ya serbest olarak yayılmış ya da zemin parçalara ayrılarak, bu parçaların içine yerleştirilmiştir. Katalog no:39'da görülen halının zemininde 3 adet göl bulunmaktadır. Göllerin dışında kalan alanlarda zemin küçük parçalara ayrılmış ve içine motifler yerleştirilmiş olup, bunlardan ikisi Türkmen aynalı sekizgen göldür. Diğer göl, Yahyalı halılarından bir örnekle benzerlik göstermektedir. Bu göllerin ikisinde de basamaklı bir baklava ve onun içinde de haçvari bir eşkenar dörtgen bulunmaktadır. (Katalog no:39, Resim 113)

Şavak Türkmenlerinin halılarında göller önemli yer tutar. Türkmen aynasından sonra en yaygın örnek, sekizgenler içinde kanatlı göllerdir. Benzer özellikteki halı örnekleri, Çanakkale¹⁵⁰ (Resim 15), Adıyaman¹⁵¹ (Resim 16), Sivas'ta¹⁵²(Resim 17) ve Gaziantep'te¹⁵³(Resim 18) dokunmuştur. Ayrıca Şavaklıların uzun yıllardır dokudukları kanatlı motifli sekizgen göller, XV. Yüzyıl, III. Holbein tipi (Resim 19) ve XVIII. yüzyıl Bergama Halılarında da¹⁵⁴ (Resim 20) kullanılan sekizgen içindeki kanatlı göller ile benzerlik göstermektedir.¹⁵⁵ Katalog no: 22–23-26'da zemin parçalara ayrılmış ve zemine halının ebadına göre kanatlı motifli sekizgen göller yerleştirilmiştir. Zeminde gölün dışında kalan alanlarda motif çeşitliliği göze çarpar. (Katalog no:22, Resim 80; Katalog no:23, Resim 81; Katalog no:26, Resim 85) Özellikle göllerin iç kısmındaki düzenleme, Holbein halı tipinin küçük örnekli halılarına benzemektedir. Şimdiye kadar haçlı yıldız motifine dayandırılan bu

¹⁴⁹ Walter DENNY, *Oriental Rugs*, 94–95

¹⁵⁰ İ.Hulusi GÜNGÖR, *A.g.k.*, 60

¹⁵¹ N. GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 66

¹⁵² *Türk El Dokuması Halılar*, 1. Cilt, Model Kodu:0058

¹⁵³ *Türk El Dokuması Halılar*, 2. Cilt, Model Kodu:0168

¹⁵⁴ Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 79

¹⁵⁵ N. GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 66

motif, giderek değişmiş ve birçok halının zemininde göllerin içinde kullanılmıştır. Zemini altın sarısı olan ve içi güllerle doldurulan nadir bir küçük örnekli Holbein halısının içinde sonsuzluk prensibine göre sıralanmış bu motif, Kurd Erdmann¹⁵⁶ tarafından Holbein gülünün serbest bir biçimi olarak yorumlanmıştır ve Kurd Erdmann bu halıyı XVII. yüzyıla tarihlemiştir. (Resim 21)

Katalog No: 28'deki halının zemininde diğer halılardan farklı iki adet koçboynuzlu göl¹⁵⁷ bulunmaktadır. Bu Göl'lerin merkezinde bitkisel kökenli ayrıca bir göl daha bulunur. (Katalog no: 28, Resim 87)

Şavak halılarının bir gurubunda post örnekli halılar dikkat çeker. Postlu halılarda kullanılan göller halının boyutuna göre değişiklik gösterir. Boyu 3.50 m olan halılarda genellikle 5 adet göl bulunur. (Katalog no:24, Resim 82) Post örnekli halıların örnekleri, Adıyaman halılarında da görülmektedir.¹⁵⁸(Resim 83)

Diğer bir grup halıda, 8 köşeli yıldızlı göllerle oluşturulmuş kompozisyon görülmektedir. Bu halılarda, halı zeminine bir eksen üzerinde sıralanmış, yıldız göllü halılarla, geometrik göllerin içine yerleştirilmiş yıldızların meydana getirdiği desenli halılar bu halıların ana temasıdır. Kafkasya bölgesinde “Lesghi Yıldızı” olarak bilinen ve Şirvan halılarında yaygın şekilde görülen, Doğu Anadolu halılarında da yer alan yıldız göllerin Marmara çevresindeki Yörük halılarında da kullanıldığı görülmüştür.¹⁵⁹ Bu motif aynı zamanda Ağrı¹⁶⁰(Resim 89), Balıkesir¹⁶¹(Resim 90) ve Kütahya¹⁶² (Resim 91) çevresinde de kullanılmıştır. (Katalog no: 29, Resim 88) V. GANTZHORN¹⁶³, bu yıldızlı gölleri, çapraz yıldızlı halılar(Cross-Star Carpets) olarak tanımlamaktadır. Jan Van EYCK'in 1436 yılında yaptığı bir tabloda bu halıyı Meryem Ana'nın ayakları altında resmetmiştir.¹⁶⁴ (Resim 92) Bu halıların zeminlerinde; yıldızlar, sonsuz bir tekrardan oluşmuşlardır. Çapraz yıldızlı halılar/yıldız göllü halılar, XVIII. ve XIX. yüzyıl bir zaman dilimine yayılmıştır. Yaklaşık 300 yıllık bir periyoda yayılan bu halıların değişmeden hayatta kalması çok şaşırtıcıdır.¹⁶⁵

¹⁵⁶ Kurt ERDMANN, *Siebenhundert Jahre*, p. 136; Volkmar GANTZHORN, *The Oriental Carpets*, 249

¹⁵⁷ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

¹⁵⁸ *Türk El Dokuması Halılar*, 4. Cilt, Model Kodu:0385

¹⁵⁹ Neriman GÖRGÜNAY, *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, 21

¹⁶⁰ N. GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 89

¹⁶¹ *Türk El Dokuması Halılar*, 2. Cilt, Model Kodu:0180

¹⁶² Neriman GÖRGÜNAY, *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, 23

¹⁶³ V.GANTZHORN, *The Oriental Carpets*, 239–242

¹⁶⁴ V.GANTZHORN, *A.g.k.*, 240

¹⁶⁵ V.GANTZHORN, *A.g.k.*, 239–242

Doris EDER¹⁶⁶, bu halıların tasarımlarını Güney Dağıstan'da ve Kuzey Azerbaycan'da yaşayan Lezgi'lere(Lezgian)¹⁶⁷ bağlamaktadır. Gantzhorn'un kendi araştırmaları ile Mânia Ghazarian ve Wahram Tatikian tarafından yapılan araştırmalar birbiriyle benzeşmektedir. Onlara göre bu halılar, bugün hala Kirovabad'ta yaşayan ermeni aileler tarafından üretilmiştir ve Karabağ grubuna (Artsagh-Group) aittir. Bu grubun bir örneği, 1815 yılına tarihli bir halıdır. Halının en üstünde bir ermeni yazısı bulunmaktadır. Bu halı şu anda Erivan Etnoloji Müzesindedir.¹⁶⁸ (Resim 93-94) Aynı zamanda yıldız göller, Bergama¹⁶⁹(Resim 96) ve Şirvan¹⁷⁰(Resim 95) halılarında da görülmüştür. Şavak halılarında kullanılan yıldızlı göl, diğer yörelere göre tasarım açısından daha sadedir. Diğer bölgelerde dokunan yıldızlı göller daha karmaşık olup, göllerin dışında kalan alanlarda motif yoğunluğu göze çarpar.

Katalog no:34'teki seccade ve katalog no:30'daki halı, hem zemin hem de bordür düzenlemesi bakımından benzerlik göstermektedir. Bu halının zemininde yine seccadede olduğu gibi iki birleşik geometrik şekilden oluşan kompozisyon görülmektedir. Bunlarda da Göl sayısı, halının ebadına göre azalır veya artar. (Katalog no:30, Resim 97) Zemindeki birleşik geometrik şekillerden oluşan koçboynuzlu ve ejder ayaklı motif, Konya¹⁷¹(Resim 98) ve Gaziantep'teki¹⁷² (Resim 99) bir grup halı ile benzerlik taşımaktadır.

2.4.8.3.2. Bordür:

Şavak halılarında bordür kalınlığı 3 cm ile 7 cm arasında değişmektedir. Seccade ve yastıklarda olduğu gibi, halıların bir gurubunda sadece bir bordür görülmektedir. (Katalog no: 20, Resim 78; Katalog no:21, Resim 79; Katalog no: 25, Resim 84; Katalog no: 27, Resim 86) Fakat bazı halılarda 2 veya 3 bordüre de rastlanabilir. (Katalog no: 26, Resim 85)

2.4.8.3.3.Motifler:

Şavak halılarının bir grubunun zemininde, yastık ve seccadelerin bir gurubunda olduğu gibi, Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl olarak isimlendirilen göl

¹⁶⁶ Doris EDER, *Kaukasische Teppiche*, p. 378

¹⁶⁷ Mustafa YILDIRIM, *Konya'da bulunan 19. yüzyıl Azerbaycan Halılarından Örnekler*, 49

¹⁶⁸ V.GANTZHORN, *A.g.k.*, 239

¹⁶⁹ Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 73

¹⁷⁰ A. HOPF, *Eine Sammlung Edler Orientalischen Teppiche*, , 1-29 N. GÖRGÜNAY, *Doğu Yöresi Halıları*, 90

¹⁷¹ *Türk El Dokuması Halılar*, 4. Cilt, Model Kodu:0333

¹⁷² *Türk El Dokuması Halılar*, 3. Cilt, Model Kodu:0233

bulunmaktadır. Katalog no: 20, resim 78'deki örnekte gölün ortasında sekiz kollu yıldız motifi¹⁷³ ile çengel/ kuş ve S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal¹⁷⁴ görülmektedir. Diğerinde ise, içi içe geçmiş ejder ayağı motifi ve en içte ise yöre halkına göre karşı kare olarak adlandırılan yin-yang¹⁷⁵ motifi göze çarpmaktadır. Göllerin dışında kalan alanlarda akrep¹⁷⁶, fatma ana eli/tarak/parmak¹⁷⁷, saç bağı¹⁷⁸, göz/ zülûf¹⁷⁹, S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ muskalı köşek/sarmal motifi¹⁸⁰ motifi kullanılmıştır. Birinci bordürde rapor düzenine göre sıralanmış kareler içinde koçboynuzları ile muska/nazarlık motifi birbirine bağlanarak zemini çevrelemişlerdir. İkinci bordürde ise koçboynuzu¹⁸¹ motifi kullanılmıştır. (Katalog no: 20, Resim 78)

Diğer bir halıda ise, göllerin içine birer adet koçboynuzlu¹⁸² dikdörtgen oturtulmuş olup, onların içine akrep ve yöre halkına göre karanfil olarak adlandırılan motif yerleştirilmiştir. Göllerin dışında kalan alanlarda bitkisel motifler dikkat çeker. Bordür, dörtlü zikzaklı kartuş motifi¹⁸³ ile süslenmiştir. (Katalog no: 21, Resim 79).

Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göllerin içinde, bitkisel motiflerden oluşan kompozisyonlar da mevcuttur. Bunların zemininde göllerin dışında kalan alanlarda sekiz köşeli yıldız ve akrep motifleri dikkat çeker. Bu halıların bordüründe en çok koçboynuzu¹⁸⁴ motifi, dörtlü zikzaklı kartuş motifi¹⁸⁵ ve yöre halkına göre dilim olarak adlandırılan göz/nazarlık motifi kullanılmıştır.(Katalog no:25, Resim 84; Katalog no:27, Resim 86).

¹⁷³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 98, Şekil 72(Yıldız Motifi)

¹⁷⁴ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

¹⁷⁵ **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹⁷⁶ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

¹⁷⁷ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

¹⁷⁸ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 69, Şekil 21(Saç bağı Motifi)

¹⁷⁹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi); Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülûf Motifi); Bkz. (145)Recai KARAHAN, 71

¹⁸⁰ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, Ankara 1969, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

¹⁸¹ G.ERBEK, **A.g.k.**, 2(Koçboynuzu Motifi)

¹⁸² Mine ERBEK, **A.g.k.**, 39, Şekil 112(Koçboynuzu Motifi)

¹⁸³ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55-56

¹⁸⁴ G.ERBEK, **A.g.k.**, 2(Koçboynuzu Motifi)

¹⁸⁵ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55-56

Katalog no:38 resim 112'deki halıda da, zeminde üç tam Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl ve dört yarım göl kullanılmıştır. Bu göllerin etrafı ejder ayağı¹⁸⁶ ile çevrelenmiştir. Göllerin içi, yöre halkına göre merkezi karşı kare denilen, yin-yang¹⁸⁷ motifi ile doldurulmuştur. Eşkenar dörtgenin yatay köşelerinde simetrik tarak/parmak/fatma ana eli¹⁸⁸ motifleri bulunur. Dikeydeki köşeler ise sitle edilmiş simetrik bitkisel motiflerle bezenmiştir. Yarım göllerin içi çınar yaprakları ile doldurulmuştur. (Katalog no:38, Resim 112)

Katalog no: 39, resim 113'te ise, farklı bir kompozisyon vardır. Zeminde üç adet göl göze çarpar. Bu göllerden ikisi Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu¹⁸⁹ göl'dür. Ortadaki göllün içi S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motifi¹⁹⁰, karşı kare/ yin-yang¹⁹¹ ve geometrik motifler ile süslenmiştir. Bu göllün içinde haçvari bir eşkenar dörtgen bulunmaktadır. Ortadaki göl, katalog no: 14'te görülen seccade ile aynıdır. Bu düzenleme Kayseri Yahyalı seccadelerinde görülen zeminin içindeki göl ile benzerlik göstermektedir.(Resim 72) Bu eşkenar dörtgenin içi karşı kare/ yin-yang¹⁹², tarak/ fatma ana eli/ parmak¹⁹³ ve S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ muskalı köşek/sarmal motifleri ile süslenmiştir. Diğer iki göl birbiriyle aynıdır. Bu göllün içinde zülüf/ göz¹⁹⁴ motifi ve yöre halkının papatya olarak isimlendirdiği çiçek motifi bulunmaktadır. Aynı zamanda göllün içinde Türkmen aynası/koçboynuzlu göl dikkat çeker. Bunun içi karşı kare/ yin-yang¹⁹⁵ ve tarak/ fatma ana eli/ parmak motifi¹⁹⁶ ile süslenmiştir. Zeminde göllerin dışında kalan alanlarda akrep¹⁹⁷, koçboynuzu ve karşı kare/ yin-yang motifleri bulunmaktadır. Ayrıca baş, ortada ve sondaki küçük parçalarda yöre halkının kemik/koçboynuzu olarak isimlendirdiği motif ve dörtlü eli belinde motiflerinin oluşturduğu küçük göbekler, ölümsüzlük ve soyu

¹⁸⁶ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 161, Şekil 37(Ejder Ayağı Motifi)

¹⁸⁷ **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹⁸⁸ **Anatolian Kilims**, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

¹⁸⁹ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55-56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, 'The Oriental Rugs', 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 148(Açık Kırk Boynuz Göl); **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon))

¹⁹⁰ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

¹⁹¹ **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹⁹² **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹⁹³ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

¹⁹⁴ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi)

¹⁹⁵ **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹⁹⁶ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

¹⁹⁷ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

temsil eden im'ler ve asma yaprakları göze çarpmaktadır. Halıda üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde, zikzaklı bir şeritle/suyolu karşılıklı üçgenler meydana getirmiştir. Bu motife Ayvacık'ta sığır sidiği/ zigzag¹⁹⁸ denmektedir. İkinci bordür, S/ çengel/ çakmak/ yedibala motifi/ deveboynu/ muskalı köşek/sarmal motifi¹⁹⁹ ile doldurulmuştur. Üçüncü bordür, sekiz köşeli yıldız, yöre halkının karşı kare olarak adlandırdığı yin-yang ve koçboynuzu motifi ile süslenmiştir.

Katalog no: 22, resim 80'deki halının zemininde 3 adet kanatlı motifli sekizgen göller bulunmaktadır. Halının başlangıç ve bitişindeki parçalarda yan yana sıralanmış ejder ayağı motifleri bulunur. Bunların içi nazarlık motifi²⁰⁰ ile doldurulmuştur. Ejder figürlerinin yan taraflarında sekiz kollu yıldızlar²⁰¹ yer alır. Ortadaki kanatlı motifli sekizgen gölün sağ ve solunda ejder ayakları ile çevrili alınlık göze çarpar. Gölün dışında kalan alanlarda yıldız ve akrep²⁰² motifleri görülmektedir. Baş ve sondaki kanatlı motifli sekizgen göllerin etrafı ejder ayakları²⁰³ ve koçboynuzu²⁰⁴ ile çevrelenmiştir. Sekizgenin içinde ise çengel veya kuş motifi dikkat çeker. Kanatlı motifin içinde de yıldız ve göz motifi görülmektedir. Bu göllerin etrafı akrep²⁰⁵, eli belinde²⁰⁶, sekiz köşeli yıldız²⁰⁷, saç bağı²⁰⁸ ve tarak/ parmak/ fatma ana eli²⁰⁹ ile süslenmiştir. Bordürde rapor düzenine göre sıralanmış kareler içinde koçboynuzları ile muska/ nazarlık²¹⁰ motifi birbirine bağlanarak zemini çevrelemişlerdir. (Katalog no:22, Resim 80) Katalog no: 23'teki kanatlı motifli sekizgenlerin içi, çengel/kuş²¹¹ motifi ile doldurulmuştur. Kanatlı göllerin dışındaki alanlarda ise, S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ deveboynu/ muskalı/ sarmal köşek²¹² motifi, altı köşeli yıldız²¹³, zülüf/ göz²¹⁴, koçboynuzu²¹⁵,

¹⁹⁸ İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Sığır Sidiği/zigzag Motifi)

¹⁹⁹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

²⁰⁰ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 127, Şekil 41(Nazarlık Motifi)

²⁰¹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 97, Şekil 39(Yıldız Motifi)

²⁰² Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

²⁰³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 161, Şekil 37(Ejder Ayağı Motifi)

²⁰⁴ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 39, Şekil 112(Koçboynuzu Motifi)

²⁰⁵ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

²⁰⁶ **Anatolian Kilims**, 1. Cilt 88, Şekil 3(Eli belinde Motifi)

²⁰⁷ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 97, Şekil 39(Yıldız Motifi)

²⁰⁸ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 64, Şekil 64(Saç bağı Motifi)

²⁰⁹ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

²¹⁰ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 126, Şekil 28(Nazarlık ve Muska Motifi)

²¹¹ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 21(Çengel veya kuş Motifi)

²¹² Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, Ankara 1969, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deveboynu/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

²¹³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 99, Şekil 105(Yıldız Motifi)

²¹⁴ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, Ankara 2002, 132, Şekil 75(Göz Motifi)

²¹⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, Ankara 2002, 44, Şekil 287(Koçboynuzu Motifi)

yılan²¹⁶ ve saç bağı²¹⁷ görülmektedir. Bu sekizgenlerin merkezlerinde sekizgenle çevrili birer yörük imi vardır.²¹⁸ Yöre halkı bu motife Kürtçe hastık, Türkçe kemik adını vermiştir. Bordürde S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ deveboynu/ muskalı/sarmal motifi, nik/ kilit su/ sarhalka/ suyolu motifi²¹⁹ ve zikzak olarak adlandırılan suyolu²²⁰ motifi kullanılmıştır. (Katalog no:23, Resim 81; Katalog no: 26, Resim 85)

Katalog no: 28, resim 87'deki halının zemininde diğer halılardan farklı olarak iki adet koçboynuzlu göl bulunmaktadır. Bu göllerin merkezinde bitkisel kökenli ayrıca bir göl daha bulunur. Bu bitkisel kökenli gölün zemini siyahtır. Bu gölün dışında hun yıldızı²²¹ motifi kullanılmıştır. E. Fuat Tekçe'ye göre hun yıldızı, haç ve çapraz biçimler olarak adlandırılmaktadır. Tüm yorumlarda yıldız motifi olduğu söylenmektedir. Ama bilinen ilk uygarlıkların çıktığı Mısır'dan, Mezopotamya'dan Hind'e Çin'e kadar uzanan ülkelerin eski sanatlarındaki benzerlerine bakıldığında bunlar nilüfer çiçeğinin ilkel bir çizimi ile ilkelce çizilmiş geometrik güneş simgesinin basit bir bileşimini akla getiriyorlar. Nitekim Fuat Tekçe'nin Eremitage Müzesinden aldığı yanıt yazısında da bu biçimin dikey ve yatay eksenlerde nilüfer çiçeği olduğu şeklindedir. Göllerin dışında kalan alanlarda çiçek motifleri göze çarpar. (Katalog no: 28, Resim 87)

Katalog no: 29, resim 88'de görülen Kafkasya bölgesinde Lesghi yıldızı olarak bilinen ve Şirvan halılarında yaygın bir şekilde görülen Doğu Anadolu halılarında da yer alan yıldız gölleri Marmara çevresindeki Yörük halılarında da kullanıldığı görülmüştür.²²² Bu halılarda yıldızlı göllerden oluşan bir kompozisyon dikkat çeker. Bu yıldızların içinde 4'lü meşe yaprağı²²³ göbek oluşturmuştur. Göllerin dışında kalan alanlarda bitkisel motifler kullanılmıştır. Halının etrafını çevreleyen bordürde nik/ kilitsu/ sarhalka/ suyolu/yamuk su/sulyan suyu motifi²²⁴ görülmektedir. (Katalog no: 29, Resim 88)

²¹⁶ Mine ERBEK, **A.g.k.**, Ankara 2002, 153, Şekil 142(Yılan Motifi)

²¹⁷ Mine ERBEK, **A.g.k.**, Ankara 2002, 68, Şekil 41(Saç bağı Motifi)

²¹⁸ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, İstanbul 1976, 67; Mine ERBEK, **A.g.k.**, Ankara 2002, 39, Şekil 106(Koçboynuzu Motifi)

²¹⁹ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz, **A.g.m.**, 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

²²⁰ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 106, Şekil 6(Suyolu Motifi)

²²¹ Bkz.(61), TEKÇE, 97-98(Hun Yıldızı)

²²² Neriman GÖRGÜNAY, **Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri**, 21

²²³ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 45

²²⁴ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz, **A.g.m.**, 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

Katalog 34'teki seccade ve katalog 30'daki halı hem zemin hem de bordür düzenlemesi bakımından benzerlik göstermektedir. Bu halının zemininde yine seccadede olduğu gibi iki birleşik geometrik şekilden oluşan kompozisyon görülmektedir. Bunlarda da Göl sayısı, halının ebadına göre değişiklik gösterir. Bu geometrik formlu göllerin etrafı ejder ayağı²²⁵ ve koçboynuzu²²⁶ motifleri ile çevrelenmiştir. Göllerin siyah zeminini kareler, haçvari motifler, yöre halkının karşı kare olarak adlandırdığı yin-yang ve yöre halkına göre körtegel olarak adlandırılan motifler ile dolgulanmıştır. Gölün dışında kalan alanlarda bukağı ve karşı kare/ yin yang motifleri kullanılmıştır. Halının bordürü zikzaklı kartuş motifi ile süslenmiştir. Bu bordür XVII. ve XVIII. yüzyıla ait bir Bergama halısında da kullanılmıştır. (Katalog no:30, Resim 97; Katalog no: 34, Resim 103-59)

2.4.8.4.Şavak Kilimleri

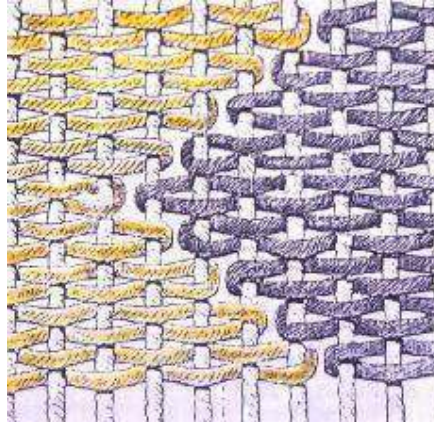
2.4.8.4.1.Plan

Şavak kilimlerinde kullanılan motifler, geometrik motiflerdir. Diğer dokumalarda olduğu gibi, kilimlerin de zeminlerinde göller bulunmaktadır. (Katalog no: 37, Resim 111). Kilimler dâhil olmak üzere bütün Şavak dokumalarında kullanılan motif adlarının hepsi belli değildir. Biz, Tunceli ve Elazığ bölgesinde bulunan Şavak köylerinde alan araştırması yaparken yöresel adları belli olan veya olmayan motiflerin adlarını, basılmış yazılı kaynaklardan yararlanarak, hem bölgesel hem yöresel adlarını bulmaya çalıştık.

Kilimlerde göllerin dışında kalan alanlarda bir motif yoğunluğu göze çarpar. Göllerin sayısı kilimin ebadına göre değişiklik gösterir. (Katalog no:75, Resim 170).Şavaklılar kilim tekniği olarak renkler arasında çözgü aralıklarının yok edildiği kilim türünü kullanmışlardır. Bu kilim türünde, renkli atkı iplikleri, desen sırasında son çözgü ipliğine dolanarak döner. Aralıkların oluşmaması için her gidiş gelişte bir çözgü ipi kaydırılarak dokuma yapılır. Genellikle enine ve çapraz çizgilerden oluşan desenler dokunur. (Şekil 6)

²²⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

²²⁶ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

Şekil 6. Renkler arasında çözgü aralıklarının yok edildiği kilim türü.

2.4.8.4.2.Motifler

Şavak kilimlerinde kullanılan motifler geometrik motiflerdir. Diğer Şavak dokumalarında olduğu gibi, ejder ayağı²²⁷, körtegel/elibelinde²²⁸, koçboynuzu²²⁹, papatya(çiçek)²³⁰, yin-yang/ aşk ve birleşim²³¹, yıldız²³², göz, çengel/ çakmak/S/ yedi bala/ muskalı köşek, kuş²³³, haç²³⁴, bereket/ koruma²³⁵ gibi motifler kullanılmıştır. (Katalog no: 37, Resim 111; Katalog no:75, Resim 170). Şavak dokumalarında kullanılan zemin veya bordürde serpmeye halinde kullanılan eli belinde motifi, Konya Selçuklu halılarının zeminlerinde sonsuzluk prensibine göre sıralanmışlardır.

2.4.8.5.Sumak-Zili

2.4.8.5.1. Plan

Sumaktan en çok turik, heybe, yolluk, yatak örtüsü, hurç ve yastık gibi özellikle göçebe hayatında çok sık kullanılan eşyalar yapılmıştır. Genellikle bu dokumaların ön yüzleri sumak, arka yüzleri kilimdir. Bazen ön yüzde de sumakların arasına ara ara kilim dokuması yapılmıştır. (Katalog no:41, Resim 115) Ön yüzü sumak, arka yüzü kilim

²²⁷ Mine ERBEK, A.g.k.,161, Şekil 40(Ejder Ayağı Motifi)

²²⁸ Nazan ÖLÇER, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kilimler*, 84, Resim 19, Kilim Env. No: 1748, 4.55 m x 1.73 m.(Eli belinde Motifi)

²²⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 36, Şekil 15(Koçboynuzu Motifi)

²³⁰ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 119, Şekil 4(Çiçek Motifi)

²³¹ *Anatolian Kilims*, 2.Cilt, 110, Şekil 1(Yin-yang Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 85, Şekil 28(Aşk ve Birleşim Motifi)

²³² Mine ERBEK, A.g.k., 96, Şekil 24 (Yıldız Motifi)

²³³ Mine ERBEK, A.g.k., 207, Şekil 369(Kuş Motifi)

²³⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 136, Şekil 14(Haç Motifi)

²³⁵ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 5, Şekil 4(Kurtağzı/bereket ve koruma Motifi)

dokuması olan turiklerin, motif alanlarını çevreleyen bir bordür düzenlemesi yoktur. (Katalog no: 40, Resim 114) Bu tür dokumalarda genellikle dokumanın yüzeyi 6 yatay ince, 1 yatay geniş parçaya ayrılmış olup, içlerine geometrik motifler yerleştirilmiştir.

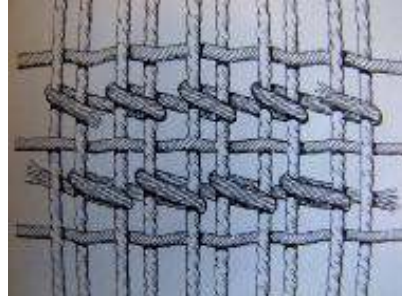
Hurçlarda ise, yine turiklerde olduğu gibi, genelde dokumanın arkası kilim dokumasıdır. Dokumanın ön yüzü, genelde sumak veya cicim dokuması ile dokunmuştur. Fakat buradaki cicim dokuması hurcun tam ortasına gelecek şekilde oturtulmuş olup, alt ve üstte kilim dokuması ile desteklenmiştir. (Katalog no: 42, Resim 116)

Yastıklarda, durum biraz daha farklıdır. Yastıkların ebadı turik ve hurçlara göre daha farklıdır. Yastıklarda genelde motif yoğunluğu daha fazladır. Bunlarda dokuma yüzeyi 5 yatay geniş parça, 9 yatay ince parçaya ayrılmıştır. Yastıklarda da yastığın etrafını çevreleyen bir bordür düzenlemesi yoktur. Yine arka yüzünde kilim, dokumanın ön yüzünde sadece bazı alanlarda kilim dokuması yapılmıştır. (Katalog no:43, Resim 117) Bazı yastıkların ön tarafı sumak ve zili, arka kısımları kilim ile dokunmuştur. Parçaların sayısı ve genişliği yastığın ebadına göre değişir. (Katalog no:44, Resim 118) Bu örnekte dokuma yüzeyi 10 yatay ince parça, 5 yatay geniş parçadan oluşmuştur. Heybelerde ise, dokuma yüzeyi 8 yatay ince parçadan ve 1 yatay geniş parçadan oluşmuştur. Heybelerin arka kısmı ve ortadaki omuza geçirilen bölüm kilimden dokunmuştur. (Katalog no: 47, Resim 121)

Sumak dokuma türü, Şavaklılar dâhil Türkmenlerin bulunduğu her yerde; Kütahya, Manisa, Konya, Kayseri, Sivas, Kırşehir, Malatya, İzmir çevresi ve öteki illerimizde, bu dokuma yaygın bir şekilde yapılmıştır. Şavak Türkmenlerinde görülen sumak çeşidi, atkılı çapraz alternatif sumaktır. Ters sumak dokumanın her sırada birer çözüğü çifti kayarak dokunmuş şeklidir. Birinci sırada çözüğü çiftleri arkadan gelip öne doğru ters bir şekilde sarıldıktan sonra ikinci sırada birer çözüğü kayarak aynı şekilde çözüglere sarılır. Bazen 2, 3 çift çözüğü bir arada sarılır. Yaygı, çuval ve heybe dokunmalarında da bu sumak tatbik edilir.²³⁶(Şekil 7) Literatürde çapraz alternatif sumak olarak bilinen bu dokumaya Şavaklar'da **'körtegel'**, Ağrı çevresinde **'kayak'**, Erzurum'un Karayazı köylerinde **'denleme'**, Eskişehir ve Uşak çevresinde **'çalma'** denilmektedir.²³⁷ (Katalog no: 43, Resim 117)

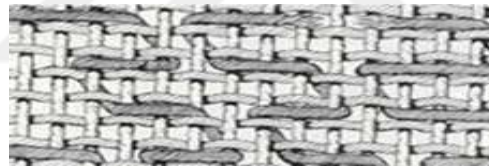
²³⁶ T.C., Milli Eğitim Bakanlığı,MEGEP, El Sanatları Teknolojisi, Sumak Dokuma, S:9

²³⁷ Neriman GÖRGÜNAY, **Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri**, 34

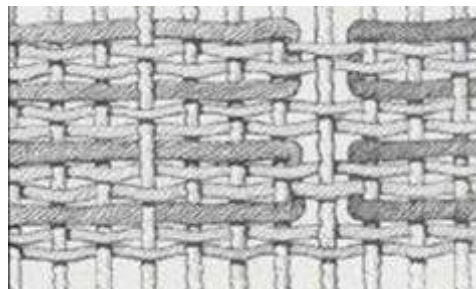
Şekil 7. Atkılı Çapraz-Alternatif Sumak

Şavak Türkmenlerinde kullanılan dokuma tekniklerinden biri de düz ve çapraz zilidir. (Katalog no: 44, Resim 118; Katalog no: 52, Resim 138) Çapraz zili, her sırada birer çözgüyü boşta bırakarak öne geçirilen desen iplikleri, üst sırada birer çözgü yan tarafa kayarak atlarlar, böylece boşta kalan çözgüler ve üste çıkan desen iplikleri çapraz çizgiler oluştururlar. (Şekil 8) Desene göre, düz çapraz, zemin boyunca büyük V'ler oluşturacak şekilde karşılıklı çapraz veya ortada eşkenar dörtgen meydana getirecek şekilde içe dört yönde çapraz fitilli olarak dokunabilirler.²³⁸ (Katalog no: 44, Resim 118)

Şekil 8. Çapraz Zili

Düz zilide ise, desenlerin içi 2-1, 3-1, 5-1 atlamalarla doldurulurken başta kalan tek çözgüler ve atlamalar ile yaygının yüzünde dikey çizgili-fitilli bir görünüm meydana gelir.²³⁹ (Şekil 9, Katalog no:52, Resim 138)

Şekil 9. Düz Zili

²³⁸ T.C., Milli Eğitim Bakanlığı,MEGEP, El Sanatları Teknolojisi, Zili Dokuma, S:6

²³⁹ T.C., Milli Eğitim Bakanlığı,MEGEP, El Sanatları Teknolojisi, Zili Dokuma, S:5

2.4.8.5.2.Motifler

Sumak ve zili dokumalarda kullanılan motifler eli belinde²⁴⁰, çengel/ çakmak/ kuş²⁴¹, S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ muskalı köşek/ deveboynu/ sarmal²⁴², akrep²⁴³, ejder ayağı²⁴⁴, bereket/ koruma/ çengelli baklava²⁴⁵, pıtrak/ gelin ağlatan²⁴⁶, göz ve koçboynuzu motifleridir.

Bazı motiflerin yöresel adları vardır. Yöre halkı tarafından Kürtçe, hüsn olarak adlandırılan tam ve yarım pıtrak/gelin ağlatan motifi, yöre halkının nik olarak adlandırdığı eli belinde motifi ve yine yöre halkının heb olarak adlandırdığı koçboynuzu/dolaşık asmalı motifi aslında diğer bölgelerden bildiğimiz motiflerdir.(Katalog no: 40, Resim 114; Katalog 41, Resim 115; Katalog no: 42, Resim 116, Katalog no: 43, Resim 117; Katalog no:44, Resim 118)

2.4.8.6.Cicim

2.4.8.6.1.Plan

Cicim, atkı veya çözümlerin birbirini gizlemeden eşit aralıklarla kesiştiği bez dokuma veya atkı yüzü dokumalarda, atkı iplikleri arasına renkli desen iplikleri sıkıştırarak, dokumanın yüzeyinde kabartma desenler oluşturma tekniğidir. (Katalog no: 42, Resim 116; Katalog no: 45, Resim 119; Katalog no: 50, Resim 127) Şavaklıların cicim dedikleri dokuma aslında çözgü yüzü dokuma olarak bilinir. Zor ve beceri isteyen bir dokumadır. Aslında bu dokumanın Anadolu'da yaygın bir şekilde yapılmış olduğu yakın zamana kadar bilinmiyordu. Hatta Belkıs Balpınar, Kilim-Zili-Cecim- Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları adlı kitabında düz dokuma yaygılardan çözgü yüzü ve çift yüzü dokumalar, fazla yaygınlaşmamış ve tanınmayan türler olduğundan dolayı, kitabında konu etmemiştir.²⁴⁷ Oysa 1985 yılından beri yapılan araştırmalarda, bu dokuma çeşitlerinin Tunceli, Erzincan ve Elazığ'da Şavak Türkmenlerinde, Van, Malatya, Kars, Yozgat(Resim 123), Konya, Kütahya,

²⁴⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 23, Şekil 122,131(Eli Belinde Motifi)

²⁴¹ **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 72, Şekil 3(Çengel/çakmak/kuş Motifi)

²⁴² Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y. DURUL, A.g.k., 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

²⁴³ Mine ERBEK, A.g.k., 156, Şekil 22(Akrep Motifi)

²⁴⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 40(Ejder Ayağı Motifi)

²⁴⁵ **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 90, Şekil 3(Ejder Ayağı Motifi)

²⁴⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 111, Şekil 35(Pıtrak Motifi)

²⁴⁷ Belkıs BALPINAR, ACAR, **Kilim-Zili-Cecim-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları**,

Kırşehir, Antakya, Sivas ve öteki illerin çevresinde, Türkmen ve Yörüklerde yaygın bir şekilde dokunmuş olduğu; ayrıca, bu dokumanın birbirinden farklı türlerinin bulunduğu tespit edilmiştir.²⁴⁸ Şavak Türkmenlerinde bu dokuma türü bugün kaybolan dokumalarımızdandır. Dokuma tezgâhı olarak yer tezgâhı kullanılır. Söz konusu tezgâh kolayca kurulup, söküldüğü ve bir başka yere taşınabildiği için daha çok göçebe hayatı yaşayanlar, günümüzde de göçebelikten yerleşik hayata geçenler tarafından kullanılır. Oturularak dokunan bu dokumalarda, desen kilimin aksine çözgü ipliği ile elde edilir. Bu nedenle çözgü ipi sayısı çok fazladır. Daha iyi desen yapabilmek için çözgü ipi sayısı 25' kadar yükseltilir. Dokuma sırasında atkı ipliği mekikle atılır. İplikleri sıkıştırmak için ahşaptan yapılmış bıçak ağızlı kılıç denilen aletten yararlanılır. Dokunan parçalar yan yana getirilerek dikilir. Dokunan örnekler ensiz ve istenilen boydadır. Dokumalar desensiz (Katalog no: 54, Resim 140; Katalog no: 55, Resim 141) yapıldığı gibi, desenli de (Katalog no: 48; 49, 51, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 76) yapılır. Desenler teknik nedeniyle genellikle geometrik karakterlidir.²⁴⁹ Yapılan literatür incelemelerinde Kazakistan, Azerbaycan, Özbekistan (Resim 124) ve Kırgızistan'da da (Resim 125), bu tür dokumaların yapıldığı tespit edilmiştir.²⁵⁰

Hausego, çözgü yüzlü dokuma yaygıların İran'da yapıldığı, orada da bu yaygiya cacim terimi kullanıldığı belirtmektedir.²⁵¹ Çözgü yüzlü dokumalarda motifler, inceli kalınlı şeritler üzerinde sıralanmıştır. Şeritlerin genişlikleri 5–8 cm arasında değişir. Elazığ ve Tunceli'de yaşayan Şavak Türkmenlerinin çözgü yüzlü dokumalarında Göktürk harflerinden örnekler tespit edilmiştir.²⁵² (Şekil 10)

Şavak dokumaları arasında sık motifli²⁵³ ve seyrek motifli²⁵⁴ cicimler de görülmektedir. (Katalog 45, Resim 119) Sık motifli cicim tekniğinden, kalın yer yaygıları, heybe, çuval, hurç gibi dayanıklı eşyalar dokunur. Üç tek çözgü sarılarak bez ayağı zemin arasına dokunan cicim türüdür. Dokumanın dayanıklı olması için motifler sık dokunur. Bu da zili dokuma ile karıştırılır. (Şekil 11)

²⁴⁸ Neriman GÖRGÜNAY, *Anadolu'da Çözgü Yüzlü Dokumalar*, N.GÖRGÜNAY, *Anadolu'da Cicim Çeşitleri*, 139–150; N. GÖRGÜNAY, *Kirkittli Dokumalarımızdan Cecim ve Van, Yakın Tarihimizde Van*, 251–273

²⁵⁰ George BUTTERWECK-Edwin ENGEL-Robert PINNER, *Antique Oriental Carpets From Austrian Collections*, 122

²⁵¹ Jenny HAUSEGO, *Tribal Rugs*, 50

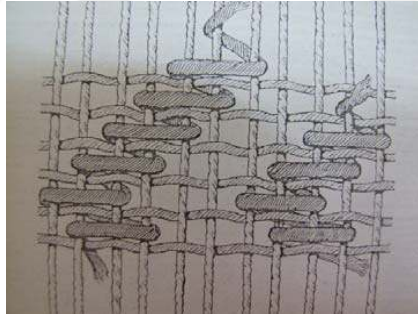
²⁵² Hüseyin Namık ORKUN, *Eski Türk Yazıtları*, 17

²⁵³ T.C., Milli Eğitim Bakanlığı, MEGEP, El Sanatları Teknolojisi, Cicim Dokuma, S:5

²⁵⁴ T.C., Milli Eğitim Bakanlığı, MEGEP, El Sanatları Teknolojisi, Cicim Dokuma, S:5

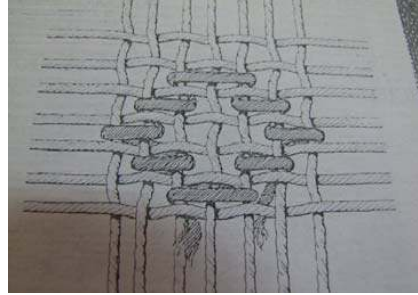
ÜNSÜZLER			ÜNLÜLER	
ORKUN	LATİN	açıklama	ORKUN	LATİN
Ბ	B	kalın ünlülerle	Ბ	A - E
Გ	B	ince ünlülerle	Გ	I - İ
Დ	Ç	bütün ünlülerle	Დ	O - U
Ე	D	kalın ünlülerle	Ე	Ö - Ü
Ვ	D	ince ünlülerle		
Ზ	G	kalın ünlülerle	ÇİFT SESLİLER	
Თ	G	ince ünlülerle	ORKUN	LATİN
Ი	K	kalın ünlülerle	Ი	IK - KI
Კ	K	ince ünlülerle	Კ	IÇ - Çİ
Ლ	L	kalın ünlülerle	Ლ	OK - UK
Მ	L	ince ünlülerle	Მ	ÖK - ÜK
Ნ	M	bütün ünlülerle	Ნ	LD - LT
Ო	N	kalın ünlülerle	Ო	NÇ
Პ	N	ince ünlülerle	Პ	ND - NT
Ჟ	P	bütün ünlülerle	Ჟ	NG
Რ	R	kalın ünlülerle	Რ	NY
Ს	R	ince ünlülerle		
Ტ	S	kalın ünlülerle	Sözcük Ayırma İmi	
Უ	S	ince ünlülerle	:	
Ფ	Ş	bütün ünlülerle		
Ქ	T	kalın ünlülerle	TÜRKLER'İN MİLLÎ ALFABESİ	
Ღ	T	ince ünlülerle		
Ყ	Y	kalın ünlülerle		
Შ	Y	ince ünlülerle		
Ჩ	Z	bütün ünlülerle		

Şekil 10. Göktürk alfabesi

Şekil 11. Sık motifi cicim

Seyrek motifli cicim ise, zemini meydana getiren atkı ve çözgüler aynı kalınlıkta ve renkte iplikler olup, deseni meydana getiren iplikler bunlara nazaran daha kalın olur, bu da desenlere kabartmalı bir görünüm verir.(Şekil 12)Şavak cecimleri(çözgü yüzlü cicim) genelde 30–35 cm genişliğinde 4 veya 5 kanadın(şak) ayrı ayrı dokunup birbirine dikilmesi ile oluşmuştur. Bunlar yük örtüsü veya yatak örtüsü(ber) olarak kullanılır. Boyutları değişkendir. (Katalog no: 46, Resim 120)

Şekil 12. Seyrek motifli cicim

Katalog 50'deki yatak örtüsü diğerlerinden farklı olarak, iki parça halinde dokunmuş olup, hem cicim hem de kilim tekniğinde yapılmıştır. Ayrı ayrı parçalar halinde dokundukları için daha sonra birbirlerine dikilmişlerdir. (Katalog no:50, Resim 127) Diğer bir örnek yine hem cicim hem de kilim tekniğinde dokunan bir yolluktur. (Katalog no:74, Resim 169)

2.4.8.6.2. Motifler

Çözümlü yüzölçümlerde kullanılan motifler; zülûf/göz/aklîm/kınîk imî/turnağ/it izî²⁵⁵, tarak/ Fatma Ana eli/ parmak²⁵⁶, S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motif²⁵⁷, ölümsüzlük ve soyu temsil eden imler²⁵⁸ ve bulut ve yıldız²⁵⁹, asma çubuğu²⁶⁰, çengel/ sarmal, çapraz²⁶¹, hayat ağacı²⁶² ve kitenik/ bukağı²⁶³ (Şavak aşiretinin damgası), pıtrak/ gelin ağlatan²⁶⁴, eli belinde²⁶⁵, koçboynuzu²⁶⁶ ve ejder ayağı²⁶⁷ motifleridir.

²⁵⁵ Yusuf DURUL, A.g.k., 24, Şekil 10(Zülûf Motifi); Ayla TUNÇEL, A.g.k., 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **Anadolu'da Göz ve Nazar Geleneği ve bununla ilgili Pratiklerin Dokumalarda Uygulanması**, 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, **Anadolu'da Göz ve Nazar Geleneği ve bununla ilgili Pratiklerin Dokumalarda Uygulanması**, 207, Resim 25–26,(Göz Motifi); G.ERBEK, **Anadolu Motifleri Sergisi**, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 99(Kınîk İmî), 46(Aklîm); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8(Kedi izi)

²⁵⁶ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, A.g.k., 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

²⁵⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y.DURUL, A.g.k., 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

²⁵⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 184, Şekil 10, 186, Şekil 99(Ölümsüzlük ve Soyu Temsil Eden İm)

²⁵⁹ Y. DURUL, A.g.k., 23, Şekil 20(Bulut ve Yıldız Motifi)

²⁶⁰ K.DİRİK, **Eski ve Yeni Türk Halıçılığı ve Cihan Halı Tipleri Panaroması**, 121, Şekil 2 (Asma Çubuğu Motifi)

²⁶¹ Ayla TUNÇEL, A.g.k., 19(Çapraz Motifi); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt , 6, Şekil 4(Çapraz Motifi)

²⁶² Mine ERBEK, A.g.k., 171, Şekil 25(Hayat Ağacı Motifi)

²⁶³ Yusuf DURUL, A.g.k., 23, Şekil 13(Kitenik Motifi); G.ERBEK, A.g.k., 15, Şekil 195(Bukağı Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 79, Şekil 56 (Bukağı Motifi)

²⁶⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 111,Şekil 42(Pıtrak Motifi)

²⁶⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 21, Şekil 47(Eli Belinde Motifi)

²⁶⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 45, Şekil 334(Koçboynuzu Motifi)

²⁶⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 32(Ejder Ayağı Motifi)

Selçuklu halı ve mimari eserleri ile Anadolu dokumalarında sık sık kullanılmış olan literatürde ok-yay ve yaba motifi olarak bilinen, halk arasında ise, okbaşı, keklikayağı, kuş ve yine yaba gibi adlar alan bu motifin Altaylarda Karasuk devrine kadar uzanan bir geçmişi vardır. Bu motifi geleneksel giysilerde, dokumalarda ve mimari eserlerde görmekteyiz.²⁶⁸(Resim 137)

Kaydırma/ aşşık/ su yolu/ kırma/ akıtma/ kertik/ deveboynu/ çakmacık ve soldat/ asker/ tarak/ Fatma ana eli/ ok-yay/ yaba motifleri şavak dokumalarının hemen hemen her türünde kullanılmıştır. Kaydırma /aşşık/ su yolu/ kırma/ akıtma/ kertik/ deveboynu/ çakmacık Türbe, Kervansaray ve Cami gibi mimari eserlerin taç kapılarında, taş ve çini süslemeleri ile dokumalarda, sık sık kullanılan ortak motiflerden biridir. Halk arasında bölgelere göre deveboynu/ çakmacık (Uşak/Eşme), aşık (Kırıkkale), kırma/ akıtma (Mersin), kaydırma (Sivas/Manisa), kertik (Tunceli Şavak Türkmenleri) gibi değişik adlarla anılmaktadır.²⁶⁹(Resim 129–130–131–132–133–134–135–136)

²⁶⁸ Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 173; Emel ESİN, **Kün-ay(Ay- Yıldız Motifinin Proto-Türk Devrinden Hakanlılara Kadar İkonografisi)**, 320(Levha IIA/1-Ok-yay); Nurettin AĞAT, **Altınordu(Cuçi Oğulları) Paraları Kataloğu**, 48(Yaba)

²⁶⁹ Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209

3. DEĞERLENDİRME

Şavak halıları kanatlı motifli sekizgen gölleri ile tasarım yönünden, Çanakkale (Resim 15), Adıyaman (Resim 16), Sivas (Resim 17) ve Gaziantep'te (Resim 18) dokunan halılar ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca Şavaklıların uzun yıllardır dokudukları kanatlı motifli sekizgen göller, XV. Yüzyıl, III. Holbein tipi (Resim 19) ve XVIII. yüzyıl Bergama Halılarında da (Resim 20) kullanılan sekizgen içindeki kanatlı göller ile benzerlik göstermektedir. Şavak halılarında kullanılan kanatlı motifli sekizgen göller, değişime uğrayarak daha zarif bir görünüm kazanmışlardır.

Şavak halılarının bir gurubunun zemininde, yastık ve seccadelerin bir gurubunda olduğu gibi, Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl olarak isimlendirilen göl bulunmaktadır. XVI. yüzyıl Anadolu halılarında, Hollandalı ressam Hans MEMLİNG'in tablolarında görülen Türkmen aynaları XVII. ve XVIII. yüzyıla ait bir Anadolu Bergama halısında (Resim 29), XIX. yüzyıl Çanakkale Ezine'de dokunmuş bir halıda (Resim 30), halen Konya Mevlana müzesinde bulunan envanter no: 659 olan bir Anadolu halısında (Resim 27), Malatya (Resim 31), Kayseri (Resim 32), Ağrı Doğubayazıt (Resim 33) çevresinde dokunmuş halılarda görülmüştür

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde dokunan bu motife bölgelere göre isimler verilmiştir. Kayseri'de devetabanı veya gömürgen gülü(Resim 32), Kars çevresinde kıvrımlı göl, diğer bazı bölgelerde Türkmen yanışı olarak isimlendirilmiştir. Bu örneklerin çoğunun merkezinde Kotshak haçı vardır. Kotshak, Gotshak veya Kotshanak, süslü kıvrım ve boynuz anlamlarına gelen Türkmen terimleridir. (Resim 24) Bundan dolayı Kotshak haçı, boynuzlu haç anlamına da gelir. Daha eskiye gidersek, biz Kotshak haçını Urartu tasarımlarında bir süsleme elmanı olarak zaten görmekteyiz. İten-Maritz bu halıları XVIII. yüzyıl sonuna kadar Hristiyan olan Çerkezlerle ilişkili bulmuştur ve bunların düğümlü halı dokumayı Ermenilerden öğrendiklerini ifade etmiştir. Çerkezler Rus fatihlerine karşı büyük bir direniş göstermişler ve Kafkasların kuzey-doğu tepelerinden Anadolu'ya özellikle Bergama, Çanakkale, Sındırgı, Manyas ve Kars'a göç etmişlerdir. Moshkova, Türkmen halılarında yoğun bir şekilde rastladığı bu motife kırk boynuz adını verirken, Oktay ASLANAPA, Anadolu'daki örnekleri için Türkmen gülü terimini kullanmıştır. Kırk boynuz gülü(Türkmen gülü), kapalı (Şekil 4) ve açık (Şekil 5) olmak üzere iki şekilde dokunmaktadır. Kademeli, kancalı çokgeni çevreleyen ve genellikle farklı bir fon rengine sahip sekizgen çerçeve mevcutsa kapalı, sekizgen çerçeveden yoksun ise açık kırk boynuz Göl ismi ile adlandırılmaktadır. Anadolu

halılarında kırk boynuz gölünün hem açık hem de kapalı çeşitleri kullanılırken, Şavak halılarında genellikle kapalı, Türkmen halılarında açık örnekleri mevcuttur. Kırk boynuz gölü, Anadolu ve Orta Asya Türkmen halıları arasındaki bağlantıyı açıkça ortaya koyan bir motiftir. Anadolu'da çok sevilerek dokunan bu motife, Konya'nın Obruk (Resim 36,51), Denizli'nin Çal, İzmir'in Bergama(Resim 29) ve Çanakkale'nin Ayvacık (Resim 30) yörelerinde dokunan birçok halıda rastlanmaktadır. Aynı motifi Kars (Resim 37), Kütahya (Resim 38) ve Avanos (Resim 39) halılarında da görmek mümkündür. Kırk boynuz gölü aynı zamanda Orta Asya, Kafkas(Resim 34), Kazak(Resim 40), Kırgız (Resim 41), Özbek ve İran'da(Resim 52), pek sık dokunmuş Türk kökenli bir motiftir. Hatta kırk boynuz gölü, XV. yüzyıl ortalarına ait İspanyol Halılarında da görülmektedir.

Kırk boynuz gölü, birçok Türkmen boyunun halılarının zemininde, bağımsız birer göl olarak yer aldığı gibi, bazı boyların simgesi olan ana göllerin merkezinde de görülür. Örneğin, Türkmen boylarından olan Esrarılar, Oğuz Türklerinin torunlarıdır. Ersarılar'ın halılarında, ana gölü oluşturan güllü gölün merkezinde kırk boynuz gölü bulunmaktadır. Ersarılardan ayrı olarak, yine Oğuz boyundan olan Sarık'ların da halılarında kırk boynuz gölüne rastlanmaktadır.(Resim 42)

Anadolu'dan kırk boynuz gölü, en erken tarihli örnekleri bugün Budapeşte Uygulamalı Sanatlar Müzesinde (İparmüveszeti Muzeum) bulunan Osmanlı dönemi halıları içinde bulabiliriz. (Resim 28) Bu grup içinde XV. yüzyıla tarihlendirilen bir halıda kırk boynuz gölleri, yan yana dizilmiş şeklinde verilmiştir. Bu motif ve kompozisyon, yine aynı müzede olan iki ayrı halıda daha mevcuttur. Bunlardan biri XVIII. yüzyıl, diğeri XIX. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bazı kaynaklarda Türkmen aynalı sekizgen göl, ejderha(Dragon) ve akrep motifi olarak ta geçmektedir.

Kırk boynuz göllü dokumalar, Türkmen boyları arasında da çok yaygın olarak kullanılmıştır. Konuyla ilgili olarak, bugün Berlin Etnografya Müzesinde sergilenen Rickmers Koleksiyonundan bir Yomut torbası (Resim 43) ile St. Petersburg Etnografya ve Washington Tekstil müzesindeki iki adet Teke torbası (Resim 44-45) örnek verilebilir. Bunun yanı sıra pek çok Salur(Resim 46), Kızılayak(Resim 47-48), Çavuldur(Resim 49) ve Sarık(Resim 50) torbalarında kırk boynuz gölü kullanılmıştır.

Diğer bir grup halıda, 8 köşeli yıldızlı göllerle oluşturulmuş kompozisyon görülmektedir. Bu halılarda, halı zeminine bir eksen üzerinde sıralanmış, yıldız göllü halılarla, geometrik göllerin içine yerleştirilmiş yıldızların meydana getirdiği desenli halılar bu halıların ana temasıdır. Kafkasya bölgesinde “Lesghi Yıldızı” olarak bilinen ve Şirvan halılarında yaygın şekilde görülen, Doğu Anadolu halılarında da yer alan yıldız göllerin Marmara çevresindeki Yörük halılarında da kullanıldığı görülmüştür. Bu motif aynı zamanda Ağrı (Resim 89), Balıkesir (Resim 90) ve Kütahya (Resim 91), Bergama (Resim 96) ve Şirvan (Resim 95) çevresinde de kullanılmıştır. (Katalog no: 29, Resim 88) Şavak halılarında kullanılan yıldızlı göl, diğer yörelere göre tasarım açısından daha sadedir. Diğer bölgelerde dokunan yıldızlı göller daha karmaşık olup, göllerin dışında kalan alanlarda motif yoğunluğu göze çarpar.

Şavak yastıklarının halı tekniğinde dokunanların bazılarında, zemininde sekiz köşeli yıldızlı göl düzenlemesi dikkat çeker. Bu yıldızlı göller, aralarına motifler yerleştirilecek şekilde aralıklı olarak sıralanmışlardır. (Katalog no: 9, Resim 61). Sekiz köşeli yıldız motifleri, halılarda ve mimari eserlerde olduğu gibi, ya tek olarak işlenmiş, ya da sıralar halinde yerleştirilmiştir. İki küçük karenin, 90 derece dönük haliyle üst üste gelmesinden oluşmuştur. Bu tür yıldızlı göller, Türkistan, Azerbaycan ve Anadolu halılarında da kullanılmıştır. Bu yıldızlar, Karahanlı ve Selçuklu mimari eserlerinde, Anadolu dokumalarında, tek veya toplu biçimde sıralanmış olarak işlenmiştir. Yıldızlı göl düzenlemesi Kars (Resim 62), Azerbaycan-Bakü (Resim 63), Şirvan (Resim 64) ve Gaziantep (Resim 65) halılarında da göze çarpar. Fakat göllerin dışında kalan alanlara yerleştirilen motifler, Şavak halılarındaki motiflerden farklıdır.

Şavak kilim, sumak ve zililerinde kullanılan motifler geometrik motiflerdir. Bu dokumalarda ejder ayağı, körtegel/elibelinde, koçboynuzu, papatya(çiçek), yin-yang/ aşk ve birleşim, yıldız, göz, çengel/ çakmak/S/ yedi bala/ muskalı köşek, kuş, haç, bereket/ koruma gibi motifler kullanılmıştır. (Katalog no: 37, Resim 111; Katalog no:75, Resim 170). Şavak dokumalarında kullanılan zemin veya bordürde serpme halinde kullanılan eli belinde motif, Konya Selçuklu halılarının zeminlerinde sonsuzluk prensibine göre sıralanmışlardır. Şavak havsız dokumalarında kullanılan motifler Anadolu’nun diğer bölgelerinde de görülen motiflerdir. Sumak dokuma türü, Şavaklılar dâhil Türkmenlerin bulunduğu her yerde; Kütahya, Manisa, Konya, Kayseri, Sivas, Kırşehir, Malatya, İzmir çevresi ve öteki illerimizde yaygın bir şekilde yapılmıştır.

Çözü yüzlü cicimlerde kullanılan motifler; zülûf/göz/aklîm/kınîk imi/turnağ/it izi, tarak/ Fatma Ana eli/ parmak, S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motifi, ölümsüzlük ve soyu temsil eden imler, bulut ve yıldız, asma çubuğu, çengel/ sarmal, çapraz, hayat ağacı ve kitenik/ bukağı (Şavak aşiretinin damgası), pıtrak/ gelin ağlatan, eli belinde, koçboynuzu ve ejder ayağı motifleridir. Bu motifler Anadolu'nun diğer bölgelerinde kullanılan motiflerle benzerlik göstermektedir. Fakat sadece Şavak çözü yüzlü cicimlerinde görülen, Anadolu'nun hiçbir yerindeki dokumalarda görülmeyen Şavaklılara özgü motifler de bulunmaktadır. Dokuma ipliklerinden bordo ve kahverengi doğal boya ile yapılmış olup, diğer renkler anilin boya ile boyanmıştır. En fazla kullanılan renkler beyaz, bej, kiremit kırmızısı, lacivert, kahverengi, turuncu ve bordodur. Bunların dışında daha az yoğunlukta siyah, pembe, yeşil ve sarı kullanılmıştır.

Bu dokumalarda kullanılan motifler ile diğer bölgelerdeki dokumalarda kullanılan motiflerin benzerlik taşımasının nedeni, Orta-Asyalı Osmanlı Türklerinin bu motifleri Türkistan'dan Anadolu'ya göçleri sırasında beraberlerinde getirdikleri ortaya çıkmaktadır. Anadolu'ya yerleşen Türkmen boyları, burada iskân ettikleri bölgelerde de taşıdıkları boyun adını, kurdukları köylere, kasabalara vermek suretiyle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Türklerin Anadolu'ya göç etmesi sonucunda beraberlerinde getirdikleri gelenekler, maddi ve manevi kültür değerleri, Anadolu'da da devam etmiştir. Nitekim bu durum, dokuma sanatında da kendini göstermektedir.

4. SONUÇ

Tarihi süreç içinde Türkmenlerin bir kısmı Maverâ'ünnehr ve Horasan'da ikamet ederken, bir kısmı da Anadolu'ya yerleşmiştir. Dolayısıyla Türkmenistan'da kalan Türkmenler ile Anadolu'ya gelen Türkmenlerin tarihi seyirleri de farklı olmuştur. Anadolu'nun verimli otlaklarının yarı göçebe hayatına uygun olması, göçlerin buraya akışında önemli bir rol oynamıştır. Tarihi kaynaklar, yirmi dört Türkmen boyundan yirmi üçünün ve bunlara bağlı oymakların Anadolu'ya gelerek Anadolu'nun fetih ve iskânında önemli görevler üstlendiklerinden ve Türk birliğinin kurulmasında etkili rol oynadıklarından söz etmektedir.

Şavak aşireti de Türkmenlerin Kayı boyundan olup, Türkmenistan'dan Anadolu'ya göç eden aşiretlerden biridir. Şavak havlı ve havsız kirkitli dokumalarında kullanılan ipliklerin hammaddesini oluşturan yün, aşiretin beslediği koyunlardan elde edilmektedir. Yün evlerde eğrilerek iplik haline getirilmekte ve doğal boyalarla renklendirilerek yer tezgâhlarında dokunmaktadır.

Katalogda yer alan örneklerden bazılarının dokuma tekniği "çözümlü yüzü cici"dir. Söz konusu dokuma tekniğine, Anadolu'da Karadeniz Bölgesi'nde özellikle Ordu, Giresun ve Çarşamba yöresinde, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, Niğde, Van, Bitlis, Kahramanmaraş, Gaziantep vb kentlerde ve Toros bölgesinde rastlanır. Katalogta bulunan diğer örnekler sumak, kilim, zili, geleneksel cici ve halı tekniğindedir. İncelenen örneklerin tümünün dokuma malzemesi saf yünden üretilmiştir. Dokuma ipliklerinden bordo ve kahverengi doğal boya ile yapılmış olup, diğer renkler anilin boya ile boyanmıştır. En fazla kullanılan renkler beyaz, bej, kiremit kırmızısı, lacivert, kahverengi, turuncu ve bordodur. Bunların dışında daha az yoğunlukta siyah, pembe, yeşil ve sarı kullanılmıştır.

Şavak aşiretinde çözümlü yüzü cici'lerde kullanılan motiflere "nakış" adı verilmektedir. Kullanılan motiflerin bazılarının adları ve anlamları unutulmuştur. Bazı köylerde motifler sadece büyük nakış (cini mezin) ve küçük nakış (kutik) olarak isimlendirilmiştir.

Bazı dokumalarda aynı motifler farklı renklerdeki kuşaklara yerleştirilmiştir (Bkz. Katalog no: 53, 56, 61,63). Bunların dışında, örneklerin bir kısmında motifler birbirlerinden bağımsız olarak verilmiştir (Katalog no: 68, 69, 70, 72). Bazılarında ise, farklı renkteki aynı motifler, aynı renkteki kuşaklara dönüşümlü olarak yerleştirilmişlerdir. (Bkz. Katalog no: 48, 49, 51) Ayrıca bazı örneklerde kuşakların kesintisiz motif dizileriyle bezenmiş oldukları görülmektedir. (Katalog no: 57, 58, 59, 61, 62). Bazı dokumalardaki motifler, yan yana iki dar kuşakta aynı sırada ve birbirlerine bakacak şekilde yerleştirilmiştir. Böylece iki dar kuşakta, tek ve geniş bir kuşak görüntüsü sağlanmıştır (.Katalog no: 68, 69, 70).

Şavak cicimlerinde motiflerin bir kısmında basitten daha karmaşığa doğru bir gidiş tespit edilmiştir, başka bir ifade ile motiflerde bir evrim söz konusudur.

Şavak cicimlerinde kullanılmakta olan motiflerden bazılarının, mevcut literatüre göre, yurdumuz dışında ve Anadolu'nun çeşitli kesimlerindeki dokumalarda benzer olanlarının varlığı tespit edilmiştir. Bunların bir kısmında söz konusu motifler için adlandırmalar da yapılmıştır. Ancak kanımızca bunlardan bir kısmı da sadece Şavak çözgü yüzü cicimlerinde kullanılmaktadır. (6. Bölüm)

Şavak dokumalarındaki bazı motiflerin aynı örnekleri Anadolu'nun başka yerlerindeki motiflerle benzerlik göstermektedir. Şavak yöresinde bazı motiflerin isimleri, Anadolu'nun farklı bölgelerindeki motiflerin isimleri ile aynı olup, bazılarının isimleri farklı olmakla birlikte bazılarının isimleri ise belli değildir.

Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi koleksiyonundaki Şavak çözgü yüzü cicimlerinde bulunan motiflerden 44 tanesinin mevcut literatür içerisinde görülen motiflerle herhangi bir benzerlik göstermediği, bir anlamda sadece Şavak cicimlerine has olduğu söylenebilir. (V. Bölüm)

Şavak dokumalarında kullanılan sekiz köşeli yıldız motifleri, mimari eserlerde olduğu gibi halılarda da kullanılmıştır. Ya tek olarak işlenmiş ya da sıralar halinde yerleştirilmiştir. İki küçük karenin 90 derece dönük hali ile üst üste gelmesinden oluşmuştur. Bu tür sekiz köşeli yıldızlar Şavak dokumalarında görüldüğü gibi, Türkistan, Azerbaycan ve Anadolu halılarında da kullanılmıştır. Bu yıldızlar, Karahanlı ve Selçuklu mimari eserlerinde, Anadolu dokumalarında tek veya toplu biçimde sıralanmış olarak işlenmiştir..

Bu motifin sıkça kullanılmasının sebebi, çiziminin çok basit olması ve dengeli bir görünüşe sahip olmasından ileri gelir.

Şavak halılarının bir gurubunda post örnekli halılar dikkat çeker. (Katalog no: 24, Resim 82) Postlu halılarda kullanılan göller diğer halılarda olduğu gibi halının ebadına göre değişiklik gösterir. Post örnekli halıların örnekleri Adıyaman halılarında da görülmektedir.(Resim 83 Bucak/Moldovya'da Gagauzlar'ın Dokumalarında Yaba Motifli ve Horoz Figürlü Kilim)

Kafkasya bölgesinde Lesghi yıldızı olarak bilinen ve Şirvan halılarında yaygın bir şekilde kullanılan, aynı zamanda Şavak halılarında da görülen ve Doğu Anadolu halılarında da yer alan yıldızlı göllerin Marmara çevresindeki Yörük halılarında da kullanıldığı görülmüştür. 8 kollu yıldızlı göllerle oluşturulmuş kompozisyon, bu dokumalarda da kullanılmıştır. Bu halılarda, halı zeminine bir eksen üzerinde sıralanmış, yıldız göllerle geometrik göllerin içine yerleştirilmiş yıldızların meydana getirdiği desenli halılar bu halıların ana temasıdır. Bu yıldız göller aynı zamanda Ağrı, Balıkesir, Kütahya, Bergama, Şirvan halılarında da görülmüştür. Şavak halılarında kullanılan yıldızlı göl, diğer yörelere göre tasarım açısından daha sadedir. Diğer bölgelerde dokunan yıldızlı göller daha karmaşık olup, göllerin dışında kalan alanlarda motif yoğunluğu göze çarpar.

Halılarda görülen en önemli özellik, aşiret hayatına uygun boyutlarda yapılmış olmaları ve çeşitli amaçlarla kullanılmalarıdır. Dokuma tezgâhının elverdiği imkânlar, taşınmasındaki güçlükler ve dokumanın kısa sürede gerçekleşmemesi gibi gerekçelerle büyük boyutlu halılar dokunmamaktadır. Diğer bir deyişle, taban ya da kelle adı verilen halılar yerine yan halısı ve sedir halısı denilen eni dar fakat boyu uzun halılar dokunmaktadır. Bu nedenle bir yan halısı, aynı zamanda bir makat(sedir) halısı olarak ta kullanılabilir. Aslında halıların, boy ve enlerinin belirlenmesinde kesin bir kural yoktur. Fakat yer tezgâhı kurulurken halı genişliği kullanım amacına göre ayarlanmaktadır. Çoğu zaman karışla ya da adımla ölçülerek tezgâh kurulmaktadır. Şavak dokumalarında görülen ortak özellik atkı ve çözgülerinin yün, saçaklarının uzun ve örgülü oluşudur. Çözgü ipliklerinin gevşek uçları saçakları oluşturur. Bu gevşek uçlar bir araya getirilip, bağlanmasıyla çeşitli şekillerde ve değişik uzunlukta saçaklar yapılır.

Dokumalardaki geometrik düzen, ustaca şekillendirilmiş bitkisel örnekler ve kuşaktan kuşağa geçen geleneksel motiflerden oluşmaktadır. Bitkisel motifler çoğunlukla sivilizedir. Çiçeklerin, yaprakların, kıvrımlı dal ve filizlerin yerini çapraz ve köşeli motifler almıştır.. Şavak dokumalarında genelde koyu renkler göze çarpar. Koyu renklerin kullanılmış olması, halıların önemli bir karakteristiğidir. Dokuyucular koyunlarından elde ettikleri yünleri, ilk aşamasından son aşamasına kadar bütün işlemleri kendileri yapmışlardır.

Alman bilim adamı Hermann Haack, Anadolu'da dokunan halılarda Orta Asya Türkmen motiflerine benzer motifler kullanıldığını belirtmiştir. Bu benzerliklerden dolayı bu halı ve motiflerinin kökenleri Orta Asya olan Osmanlı Türklerinin Türkistan'dan Anadolu'ya göçleri sırasında beraberlerinde getirdiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Orta Asya Türkmenlerinin Kayı boyundan olan Şavakların Anadolu'ya göç edip, yerleşmeleri ile bu motifler günümüze kadar sevilerek dokunmuştur.

Şavak halıları ile XVII. yüzyıl küçük örnekli Holbein halıları arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Holbein halılarında kullanılan ve kaydırılmış eksenler üzerinde sonsuzluk prensibine göre sıralanmış küçük göller, Şavak halılarının post örnekli halılarında ve seccadelerde büyük göllerin içinde bir süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. Bu göller, Şavak halılarından başka Adıyaman, Sivas, Çanakkale ve Gaziantep halılarında da görülmektedir.

XIV. ve XV. yüzyılda Anadolu'da dokunan geometrik desenli halılarda kullanılan bazı motifler, Anadolu ve Orta Asya Türkmenleri arasındaki bağlantıyı açıkça ortaya koyabilecek niteliktedir. Orta Asya Türkmenleri tarafından kırk boynuz olarak adlandırılan Memling gölü motifi, Anadolu'da İzmir'den Erzurum'a kadar geniş bir coğrafyada özellikle Teke, Yomut, Kızılayak, Çavuldur, Sarık ve Kayı gibi pek çok Türkmen boyları arasında sevilerek dokunmuştur. Bunlardan başka kırk boynuz motifi; Kafkas, Kazak, Kırgız, Özbek ve İran'da çok sık kullanılan, Türk kökenli bir motif olarak tanınmaktadır. Ayrıca bu motif Çanakkale, Kayseri, Ağrı, Tunceli, Malatya, Kars ve Avanos halılarında da kullanılmıştır.

Şavak halılarında kullanılan sekizgenler içindeki kanatlı göller, yine Anadolu'da dokunan halılar ile benzerlik göstermektedir. Bergama ve Çanakkale halılarında kullanılan sekizgenler içindeki kanatlı göller, Şavak halılarında biraz daha değişmiş, estetik açıdan daha zarif bir görünüm almıştır. Bu sekizgenler içindeki kanatlı göller Malatya, Sivas, Bergama ve

Gaziantep halılarında da kullanılmıştır. Bu da gösteriyor ki, Orta Asya'dan Anadolu'ya göçen Türkmenler, gittikleri yerlere kültür ve adetlerini de getirmişler ve halılarda motif, renk ve kompozisyon birliği oluşturmuşlardır. Türk halı sanatının XIII. yüzyıldan günümüze kadar ulaşan zincirinin ilk büyük halkasını meydana getiren Selçuklu halılarının da Türkmen halıları ile bağlantısı vardır. Konya Selçuklu halılarında kullanılan bazı motifler, sekiz köşeli yıldız, kazayağı, çengel/çakmak ve eli belinde motifleri Şavak dokumalarında da görülmektedir.

XIV. ve XVII. Yüzyıllar arasında Anadolu'da dokunan halılardaki motif ve kompozisyonlar, XVIII., XIX. ve XX. Yüzyılın başlarına kadar dokunan Türkmen halıları ile büyük benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikler aynı boyların dokuma geleneklerinin birleşmesi sonucudur. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ederek, Anadolu'nun fetih edilmesinde rol oynayan Türkmen boyları kendilerine özgü motif ve kompozisyon anlayışlarını, yerleştikleri yerlerde dokudukları halılarda da kullanmışlardır. Türkmenlerin Anadolu'ya göç etmelerinde ve yerleşmelerinde uzun zaman aralıkları olmasına rağmen, kendilerine has kültürlerini devam ettirmiş olmaları bu benzerliği açıkça ortaya koyan önemli bir noktadır. Dolayısıyla Orta ve Batı Anadolu Bölgesinin erken tarihli halılarında, aynı motif ve renk anlayışının yaygın olarak kullanılması da bunu çok iyi bir şekilde açıklamaktadır.

5. BÖLÜM

Katalog no: 1

İnceleme tarihi: 05.03.2010

Kalite: 28 x 30

Boyutlar: 46 cm x 192 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Siyah, beyaz, yeşil, kırmızı, turuncu

Dokunduğu yer: Yılançeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zemininde iki adet kanatlı motifli sekizgen göl¹ bulunmaktadır. Sekiz kanatlı motifin içi, sekiz köşeli yıldız² ve akrep³, göl'ün içi çengel veya kuş motifi⁴ ile süslenmiştir.

2. Bordür: Çengel/ çakmak/ yedi bala/ S/ sarmal/ deveboynu/ muskalı köşek motifi⁵ ile çevrelenmiştir. Aynı zamanda bordürü çevreleyen sedefte, sıçandişi⁶ göze çarpar. Dokumada siyah, beyaz, yeşil, kırmızı ve turuncu renkler kullanılmıştır.

¹ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 36

² Mine ERBEK, A.g.k., 96-99(Yıldız Motifi)

³ Yusuf DURUL, A.g.k., 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

⁴ Yusuf DURUL, A.g.k., 23, Şekil 21(Çengel veya Kuş Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 201, Şekil 147(Kuş Motifi)

⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y. DURUL, A.g.k., Ankara 1969, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20 (Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

⁶ Bekir Deniz; A.g.m, 35., Bekir Deniz; *Kozak (Bergama) Yöresi Halıları*, 22.

Resim 14. Halı Yastık, 46 cm x 192 cm. Yılangeçiren Köyü/Harpüt/ELAZIĞ.

Resim 15. Çanakkale Çarklı Elek Halısı, 1.47 m x 1.68 m, Ezine Ulu Camii

Resim 16. Adıyaman(Merkez), 1.00 m x 3.80 m, 1969

Resim 17. 19.yy, Sivas, Env. No: 1311, 1.00 m x 1.82m, Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Resim 18. 19.yy, Gaziantep, 1.07 m x 2.20 m, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi

Resim 19. III. Holbein tipi halı

Resim 20. Bergama, 1.20 m x 1.73 m.

Resim 21. Küçük Örnekli Holbein Halısı, 1.14 m x 1.58 m, Staatliche Museen Zu Berlin, Islamisches Museum, Berlin

Katalog No: 2

İnceleme tarihi: 05.03.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 49 cm x180 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Siyah, beyaz, yeşil, kırmızı, turuncu, mor

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Ejder ayaklı⁷, göllü halı yastıktır. Gölün içi büyük bir akrep motifi⁸ ile doldurulmuş olup, akrep motifinin altında ve üstünde muska motifleri⁹ dikkat çeker. Eşkenar dörtgenin alt ve üstündeki tepeliklerin içine eli belinde¹⁰ motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca bu gölün etrafına yöre halkına göre karanfil olarak adlandırılan motif oturtulmuştur.

2.Bordür: Bordürde çengel/ çakmak/ yedi bala/ S/ sarmal/ deveboynu/ muskalı köşek¹¹ motifi göze çarpar. Bordürü çevreleyen sedefte sıçandışi¹² görülmektedir. Dokumada kırmızı, siyah, yeşil, beyaz, turuncu ve mor renkler kullanılmıştır.

Resim 22. Halı Yastık, 49 cm x180 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

⁷ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 80

⁸ Yusuf DURUL, A.g.k., 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 127, Şekil 61,23(Muska Motifi)

¹⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 24, Şekil 156(Eli Belinde Motifi)

¹¹ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., İstanbul 1994, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y. DÜRUL, A.g.k., 24, Şekil 7, 26, Şekil 20 (Deve boynu /muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

¹² Bekir Deniz, A.g.m., 35, Bekir Deniz, A.g.m., 22.

Katalog no: 3

İnceleme tarihi: 05/03/2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 50 cm x 172 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Siyah, beyaz, yeşil, kırmızı, gri

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Siyah zemin üzerine Türkmen aynalı sekizgen göl/ koçboynuzlu göl¹³ oturtulmuştur. Bu koçboynuzlu gölün içi yöre halkının karanfil olarak adlandırdığı motif ile süslenmiştir.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürde yan yaprak¹⁴ örnekleri görülür. Dokumada siyah, beyaz, yeşil, kırmızı ve gri renkler kullanılmıştır.

Resim 23. Halı Yastık, 50 cm x 172 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

¹³ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55-56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luciano Coen and Louise Duncan, ‘**The Oriental Rugs**’, 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 148(Açık Kırk Boynuz Göl); **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon)

¹⁴ İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 40(Yan Yaprak)

Resim 24. Victoria and Albert Museum, 2.67 m x 1.09 m

Resim 25. Meryem Ana Tablosu

Resim 26. Book Of Hours adlı kitaptan bir sayfa

Resim 27. Konya Mevlana Müzesi

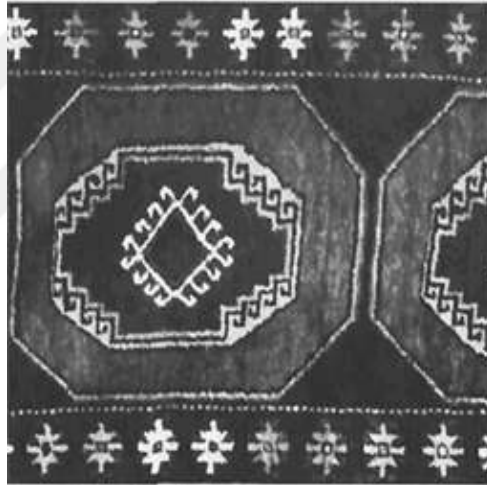
Resim 28. 15.yy, 93 cm x 1. 07 m, İparmüveszeti Muzeum, Budapest

Resim 29. 18.yy, Bergama, İzmir, Env. No: 290, 1.39 m x 2.23 m, Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Resim 30. 16. yy, Çanakkale, 1.00 m x 1.34 m, Env. No: 859, Konya Müzesi

Resim 31. Malatya, Merkez, Yalınkaya, 1.33 m x 3.90 m, 1969

Resim 32. Türkmen Aynası(Gömürgen Gülü), Kayseri

Resim 33. Ağrı-Doğubayazıt, Türkmen Aynası

Resim 34. 1870 yılına ait bir Kafkas halısı

Resim 35. Kotshak Haçı

Resim 36. 19.yy, Konya, 94 cm x 1.25 m, Özel Koleksiyon

Resim 37. Kars, 1.32 m x 2.75 m, Ankara Etnografya Müzesi

Resim 38. Kütahya

Resim 39. Avanos Halısı

Resim 40. Kazak Halısı

Resim 41. Kırgız Halısı, 1.45 m x 3.04 m

Resim 42. Türkmen-Sarık Halısı, 19.yy. başı, Berlin Etnografya Müzesi-Rickmers Koleksiyonu

Resim 43. Türkmen-Yomut Torbası, 19. yy'ın İkinci Yarısı, Berlin Etnografya Müzesi-Rickmers Koleksiyonu

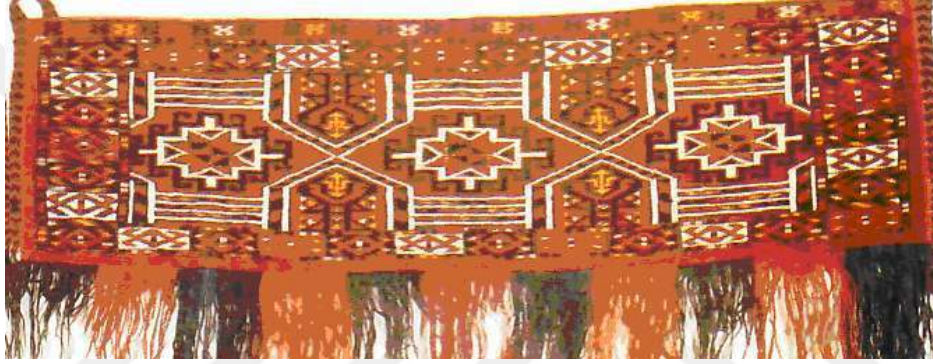
Resim 44. Türkmen-Teke Torbası, 19.yy'ın Ortası, St. Petersburg Etnografya Müzesi

Resim 45. Türkmen-Teke Torbası, 19.yy'ın Sonu, Washington D.C. Tekstil Müzesi

Resim 46. Türkmen-Salur Torbası. 19. yy. başı. Özel Koleksiyon. Santos Galerî.

Resim 47. Türkmen-Kızılayak Torbası. 19. yy. sonu. Berlin Etnografya Müzesi-Rickmers Koleksiyonu

Resim 48. Türkmen-Kızılayak Torbası. 19. yy. M.C. Whiting'in Koleksiyonu

Resim 49. Türkmen-Çavuldur Torbası, 19.yy, Özel Koleksiyon, A.B.D. Berkeley

Resim 50. Türkmen-Sarı Torbası, 19.yy. İlk Yarısı, 17-22 Haziran 1993/7. ICOC Hamburg-Berlin Halı Kongresi'nin Fuarı (Nalân Türkmen'den)

Resim 51. Konya Obruk Halısı, 19.yy. Sonu, Özel Koleksiyon. (N. Türkmen)

Resim 52. Kuzeybatı İran, Şahseven Mafrası (Mapraç), 19.yy Ortası, Özel Koleksiyon, (Siawosch Azadi-Peter A. Andrews)

Katalog no:4

İnceleme tarihi:05.03.2010

Kalite:26 x 28

Boyutlar: 53 cm x 160 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Siyah, beyaz, yeşil, kırmızı, mor, turuncu, sarı, devetüyü

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1.Zemin: Seccade olarak dokunmuş olup, yastık olarak yapılmıştır. Kırmızı zeminli halının kenarlarında muska motifi¹⁵ kullanılmış olup, bu muskalar ejder ayağı motifi¹⁶ ile çevrelenmiştir. Zeminin ortasında hayat ağacına benzer eli belinde motifler¹⁷ ardı ardına sıralanarak zeminin simetri merkezinde doğrusal bir kompozisyon oluşturmuştur. Zeminin yan alanlarında yöre halkına göre karşı kare olarak adlandırılan yin-yang motifi¹⁸ ve göz motifi¹⁹ görülmektedir. Dokumada siyah, beyaz, yeşil, kırmızı, mor, turuncu, sarı ve devetüyü renkleri kullanılmıştır.

2. Bordür: İnce bordürde yine göz motifi²⁰ göze çarpar.

Resim 53. Halı Yastık. 53 cm x 160 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

¹⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 127, Şekil 61,23(Muska Motifi)

¹⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 153, Şekil 104 (Ejder Ayağı Motifi)

¹⁷ G.ERBEK, A.g.k., 2; *Anatolian Kilims*, 2.Cilt, 149, Şekil 1(Eli belinde Motifi)

¹⁸ *Anatolian Kilims*, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 73(Göz Motifi)

²⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 73(Göz Motifi)

Katalog no:5

İnceleme tarihi: 10.04.2010

Kalite:26 x 28

Boyutlar: 45 cm x 170 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Lacivert, beyaz, kırmızı, yeşil, sarı ve mor

Dokunduğu yer: Payamdüzü Köyü(Sinsor)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Lacivert zemin üzerine sekizgen göller ve göllerin merkeze yönlendirilmiş altı parçalı ok uçları ile oluşturulmuş göbek motifi vardır. Bu göbek motifinin içine yöre halkına göre karanfil olarak adlandırılan motif yerleştirilmiştir. Göllerin dışında kalan alanlarda hun yıldızı motifi²¹ ve çiçek motifleri göze çarpar. E. Fuat Tekçe'ye göre bu hun yıldızı, haç ve çapraz biçimler olarak adlandırılmaktadır. Tüm yorumlarda yıldız motifi olduğu söylenmektedir. Ama bilinen ilk uygarlıkların çıktıkları Mısır'dan, Mezopotamya'dan Hind'e Çin'e kadar uzanan ülkelerin eski sanatlarındaki benzerlerine bakıldığında bunlar nilüfer çiçeğinin ilkel bir çizim ile ilkelce çizilmiş geometrik güneş simgesinin basit bir bileşimini akla getirmektedirler. Nitekim E. Fuat Tekçe'nin Eremitage Müzesinden aldığı yanıt yazısında da bu biçimin dikey ve yatay eksenlerde nilüfer çiçeği olduğu söylenmektedir.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürde nik/ kilit su/ sarhalka/ suyolu/ yamuk su/ sulyan suyu²² görülmektedir. Dokumada lacivert, beyaz, kırmızı, yeşil, sarı ve mor renkler kullanılmıştır.

Resim 54. Halı Yastık. 45 cm x 170 cm, Payamdüzü Köyü/Çemişgezek/TUNCELİ

²¹ Bkz.(61), TEKÇE, 97-98(Hun Yıldızı)

²² Yusuf DURUL, A.g.k., 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, Türk Halıları, 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz; A.g.m., 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

Katalog no:6

İnceleme tarihi:10.04.2010

Kalite:26 x 28

Boyutlar: 53 cm x 180 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz, lacivert, yeşil, yavru ağzı

Dokunduğu yer: Payamdüzü Köyü(Sinsor)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zemini 3 eşit parçaya bölünmüştür. Bu parçaların içine akrep motifi²³ yerleştirilmiştir. Ortadaki parçada akrep motiflerinin üst ve ortalarında muska motifi²⁴ görülmektedir. Ayrıca zeminde akreplerin dışında kalan alanlarda çiçek motifleri göze çarpmaktadır.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürün içine çeşitli renkte bitki filizleri ile bağlantılı çiçekler yerleştirilmiştir.²⁵ Dokumada kırmızı, beyaz, lacivert, yeşil ve pembe renkler kullanılmıştır.

Resim 55. Halı Yastık. 53 cm x 180 cm. Payamdüzü Köyü/Çemişgezek/TUNCELİ.

²³ Yusuf DURUL, A.g.k., 23(Akrep Motifi)

²⁴ Mine ERBEK, A.g.k., , 127, Şekil 78 (Muska Motifi)

²⁵ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 96

Resim 56. 19. yy., Adıyaman, 1.09 m x 2.84 m, Elazığ Müzesi

Resim 57. 18.yy., Gaziantep, 1.06 m x 2.33 m, Ankara Etnografya Müzesi

Katalog no:7

İnceleme tarihi:10.04.2010

Kalite:26 x 28

Boyutlar: 50 cm x 180 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz, mavi, siyah, turuncu

Dokunduğu yer: Payamdüzü Köyü(Sinsor)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1.Zemin: Kırmızı renkli zeminde üç adet koçboynuzu²⁶ göl bulunmaktadır. Koçboynuzu motifi, dörtkenarlı yıldız ile birbirine bağlanmıştır. Bunun içinde de yöre halkına göre karşı kare olarak adlandırılan yin-yang²⁷ motifi bulunmaktadır.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürde nik/ kilit su/ sarhalka/ suyolu/ yamuk su/ sulyan suyu²⁸ görülmektedir. Dokumada kırmızı, beyaz, mavi, siyah ve turuncu renkler kullanılmıştır.

Resim 58. Halı Yastık. 50 cm x 180 cm. Payamdüzü Köyü/Çemişgezek/TUNCELİ.

Resim 59. 18.yy., Bergama, 2.13 m x 2.55 m, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi

²⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 39, Şekil 113(Koçboynuzu Motifi)

²⁷ Anatolian Kilims, 1.Cilt, 2005, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

²⁸ Yusuf DURUL, A.g.k., 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, Türk Halıları, 36(Kilit su Motifi); Nalân TÜRKMEN, A.g.k., 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz, A.g.m., 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

Katalog no:8

İnceleme tarihi:15.03.2010

Kalite: 28 x 30

Boyutlar: 50 cm x 160 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz, yeşil, siyah, turuncu, kahverengi, sarı

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halı 3 parçaya ayrılmıştır. Halının tam ortasındaki bölümde, dört adet eli belinde motif²⁹ ile oluşturulmuş iki göbek motifi vardır. Halının başlangıç ve bitişindeki iki diğer bölüm ise, eşkenar dörtgen çevresinde merkezden kaçışlı dört eli belinde motif³⁰ ile çevrelenmiştir. Bunların etrafında çiçek motifleri görülmektedir.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürün içine çeşitli renkte bitki filizleri ile bağlantılı çiçekler yerleştirilmiştir. ³¹ Bordürün etrafı aşşık/ kaydırma/ tırnak/ suyolu/ kırma/ akıtma/ kertik/ deveboynu/ çakmacık/ yanca³² motifi ile çevrelenmiştir.

Resim 60. Halı Yastık. 50 cm x 160 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

²⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 23, Şekil 135(Eli belinde Motifi)

³⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 23, Şekil 135(Eli belinde Motifi)

³¹ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 96

³² K.DİRİK, Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panaroması, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); B.DENİZ, Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, A.g.k., 14, N.KIRZIOĞLU, A.g.e., 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, A.g.k., 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Keziban SELÇUK, A.g.k., 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, A.g.k., 65(Yanca)

Katalog no: 9

İnceleme tarihi:15.03.2010

Kalite:28 x 30

Boyutlar: 50 cm x 160 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz, yeşil, siyah, turuncu, kahverengi, sarı, pembe, sarı

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1.Zemin: Zemin rengi siyah olan halının zemininde iki adet sekiz köşeli yıldızlı göl göze çarpar. Göllerin etrafı yöre halkına göre karanfil, yöre halkının baklava olarak adlandırdığı sekiz kollu yıldız³³, S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ deveboynu/ muskalı köşek³⁴ ve göz/ zülûf/ aklım/ kınık imi/ tırnağ/ it izi/ kedi izi³⁵ motifleri ile süslenmiştir.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürün içindeki desenler yine S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/muskalı köşek/ deveboynu/ sivastika motif³⁶ ile birbirine bağlanmış koçboynuzu motif³⁷ ile çevrelenmiştir. Dokumada kırmızı, beyaz, yeşil, siyah, turuncu, kahverengi, sarı ve açık sarı renkler kullanılmıştır.

³³Mine ERBEK, **A.g.k.**, 96-99 (Yıldız Motifi)

³⁴ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **Türk Hahları**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20 (Deve boynu/sivastika/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi) Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

³⁵ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülûf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, S: 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 207, Resim 25-26.(Göz Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8, (Kedi izi)

³⁶ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, S: 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20 (Deveboynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

³⁷ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 42, Şekil 226(Koçboynuzu Motifi)

Resim 61. Halı Yastık. 50 cm x 160 cm. Yılançeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ.

Resim 62. Sekiz köşeli yıldız Göllü halı, Kars, (N. Görgünay'dan)

Resim 63. İç içe sekiz köşeli yıldız Göllü halı, Azerbaycan-Bakü, (N. Görgünay'dan).

Resim 64. Şirvan Grubu, XIX. Yüzyıl, Nahçıvan Devlet Halı Müzesi.

Resim 65. Gaziantep, 19. yüzyıl, Sivas Müzesi

Katalog no: 10

İnceleme tarihi: 15.03.2010

Kalite: 28 x 30

Boyutlar: 50 cm x 160 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz, yeşil, siyah, turuncu, kahverengi, sarı

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Zeminde üç adet birbirine bakan ejder ayağından³⁸ oluşan göller vardır. Yan boşluklar yarım ejder ayakları³⁹ ile doldurulmuştur. Bu göllerin içine nazarlık motif⁴⁰ yerleştirilmiştir. Göllerin dışında kalan alanlarda yıldız⁴¹ ve göz/ öküzgözü motif⁴² görülmektedir.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürde rapor düzenine göre sıralanmış kareler içinde koçboynuzları⁴³ ile muska ve nazarlık motif⁴⁴ birbirine bağlanarak zemini çevrelemiştir. Bordürün etrafı sedef sıçandışı⁴⁵ denilen motif ile doldurulmuştur.

Resim 66. Halı Yastık. 50 cm x 160 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ.

³⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

³⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

⁴⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 127, Şekil 41(Nazarlık Motifi)

⁴¹ Mine ERBEK, A.g.k., 99, Şekil 125(Yıldız Motifi)

⁴² Ayla TUNÇEL, A.g.k., 41(Göz/öküz Gözü Motifi), M.GÖKBUKET, A.g.m., 210, (Göz Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 75(Göz Motifi)

⁴³ Mine ERBEK, A.g.k., 44, Şekil 277(Koçboynuzu Motifi)

⁴⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 126, Şekil 28(Nazarlık ve Muska Motifi)

⁴⁵ Bekir Deniz; A.g.m., 35, Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Katalog no: 11

İnceleme tarihi:15.03.2010

Kalite:24 x 26

Boyutlar: 52 cm x 202 cm

Dokuma tekniği: Halı Yastık, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Siyah, kırmızı, sarı, turuncu

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halı zemini üç eşit parçaya ayrılmıştır. Zemindeki 3 bölümün içine akrep motifi⁴⁶ yerleştirilmiştir. Akrep motiflerinin yan taraflarındaki boşluklara göz motifi⁴⁷ oturtulmuştur.

2.Bordür: Bordür S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ muskalköşek/ deveboynu/ sarmal motifi⁴⁸ ile çevrelenmiştir. Dar sedeflerde su yolu/ tırnak/ aşşık/ kaydırma / kırma/ akıtma/ kertik/ deveboynu/ çakmacık/ yanca motifi⁴⁹ görülmektedir.

Resim 67. Halı Yastık. 52 cm x 202 cm, Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ.

⁴⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 156–157, Şekil 32(Akrep Motifi)

⁴⁷ Ayla TUNÇEL, A.g.k., 41(Göz/öküz Gözü Motifi), M.GÖKBUKET, A.g.m., 210, (Göz Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 75(Göz Motifi)

⁴⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalân TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y. DURUL, A.g.k., 24, Şekil 7, 26, Şekil 20 (Deveboynu/ muskalköşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala) Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli),

⁴⁹ Keziban SELÇUK, A.g.k., 54, 132, 135,138

Katalog no: 12

İnceleme tarihi:15.03.2010

Kalite:26 x 28

Boyutlar: 56 cm x110 cm

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz, siyah, yeşil, turuncu, kahverengi,sarı

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Tek mihraplı bir seccadedir. Ejder ayakları⁵⁰ ve koçboynuzu⁵¹ ile oluşturulmuş birbirini dik kesen dikdörtgenin oluşturduğu gölün ortasında sekiz kollu yıldız⁵² yer alır. Mihrabın içinde ve dışında yıldız motifleri⁵³ göze çarpar. Mihrabın içinde bulunan ejder ayakları⁵⁴, nazarlık⁵⁵ ile birleştirilmiştir. Bu ejder ayaklarının altında yöre halkına göre körtegel/ anka kuşu⁵⁶ olarak adlandırılan motif görülmektedir. Zeminin mihrap dışında kalan alanlarında cami, yıldız⁵⁷ ve tarak/ parmak/ fatma ana eli⁵⁸ motifi görülmektedir. Ayrıca zeminde sitilize edilmiş bitkisel motifler de görülmektedir.

2. Bordür: Kahverengi bordür, yöre halkına göre zikzak olarak adlandırılan su yolu motifi⁵⁹ ile çevrelenmiştir. Yatay sedefte su yolu⁶⁰ dikey sedefte sıçandışi⁶¹ motifi göze çarpar.

⁵⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

⁵¹ Mine ERBEK, A.g.k., 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

⁵² Mine ERBEK, A.g.k., 99, Şekil 119(Yıldız Motifi)

⁵³ Mine ERBEK, A.g.k., 98, Şekil 92(Yıldız Motifi)

⁵⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 42(Ejder Ayağı Motifi)

⁵⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 127, Şekil 41(Nazarlık ve Muska Motifi)

⁵⁶ **Türk El Dokuması Hahlar**, 3. Cilt, Model Kodu:0184

⁵⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 98, Şekil 92(Yıldız Motifi)

⁵⁸ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, A.g.k., 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

⁵⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 107, Şekil 29(Su yolu motifi)

⁶⁰ Keziban SELÇUK, A.g.k., 54, 132, 135,138

⁶¹ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Resim 68. Halı Seccade. 56 cm x110 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ.

Resim 69. 19.yy, Malatya, 84 cm x1.50 m, Env. No: 184, Sivas Müftülük

Katalog no: 13

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 60 cm x 115 cm

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Dügümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz, siyah, turuncu, kahverengi, sarı, lacivert, pembe, yeşil

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Tek mihraplı bir seccadedir. Ejder ayakları⁶² ve koçboynuzları⁶³ ile oluşturulmuş birbirini dik kesen dikdörtgenin oluşturduğu gölün ortasında sekiz kollu yıldız⁶⁴ yer alır. Mihrabın içinde bulunan ejder ayakları⁶⁵, nazarlık⁶⁶ ile birleştirilmiştir. Bu ejder ayaklarının altında akrep motifi⁶⁷ göze çarpmaktadır. Mihrabın içinde yöre halkına göre karanfil olarak adlandırılan üçlü motiflerin ortasında yine yöre halkına göre körtegel/ anka kuşu⁶⁸ olarak adlandırılan motif bulunmaktadır. Zeminin mihrap dışında kalan alanlarında cami, yıldız⁶⁹ ve tarak/ fatma ana eli/ parmak⁷⁰ motifi görülmektedir.

2. Bordür: Kahverengi bordür, yöre halkına göre zikzak/ su yolu motifi⁷¹ ile çevrelenmiştir.

Resim 70. Halı Seccade. 60 cm x 115 cm. Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ.

⁶² Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

⁶³ Mine ERBEK, A.g.k., 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

⁶⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 99, Şekil 105(Yıldız Motifi)

⁶⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

⁶⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 127, Şekil 41(Nazarlık ve Muska Motifi)

⁶⁷ Yusuf DURUL, A.g.k., 23(Akrep Motifi)

⁶⁸ Türk El Dokuması Hahlar., 3. Cilt, Model Kodu:0184

⁶⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 98, Şekil 92(Yıldız Motifi)

⁷⁰ Anatolian Kilims, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, A.g.k., 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

⁷¹ Mine ERBEK, A.g.k., 107,Şekil 29(Suyolu Motifi)

Katalog no: 14

İnceleme tarihi: 10.04.2010

Kalite: 24 x 26

Boyutlar: 56 cm x 100 cm

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, kahverengi, pembe, siyah, beyaz ve yeşil

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Çift mihraplı bir halıdır. Seccadede namaz kılan kişiler için baş ve ayak kısmı belirtilmiştir. Halının zeminde mihrabın dışında ve içinde kalan alanlarda, göz motifi⁷² kullanılmıştır. Mihrabın iç kısmında tarak/fatma ana eli/parmak motifi⁷³ göze çarpar. Mihrabın dışında ise, yılan⁷⁴, S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ sivastika/ sarmal/ muskalı köşek⁷⁵ ve küpe motifi⁷⁶ dikkat çeker.

2.Bordür: Halının bordüründe S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ sarmal/ muskalı köşek⁷⁷ ve yılan motifi⁷⁸ göze çarpar.

Resim 71. Halı Seccade, 56 cm x 100 cm.

Resim 72. Kayseri Yahyalı Seccade

⁷² Mine ERBEK, A.g.k., 131, Şekil 37(Göz Motifi)

⁷³ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, A.g.k., 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

⁷⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 153, Şekil 142(Z/Yılan Motifi)

⁷⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, A.g.k.s: 129(S Motifi); Y. DURUL, A.g.k., Ankara 1969, 24, Şekil 7(Deve boynu/sivastika/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

⁷⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 75, Şekil 39 (Küpe Motifi)

⁷⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y. DURUL, A.g.k., 24, Şekil 7, 26, Şekil 20 (Deve boynu /muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., Atatürk 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

⁷⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 153, Şekil 142(Yılan Motifi)

Katalog no: 15

İnceleme tarihi: 15.05.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 80 cm x 122 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, turuncu, siyah, beyaz, yeşil, sarı, pembe, açık sarı

Dokunduğu Yer: Sarıbalta Köyü(Komer)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon Özellikleri:

1. Zemin: Halının ortasında Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl⁷⁹ bulunmaktadır. Gölün içinde bitkisel bir form dikkat çekmektedir. Gölün dışında kalan alanlarda yıldız⁸⁰ ve akrep motifleri⁸¹ göze çarpar.

2. Bordür: Zemini çevreleyen bordürde koçboynuzu motif⁸² dikkat çeker. Sedefte ise sıçandışi motif⁸³ görülür.

Resim 73. Halı Seccade, 80 cm x 122 cm, Sarıbalta Köyü Camii.

⁷⁹ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, ‘The Oriental Rugs’, 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 148(Açık Kırk boynuz Göl); Anatolian Kilims, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, A.g.k., 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon))

⁸⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 98, Şekil 92(Yıldız Motifi)

⁸¹ Mine ERBEK, A.g.k., 156, Şekil 20(Akrep Motifi)

⁸² G.ERBEK, A.g.k., 2(Koçboynuzu Motifi)

⁸³ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Katalog no: 16

İnceleme tarihi: 15.05.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 73 cm x 113 cm

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, lacivert, beyaz, sarı, devetüyü

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü(Komer)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1.Zemin: Halının zemininde birbirlerine temas eden üç eşkenar dörtgenli göl bulunur. Bu göllerin çevreleri ejder ayakları⁸⁴ ile çevrelenmiştir. Göllerin içinde sitle edilmiş bitki formları bulunmaktadır. Göllerin boşlukları yarım üçgenlerle çevrilmiş ejder ayakları⁸⁵ ile doldurulmuştur. Üçgenlerin içine göz motifi⁸⁶ yerleştirilmiştir. Seccadenin alınlık kısmında birbirine simetrik olan tarak/ fatma ana eli/ parmak motifi⁸⁷ bulunmaktadır. Tarak motifinin ortasında seccadenin alınlık kısmını işaret eden mihrap tepeliği görülmektedir. Bu tipik bir simetrik ejder figürüdür. Zemini çevreleyen sedefte yine sıçandişi⁸⁸ motifi dikkat çeker.

Resim 74. Halı Seccade, 73 cm x 113 cm, Sarıbalta Köyü Camii.

⁸⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 160, Şekil 11(Ejder Ayağı Motifi)

⁸⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 42(Ejder Ayağı Motifi)

⁸⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 131, Şekil 65(Göz Motifi)

⁸⁷ Anatolian Kilims, 2. Cilt, 181, Şekil3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, A.g.k., Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

⁸⁸ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Katalog no: 17

İnceleme tarihi: 15.05.2010

Kalite: 24 x 26

Boyutlar: 80 cm x 1.36 m

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Dügümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, bordo, lacivert, beyaz, sarı, devetüyü, pembe, yeşil

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü(Komer)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının ortasında Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl⁸⁹ bulunmaktadır. Bu gölün içine yöre halkına göre karanfil olarak adlandırılan motif oturtulmuştur. Gölün dışında kalan alanlarda akrep⁹⁰, koçboynuzu⁹¹ ve çapraz⁹² motifleri kullanılmıştır.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordür dördlü zikzaklı kartuş/ çakmak motifi⁹³ ile süslenmiştir. Bu bordür XVII. ve XVIII. yüzyıla ait bir Bergama halısında da kullanılmıştır.⁹⁴ Bordürde köşelerde göz motif⁹⁵ göze çarpar.

Resim 75. Halı Seccade. 80 cm x 136 cm. Sarıbalta Köyü Camii..

⁸⁹ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, 'The Oriental Rugs', 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 1.Cilt, 148(Açık Kırk Boynuz Göl); *Anatolian Kilims*, 61, Şekil 4(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Mine ERBEK, A.g.k., 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon)

⁹⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 156, Şekil 20(Akrep Motifi)

⁹¹ Mine ERBEK, A.g.k., 39, Şekil 107(Koçboynuzu Motifi)

⁹² Ayla TUNÇEL, A.g.k., 19(Çapraz Motifi); *Anatolian Kilims*, 1.Cilt, 2005, 6, Şekil 4(Çapraz Motifi)

⁹³ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56(Zikzaklı Kartuş); Bekir DENİZ, A.g.m., 32., Not: Aynı motif Aydın-Söke civarında Yörükler arasında keklik ayağı, altın çengel, çaltı pulu gibi adlarla anılmaktadır.; B. DENİZ, *Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma*, 308

⁹⁴ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56

⁹⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 131, Şekil 65(Göz Motifi)

Katalog no: 18

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 68 cm x 1.18 m

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, mavi, beyaz, sarı, gri, kahverengi ve yeşil

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Tek mihraplı halıdır. Alınlık kısmında minare ve camii tasvirinde ay-yıldızlı/kün-ay⁹⁶ âlemler bulunur. Aynı zamanda alınlık kısmında çift minareli bir cami tasviri vardır. Mihrabın ayak kısmında hun yıldızı göze çarpar. Mihrap cami deseni ile oluşturulmuştur. Caminin altında yöre halkına göre körtegel/anka kuşu⁹⁷ olarak adlandırılan motif görülmektedir. Mihrabın içinde köşeli bir kare olup, onun ortasına yıldız motifi⁹⁸ oturtulmuştur.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürde yan yaprak motif⁹⁹ dikkat çeker. Bordür çevreleyen sedefte sıçandışi motif¹⁰⁰ dikkat çeker.

Resim 76. Halı Seccade. 68 cm x 118 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

⁹⁶ Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 257(Kün-ay Motifi)

⁹⁷ Türk El Dokuması Halılar, 3. Cilt, Ankara, Model Kodu:0184

⁹⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 99, Şekil 125(Yıldız Motifi)

⁹⁹ İ. Hulusi GÜNGÖR, Türk Halıları, , 40(Yan Yaprak Motifi)

¹⁰⁰ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Katalog no: 19

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Kalite: 24 x 26

Boyutlar: 45 cm x 288 cm

Dokuma tekniği: Halı Heybe, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, mavi, beyaz, sarı, gri, kahverengi ve yeşil

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1.Zemin: Çift parçalı heybenin orta kısmı kilim ile birleştirilmiştir. Kilimin ortasından başa geçmesini kolaylaştırmak için büyük bir ilik açılmıştır. Ortada kanatlı motifli sekizgen göl¹⁰¹ dikkat çekmektedir. Sekiz kanatlı motifin içi sekiz köşeli yıldız¹⁰² ve akrep¹⁰³, gölün içi çengel veya kuş motifi¹⁰⁴ ile süslenmiştir.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürün içine çeşitli renkte bitki filizleri ile bağlantılı çiçekler yerleştirilmiştir.

Resim 77. Halı Heybe. 45 cm x 288 cm, Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

¹⁰¹ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 67, Resim 49

¹⁰² Mine ERBEK, A.g.k., 98, Şekil 72(Yıldız Motifi)

¹⁰³ Yusuf DURUL, A.g.k., 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

¹⁰⁴ Yusuf DURUL, A.g.k., 23, Şekil 21(Çengel veya Kuş Motifi); Mine ERBEK, Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri, 201, Şekil 147(Kuş Motifi)

Katalog no: 20

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Kalite: 24 x 26

Boyutlar: 1.06 m x 484 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, lacivert, yeşil, beyaz, sarı, pembe ve kahverengi

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zemininde 9 adet Türkmen aynalı sekizgen göl/ koçboynuzlu¹⁰⁵ göl bulunmaktadır. Bu göllerin birinin ortasında sekiz kollu yıldız motifi¹⁰⁶ ile çengel/ kuş¹⁰⁷ ve S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal¹⁰⁸ görülmektedir. Diğerinde ise, içi içe geçmiş ejder ayağı motifi¹⁰⁹ ve en içte ise yöre halkına göre karşı kare olarak adlandırılan yin-yang¹¹⁰ motifi görülmektedir. Göllerin dışında kalan alanlarda akrep¹¹¹, fatma ana eli/ tarak/ parmak¹¹², saç bağı¹¹³, göz/ zülüf/ aklım/ kınık imi/tırnağ/ it izi/ kedi izi¹¹⁴, S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ sivastika/ muskalı köşek/ sarmal motifi¹¹⁵ ve koçboynuzu motifi¹¹⁶ kullanılmıştır.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürde rapor düzenine göre sıralanmış kareler içinde koçboynuzları¹¹⁷ ile muska/ nazarlık motifi¹¹⁸ birbirine bağlanarak zemini çevrelemişlerdir. Kırmızı renkli ikinci bordür yine koçboynuzu motifi¹¹⁹ ile doldurulmuştur. En dış bordür, sıçandı¹²⁰ denilen motif tarafından çevrelenmiştir.

¹⁰⁵ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55-56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, **'The Oriental Rugs'**, 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 148(Açık Kırkboynuz Göl); **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon)

¹⁰⁶ Mine ERBEK, **A.g.k.** 98, Şekil 72(Yıldız Motifi)

¹⁰⁷ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 21(Çengel veya Kuş Motifi); Mine ERBEK, **Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri**, 201, Şekil 147(Kuş Motifi)

¹⁰⁸ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, Ankara 1969, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1998, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

¹⁰⁹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 161, Şekil 37(Ejder Ayağı Motifi)

¹¹⁰ **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹¹¹ Yusuf DURUL, **A.g.k.**26, Şekil 8(Akrep Motifi)

¹¹² **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

¹¹³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 69, Şekil 21(Saç bağı Motifi)

¹¹⁴ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, S: 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**,132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 1984, 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz.(299),GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8, (Kedi izi)

¹¹⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, İstanbul 1994, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu /muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, , 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

¹¹⁶ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 36, Şekil 9(Koçboynuzu Motifi); **Anatolian Kilims**, 119, Şekil 6(Koçboynuzu Motifi)

¹¹⁷ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 44, Şekil 277(Koçboynuzu Motifi)

¹¹⁸ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 126, Şekil 28(Nazarlık ve Muska Motifi)

¹¹⁹ G.ERBEK, **A.g.k.**, 3

¹²⁰ Bekir Deniz; **A.g.m.**, 35., Bekir Deniz; **A.g.m.**, 22.

Resim 78. Halı. 106 cm x 484 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ.

Katalog no: 21

İnceleme tarihi: 10.04.2010

Kalite: 24 x 26

Boyutlar: 115 cm x 354 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Dügümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, lacivert, pembe, krem, beyaz, yeşil, sarı

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü(Komer)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1.Zemin: Zeminde 5 adet Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl¹²¹ bulunmaktadır. Bu göllerin içine birer adet koçboynuzlu dikdörtgen¹²² oturtulmuş olup, onların içine akrep¹²³ ve yöre halkına göre karanfil olarak adlandırılan motif yerleştirilmiştir. Göllerin dışında kalan alanlarda bitkisel motifler dikkat çeker.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordür dörtlü zikzaklı kartuş/çakmak motifi¹²⁴ ile süslenmiştir. Bu bordür XVII. ve XVIII. yüzyıla ait bir Bergama halısında da kullanılmıştır.¹²⁵ Bordür, sıçandişi¹²⁶ denilen motif tarafından çevrelenmiştir.

Resim 79. Halı, 115 cm x 354 cm. Sarıbalta Köyü Camii.

¹²¹ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luciano Coen and Louise Duncan, 'The Oriental Rugs', 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 148(Açık-Kapalı Kırk Boynuz Göl); Anatolian Kilims, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, A.g.k., 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon)

¹²² Mine ERBEK, A.g.k., 39, Şekil 112(Koçboynuzu Motifi)

¹²³ Yusuf DURUL, A.g.k., 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

¹²⁴ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56; Bekir DENİZ, A.g.m., 32., Not: Aynı motif Aydın-Söke civarında Yörükler arasında keklik ayağı, altın çengel, çaltı pulu gibi adlarla anılmaktadır.; B. DENİZ, Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma, 308

¹²⁵ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56

¹²⁶ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Katalog no: 22

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 93 cm x 300 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, sarı, kahverengi, beyaz, açık yeşil, pembe, lacivert ve krem

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Zeminde üç adet kanatlı motifli sekizgen göl¹²⁷ bulunmaktadır. Halının başlangıç ve bitişindeki parçalarda yan yana sıralanmış üç adet ejder ayağı motif¹²⁸ bulunur. Bunların içi nazarlık motif¹²⁹ ile doldurulmuştur. Ejder figürlerinin yan taraflarında sekiz kollu yıldızlar¹³⁰ yer alır. Ortadaki kanatlı motifli sekizgen gölün sağ ve solunda ejder ayakları¹³¹ ile çevrili alınlık göze çarpar. Gölün dışında kalan alanlarda yıldız¹³² ve akrep¹³³ motifleri görülmektedir. Baş ve sondaki kanatlı motifli sekizgen göllerin¹³⁴ etrafı ejder ayakları¹³⁵ ve koçboynuzu¹³⁶ ile çevrelenmiştir. Sekizgenin içinde ise çengel veya kuş motif¹³⁷ dikkat çeker. Kanatlı motifin içinde de, yıldız¹³⁸ ve göz motif¹³⁹ görülmektedir. Bu göllerin etrafı akrep¹⁴⁰, eli belinde¹⁴¹, sekiz köşeli yıldız¹⁴², saç bağı motif¹⁴³ ve tarak/parmak/fatma ana eli¹⁴⁴ ile süslenmiştir.

2. Bordür: Beyaz zeminli bordürde rapor düzenine göre sıralanmış kareler içinde koçboynuzları¹⁴⁵ ile muska/ nazarlık motif¹⁴⁶ birbirine bağlanarak zemini çevrelemişlerdir. Bordür, sıçandışi¹⁴⁷ denilen motif tarafından çevrelenmiştir.

¹²⁷ Neriman GÖRGÜNAY, *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, 36

¹²⁸ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 161, Şekil 37(Ejder Ayağı Motifi)

¹²⁹ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 127, Şekil 41(Nazarlık Motifi)

¹³⁰ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 97, Şekil 39(Yıldız Motifi)

¹³¹ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

¹³² Mine ERBEK, *A.g.k.*, 97, Şekil 39(Yıldız Motifi)

¹³³ Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

¹³⁴ Neriman GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 67, Resim 49

¹³⁵ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 161, Şekil 37(Ejder Ayağı Motifi)

¹³⁶ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 39, Şekil 112(Koçboynuzu Motifi)

¹³⁷ Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 23, Şekil 21(Çengel veya Kuş Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 201, Şekil 147(Kuş Motifi)

¹³⁸ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 97, Şekil 39(Yıldız Motifi)

¹³⁹ Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 41(Göz/öküz Gözü Motifi), M.GÖKBUKET, *A.g.m.*, 210, (Göz Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 132, Şekil 75(Göz Motifi)

¹⁴⁰ Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

¹⁴¹ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 88, Şekil 3(Eli belinde Motifi)

¹⁴² Mine ERBEK, *A.g.k.*, 97, Şekil 39(Yıldız Motifi)

¹⁴³ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 64, Şekil 64(Saç bağı Motifi)

¹⁴⁴ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

¹⁴⁵ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 44, Şekil 277(Koçboynuzu Motifi)

¹⁴⁶ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 126, Şekil 28(Nazarlık ve Muska Motifi)

¹⁴⁷ Bekir Deniz; *A.g.m.*, 35., Bekir Deniz; *A.g.m.*, 22.

Resim 80. Halı. 93 cm x 300 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ.

Katalog no: 23

İnceleme tarihi: 10.04.2010

Kalite: 24 x 26

Boyutlar: 100 cm x 360 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz, kahverengi, yeşil ve sarı

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü(Komer)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zemini üç büyük, dört küçük dikdörtgene bölünmüştür. Bu dikdörtgenlerin iç köşelerine 6 köşeli yıldız yerleştirilmiştir. Bu dikdörtgenlerin ortalarında birer sekizgen vardır. Sekizgenlerin içi, çengel/ kuş motifi¹⁴⁸ ile doldurulmuştur. Kanatlı göllerin dışındaki alanlarda ise, S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motifi¹⁴⁹, altı köşeli yıldız¹⁵⁰, zülüf/ göz/ aklım/ kınık imi/ tırnağ/ it izi/ kedi izi¹⁵¹, koçboynuzu¹⁵², yılan¹⁵³ ve saç bağı¹⁵⁴ görülmektedir. Bu sekizgenlerin merkezlerinde sekizgenle çevrili birer yörük imi vardır.¹⁵⁵ Yöre halkı bu motife Kürtçe hastık, Türkçe kemik adını vermektedir.

2.Bordür: Halının bordürü S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motifi¹⁵⁶ ile çevrelenmiştir. Bordürde, sıçandişi¹⁵⁷ görülür.

¹⁴⁸ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 21(Çengel veya kuş Motifi)

¹⁴⁹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

¹⁵⁰ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 99, Şekil 105(Yıldız Motifi)

¹⁵¹ Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, S: 210(Göz Motifi); M. ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 207, Resim 25-26.(Göz Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8, (Kedi izi)

¹⁵² Mine ERBEK, **A.g.k.**, 44, Şekil 287(Koçboynuzu Motifi)

¹⁵³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 153, Şekil 142(Yılan Motifi)

¹⁵⁴ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 68, Şekil 41(Saç bağı Motifi)

¹⁵⁵ N. GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 67; M. ERBEK, **A.g.k.**, 39, Şekil 106(Koçboynuzu Motifi)

¹⁵⁶ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **Türk Halıları**, 36(Yedi bala); N. TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

¹⁵⁷ Bekir Deniz; **A.g.m.**, 35., Bekir Deniz; **A.g.m.**, 22.

Resim 81. Halı. 100 cm x 3.60 cm. Sarı balta Köyü Camii. Sarıbalta/Çemişgezek/TUNCELİ.

Katalog no: 24

İnceleme tarihi: 10.04.2010

Kalite: 20 x 20

Boyutlar: 100 cm x 360 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Sarı, gülkurusu, siyah, beyaz

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü(Komer)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zemininde 5 adet sekizgen göl vardır. Göllerin iç desenleri aynıdır. Göldeki siyah-beyaz renkli post örneği¹⁵⁸, gülkurusu zemini dolgulayan siyah beyaz renkli geçmelerle süslenmiştir.

2. Bordür: İç ve dışta Kafkas işi, kırmızı-beyaz şeritle çevrili siyah zeminli tek bordür; yatay bordürde gülkurusu zikzaklı bir şeritle karşılıklı üçgenler/ su yolu¹⁵⁹, dikey bordürde ise zikzaklı çizgiler üzerine yarım çengel motif¹⁶⁰ görülmektedir. Bordür, sıçandışi¹⁶¹ denilen motif ile çevrelenmiştir.

Resim 82. Halı. 100 cm x 360 cm. Sarı balta Köyü Camii.

¹⁵⁸ Kurt ERDMANN, *Der Turkische Teppich Des 15 Jahr hunderts*, 15. Asır Türk Halısı, 15

¹⁵⁹ Neriman GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 60; Mine ERBEK, *A.g.k.*, 29, Şekil 107(Suyolu Motifi)

¹⁶⁰ Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 22

¹⁶¹ Bekir Deniz; *A.g.m.*, 35., Bekir Deniz; *A.g.m.*, 22.

Resim 83.19. yy., Adıyaman, 1.00 m x 4.13 m, Elazığ Müzesi, 4.cilt, 0385.

Katalog no: 25

İnceleme tarihi: 10.04.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 90 cm x 250 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, açık yeşil, koyu yeşil, pembe, kahverengi ve kırmızı

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü(Komer)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zemini 3 büyük, 2 küçük parçaya ayrılmıştır. Zeminde 3 adet Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl vardır.¹⁶² Göllerin içinde bitkisel motiflere benzeyen formlar ve yıldız motifi¹⁶³ bulunmaktadır. Gölün dışında kalan alanlarda akrep¹⁶⁴ ve sekiz köşeli yıldız¹⁶⁵ motifi kullanılmıştır.

2. Bordür: Halının bordürü koçboynuzu motifi¹⁶⁶ ile çevrelenmiştir. Bordür, sıçandışi¹⁶⁷ denilen motif ile doldurulmuştur.

Resim 84. Halı. 90 cm x 250 cm. Sarı balta KöyüCamii.

¹⁶² Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55-56(Türkmen Aynalı Sesizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, ‘**The Oriental Rugs**’, 11-12(Türkmen Aynalı Sesizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 148(Açık Kırk Boynuz Göl); **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon))

¹⁶³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 99, Şekil 105(Yıldız Motifi)

¹⁶⁴ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 156, Şekil 20(Akrep Motifi)

¹⁶⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 99, Şekil 105(Yıldız Motifi)

¹⁶⁶ G.ERBEK, **A.g.k.**, 5(Koçboynuzu Motifi)

¹⁶⁷ Bekir Deniz; **A.g.m.**, 35., Bekir Deniz; **A.g.m.**, 22.

Katalog no: 26

İnceleme tarihi: 10.04.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 110 cm x 365 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Dügümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, açık yeşil, koyu yeşil, sarı, pembe, kahverengi, kırmızı ve siyah

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü(Komer)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zemini 9 parçaya ayrılmıştır. Bu halının zemininde üç adet kanatlı motifli sekizgen göl¹⁶⁸ dikkat çeker. Bu göllerin içi çengel/kuş motifli¹⁶⁹ ile süslenmiştir. Sekizgenlerin içindeki 8 kanatlı motiflerin köşelerinde, 8 köşeli birer yıldız¹⁷⁰, saç bağı motifli¹⁷¹ ve ortada ejder ayakları¹⁷² ile çevrili akrep motifli¹⁷³ görülmektedir. Halının göller dışında kalan bölümlerinde ise, yine akrep motifli kullanılmıştır. Küçük parçalarda yine ejder ayakları¹⁷⁴ ile çevrili akrep¹⁷⁵, bitkisel formlar, yıldız¹⁷⁶, S/çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motifli¹⁷⁷ ve ölümsüzlük ve soyu temsil eden im'ler kullanılmıştır.¹⁷⁸

2. Bordür: Halının birinci bordürü, yöre halkının deyimine göre zikzak/ su yolu motifli¹⁷⁹ ile karşılıklı üçgenler meydana getirmiştir. Halının ikinci bordüründe ise, birbirine bağlanmış nik/ kilit su/ sarhalka/ su yolu/ yamuk su/ sulyan suyu¹⁸⁰ görülmektedir. Üçüncü bordürde yine yöre halkına göre zikzak olarak adlandırılan su yolu motifli¹⁸¹ vardır. Bordürler, sıçandışi¹⁸² denilen motif ile çevrelenmiştir.

¹⁶⁸ Neriman GÖRGÜNAY, *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, 36

¹⁶⁹ Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 23, Şekil 21(Çengel/kuş Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 201, Şekil 147(Kuş Motifi)

¹⁷⁰ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 98, Şekil 91(Yıldız Motifi)

¹⁷¹ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 69, Şekil 61(Saç bağı Motifi)

¹⁷² Mine ERBEK, *A.g.k.*, 143, Şekil 143(Ejder ayağı Motifi)

¹⁷³ Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 26, Şekil 8(Akrep Motifi)

¹⁷⁴ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 143, Şekil 143(Ejder ayağı Motifi)

¹⁷⁵ Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 26(Akrep Motifi)

¹⁷⁶ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 96, Şekil 32(Yıldız Motifi)

¹⁷⁷ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, S: 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, *A.g.k.*, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, *A.g.k.*, 129(S Motifi); Y. DURUL, *A.g.k.*, Ankara 1969, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, *A.g.k.*, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, *A.g.k.*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

¹⁷⁸ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 184, Şekil 34(İm)

¹⁷⁹ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 106, Şekil 6(Suyolu Motifi)

¹⁸⁰ Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, *A.g.k.*, 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, *A.g.k.*, 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz, *A.g.m.*, 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

¹⁸¹ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 106, Şekil 6(Suyolu Motifi)

¹⁸² Bekir Deniz, *A.g.m.*, 35., Bekir Deniz, *A.g.m.*, 22.

Resim 85. Halı. 110 cm x 365 cm. Sarıbalta Köyü Camii. Sarıbalta/Çemişgezek/TUNCELİ.

Katalog no: 27

İnceleme tarihi: 10.04.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 80 cm x 212 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Dügümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, lacivert, kahverengi, sarı, mavi, pembe, açık yeşil, gülkurusu

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü(Komer)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Zeminde 3 adet Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl¹⁸³ vardır. Gölün dışında kalan alanlarda akrep motifi¹⁸⁴, yıldız¹⁸⁵ ve koçboynuzu motifi¹⁸⁶ kullanılmıştır. Türkmen aynalı göllerin içi zülüf/ göz/aklın/ kınık imi/ tırnağ/it izi/ kedi izi¹⁸⁷ ve sekiz köşeli yıldız¹⁸⁸ motifleri ile süslenmiştir. Göllerin ortalarındaki dikdörtgenlerin içindeki motifler birbirinden farklıdır. Bunlar yöre halkına göre karanfil olarak adlandırılan motif ve bitkisel motiflerdir.

2. Bordür: Halının gri zeminli bordürü yöre halkına göre dilim olarak adlandırılan göz/ nazarlık motifi¹⁸⁹ ile çevrelenmiştir. Bordür, sıçandışi¹⁹⁰ denilen motif ile doldurulmuştur.

Resim 86. Halı, 80 cm x 212 cm. Sarı balta Köyü Camii.

¹⁸³ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55-56(Türkmen Aynalı Sesizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, 'The Oriental Rugs', 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 148(Açık Kırk Boynuz Göl); **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon)

¹⁸⁴ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 156, Şekil 20(Akrep Motifi)

¹⁸⁵ **Anatolian Kilims**, 33, 1. Cilt, Şekil 3(Yıldız Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 96, Şekil 14(Yıldız Motifi)

¹⁸⁶ G.ERBEK, **A.g.k.**, 5(Koçboynuzu Motifi)

¹⁸⁷ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, S: 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 99(Kınık İmi), 46(Aklın); Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8 (Kedi izi)

¹⁸⁸ **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 33, Şekil 3(Yıldız Motifi)

¹⁸⁹ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 119, Şekil 5(Göz/Nazarlık Motifi)

¹⁹⁰ Bekir Deniz; **A.g.m.**, 35., Bekir Deniz; **A.g.m.**, 22.

Katalog no: 28

İnceleme tarihi: 11/04/2010

Kalite: 28 x 30

Boyutlar: 80 cm x 190 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan İpliklerin Büküm Yönü ve Katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, siyah, kahverengi, kırmızı, açık kırmızı, ceviz yeşili, açık mavi, koyu mavi

Dokunduğu yer: Payamdüzü Köyü(Sinsor)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1.Zemin: Halının zemininde iki adet koçboynuzlu¹⁹¹ göl bulunmaktadır. Bu göllerin merkezinde bitkisel kökenli ayrıca bir göl daha bulunur. Bu bitkisel kökenli gölün zemini siyahtır. Bu gölün dışında hun yıldızı motifi¹⁹² kullanılmıştır.

2. Bordür: Halının dikey bordüründe zikzak çizgiler üzerine yarım çengel motifi¹⁹³, yatay bordüründe ise sivilize edilmiş birbirleri ile bağlantılı bitkisel motifler görülmektedir.

Resim 87. Halı. 80 cm x 190 cm.

¹⁹¹ Mine ERBEK, A.g.k., 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

¹⁹² Bkz.(61), TEKÇE, 97-98.(Hun Yıldızı Motifi)

¹⁹³ Ayla TUNÇEL, A.g.k., 22(Yarım Çengel Motifi)

Katalog no: 29

İnceleme tarihi: 11.04.2010

Kalite: 28 x 30

Boyutlar: 47 cm x 90 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, siyah, kahverengi, kırmızı, gri ve ördekbaşı yeşili

Dokunduğu yer: Payamdüzü Köyü(Sinsor)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının ortasında 2 adet 8 köşeli yıldızlı göl/ lesghi yıldızı vardır. Bu yıldızların içinde 4'lü meşe yaprağı göbek oluşturmuştur.¹⁹⁴ Göllerin dışında kalan alanlarda bitkisel motifler kullanılmıştır.

2. Bordür: Halının etrafını çevreleyen bordürde nik/ kilit su/ sarhalka/ suyolu/ yamuk su/ sulyan suyu¹⁹⁵ görülmektedir.

Resim 88. Halı. 47 cm x 90 cm. Payamdüzü Köyü/Çemişgezek/TUNCELİ.

¹⁹⁴ Yusuf DURUL, A.g.k., 45

¹⁹⁵ Yusuf DURUL, A.g.k., 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., İstanbul 1994, 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz, A.g.k., 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

Resim 89. Yıldız Göllü Halı, 1.47 m x 3.60 m, Ağrı Doğu Beyazıt, Karabulak(1969)

Resim 90. 18.yy, Balıkesir, 1.10 m x 2.26 m, Ankara Vakıflar Halı ve Kilim Deposu

Resim 91. Yıldız Göllü Halı, Kütahya

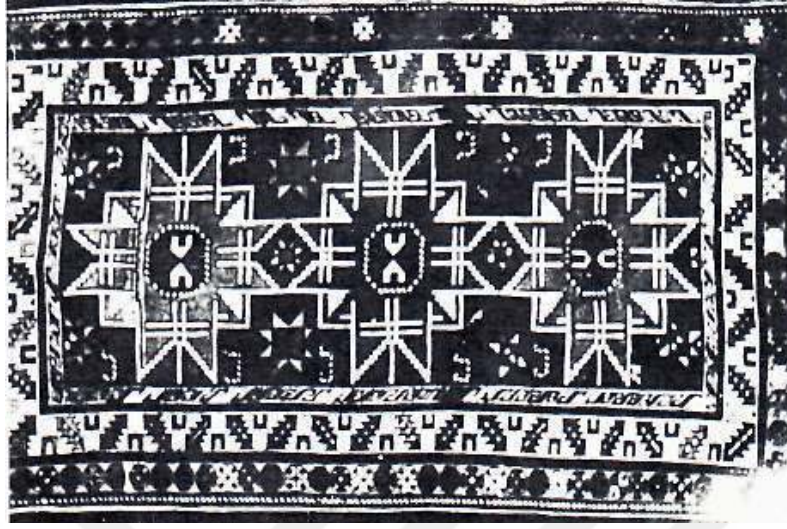
Resim 92. Jan Van EYCK, The Madonna(Meryem Ana), Of The Kanonikus Van Der Paele
Municipal Gallery, Bruges

Resim 93. 1.31 m x 2.45 m, 1815,Ermeni Etnoloji Müzesi

Resim 94. 1.40 m x 2.81 m, Kuntsauktionshaus Dr. Fritz Nagel, Stuttgart

Resim 95. 1850 Yılına Ait Bir Şirvan Halısı

Resim 96. Bergama, 95 cm x 1.61 cm, 1920 Yılı, Ahmet Ertan'a Ait

Katalog no: 30

İnceleme tarihi: 11.04.2010

Kalite: 22 x 26

Boyutlar: 1.20 cm x 367 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Dügümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, siyah, kahverengi, kırmızı, yeşil, mavi, ördekbaşı yeşili, açık yeşil

Dokunduğu yer: Payamüzü Köyü(Sinsor)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zeminine üç birleşik geometrik şekilli koçboynuzu¹⁹⁶ ve ejder ayaklı göl¹⁹⁷ yerleştirilmiştir. Bu geometrik şekillerin içinde haçvari bir kompozisyon bulunur. Yataydaki kanatlarda bordürdeki zikzaklı kartuş motifi/çakmak¹⁹⁸ ile bir düzenleme yapılmıştır. Diğer göllerde ise, bunların yerine sekiz kollu yıldızlar¹⁹⁹ kullanılmıştır. Göbekteki haçvari kompozisyonun alt ve üstünde yöre halkına göre körtegel/ anka kuşu²⁰⁰ olarak adlandırılan motif görülmektedir. Gölün dışında kalan halı zemini akrep motifleri²⁰¹ ile süslenmiştir.

2. Bordür: Halının bordürü yöre halkına göre karanfil olarak isimlendirilen motif ve zikzaklı kartuş/çakmak motifi²⁰² ile süslenmiştir. Bu bordür XVII. ve XVIII. yüzyıla ait bir Bergama halısında da kullanılmıştır.²⁰³ Bordür, sıçandişi²⁰⁴ denilen motif ile çevrelenmiştir.

¹⁹⁶ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

¹⁹⁷ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

¹⁹⁸ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55–56(Zikzaklı Kartuş); Bekir DENİZ, **A.g.m.**, 32., Not: Aynı motif Aydın-Söke civarında Yörükler arasında keklik ayağı, altın çengel, çaltı pulu gibi adlarla anılmaktadır.; B. DENİZ, **Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma**, 308

¹⁹⁹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 99, Şekil 105(Yıldız Motifi)

²⁰⁰ Türk El Dokuması Halılar, 3. Cilt, Model Kodu:0184

²⁰¹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 157, Şekil 68(Akrep Motifi)

²⁰² Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55–56(Zikzaklı Kartuş); Bekir DENİZ, **A.g.m.**, 32., Not: Aynı motif Aydın-Söke civarında Yörükler arasında keklik ayağı, altın çengel, çaltı pulu gibi adlarla anılmaktadır.; B. DENİZ, **Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma**, 1308

²⁰³ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55–56

²⁰⁴ Bekir Deniz; **A.g.m.**, 35., Bekir Deniz; **A.g.m.**, 22.

Resim 97. Halı. 120 cm x 367 cm. Payamdüzü Köyü/Çemişgezek/TUNCELİ..

Resim 98. 19.yy, Cihanbeyli, Konya, 1.14 m x 1.80 m, Afyon, Ayak tekke Camii,

Resim 99. 19. yy, Gaziantep, 1.22 m x 2.00 m, Özel Koleksiyon

Katalog no: 31

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Kalite: 20 x 24

Boyutlar: 67 cm x 121cm

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, siyah, mavi, kahverengi, kırmızı

Dokunduğu yer: Ayazpınar Köyü(Tıtınık)/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Seccadenin ayaklık kısmında bitkisel formlar bulunmaktadır. Halının orta kısmında siyah zeminli bir mihrap görülmektedir. Bu mihrabın sağ ve solunda yarım mihrap ile zemin tamamlanmıştır. Mihrabın tepesinden ayaklığa doğru üç zincirle asılmış yöre halkının terazi olarak adlandırdığı üçlü nazarlık/ muska/ kandil¹ motifi yerleştirilmiştir. Alınlık bölümünün zemini beyazdır. Orta kısmında hun yıldızı², sağ ve solunda vazo içinde kırmızı güller ile barok motifler kullanılmıştır.

2. Bordür: Halının etrafını çevreleyen beyaz zeminli bordürde, nik/ kilit su/ sarhalka/ suyolu/ yamuk su/ sulyan suyu³ kullanılmıştır. Bordür, sıçandışı⁴ denilen motif ile çevrelenmiştir. Dokumada beyaz, siyah, mavi, kahverengi ve kırmızı renkler kullanılmıştır.

Resim 100. Halı Seccade. 67 cm x 121cm. Ayazpınar(Tıtınık) Köyü Camii.

¹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 127, Şekil 42, 43, 55, 62, 57, 70(Nazarlık/Muska Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 96(Kandil Motifi)

² Bkz.(61), TEKÇE, 98(Hun Yıldızı Motifi)

³ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 2001, 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz, **A.g.m.**, 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

⁴ Bekir Deniz, **A.g.m.**, 35., Bekir Deniz, **A.g.m.**, 22.

Katalog no: 32

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Kalite: 20 x 24

Boyutlar: 69 cm x 129 cm

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Dügümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, siyah, mavi,sarı, kırmızı, soğan kabuğu

Dokunduğu yer: Ayazpınar Köyü(Tıtınık)/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Mihrabın tepesinden ayaklığa doğru uzanan ve üç zincirle asılmış gibi duran yöre halkının terazi olarak adlandırdığı motif topluluğu geleneksel bir nazarlık/ muska/ kandil⁵ biçimine benzemektedir. Halının orta kısmında siyah zeminli bir mihrap görülmektedir. Bu mihrabın sağ ve solunda yarım mihrap ile zemin tamamlanmıştır. Mihrabın tepesinden ayaklığa doğru iki zincirle asılmış ikili nazarlık/ muska/ kandil motif⁶ görülmektedir. Alınlık bölümünün zemini, soğan kabuğu rengidir. Orta kısmında hun yıldızı motif⁷, sağ ve solunda vazo içinde kırmızı güller ile barok motifler kullanılmıştır.

2. Bordür: Halının etrafını çevreleyen beyaz zeminli bordürde, S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motif⁸ kullanılmıştır. Bordür, sıçandışi⁹ denilen motif ile çevrelenmiştir.

Resim 101 Halı Seccade. 69 cm x 129 cm. Ayazpınar(Tıtınık) Köyü Camii.

⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 127, Şekil 42, 43, 55, 62, 57, 70(Nazarlık/Muska Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Kandil Motifi)

⁶ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 127, Şekil 42, 43, 55, 62, 57, 70(Nazarlık/Muska Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Kandil)

⁷ Bkz.(61), TEKÇE, 97-98(Hun Yıldızı Motifi)

⁸ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims.**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

⁹ Bekir Deniz; **A.g.m.**, 35., Bekir Deniz; **A.g.m.**, 22.

Katalog no: 33

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Kalite: 20 x 24

Boyutlar: 70 cm x 113 cm

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, siyah, mavi, turuncu, yeşil, kırmızı

Dokunduğu yer: Ayazpınar Köyü(Tıtınık)/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1.Zemin: Tek mihraplı bir halıdır. Mihrabın tepeliğinde ay-yıldız alem görülmektedir. Zemin bölümünde yöre halkının terazi olarak adlandırdığı üç adet nazarlık/ muska/ kandil motifi¹⁰ kullanılmıştır. Mihrap, cami ve iki minaresi ile göze çarpar. Mihrabın zemininin içinde stilize edilmiş bitkisel motifler dikkat çekmektedir.

2. Bordür: Halının beyaz zeminli bordüründe yan yaprak motifi¹¹ görülmektedir.

Resim 102. Halı Seccade. 70 cm x 113 cm. Ayazpınar(Tıtınık) Köyü Camii.

¹⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 127, Şekil 42, 43, 55, 62, 57, 70(Nazarlık/Muska Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Kandil Motifi)

¹¹ İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 40(Yan yaprak)

Katalog no: 34

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Kalite: 22 x 26

Boyutlar: 90 cm x 190 cm

Dokuma tekniği: Halı, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, siyah, yeşil, kırmızı, deve tüyü, soğan kabuğu

Dokunduğu yer: Ayazpınar Köyü(Tıtnık)/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1.Zemin: Halının zeminine iki birleşik geometrik şekil yerleştirilmiştir. Bu geometrik formlu göllerin etrafı ejder ayağı¹² ve koçboynuzu motifleri¹³ ile çevrelenmiştir. Her iki gölün içindeki motifler aynıdır. Göllerin siyah zeminini kareler, haçvari motifler, yöre halkının karşı kare olarak adlandırdığı yin-yang¹⁴ ve yöre halkına göre körtegel/ anka kuşu¹⁵ olarak adlandırılan motifler ile dolgulanmıştır. Gölün dışında kalan alanlarda bukağı¹⁶ ve karşı kare/yin yang¹⁷ motifleri kullanılmıştır.

2. Bordür: Halının bordürü zikzaklı kartuş/çakmak motifi¹⁸ ile süslenmiştir. Bordür, sıçandışi¹⁹ denilen motif ile çevrelenmiştir.

Resim 103. Halı Seccade. 90 cm x 190 cm. Ayazpınar(Tıtnık) Köyü Camii.

¹² Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 54(Ejder Ayağı Motifi)

¹³ Mine ERBEK, A.g.k., 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

¹⁴ Anatolian Kilims, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹⁵ Türk El Dokuması Hahlar, 3. Cilt, Model Kodu:0184

¹⁶ Mine ERBEK, A.g.k., S: 78, Şekil 3(Bukağı Motifi)

¹⁷ Anatolian Kilims, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

¹⁸ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56(Zikzaklı Kartuş); Bekir DENİZ, A.g.m., 32., Not: Aynı motif Aydın-Söke civarında Yörükler arasında keklik ayağı, altın çengel, çaltı pulu gibi adlarla anılmaktadır.; B. DENİZ, Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma, 308

¹⁹ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Katalog no: 35

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Kalite: 20 x 24

Boyutlar: 74 cm x 144 cm

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Dügümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, siyah, yeşil, kırmızı, sarı, deve tüyü

Dokunduğu yer: Ayazpınar Köyü(Tıtınık)/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Çift mihraplı bir seccadedir. Zeminde ejder ayakları²⁰ ile çevrelenmiş altıgen bir göl bulunur. Altıgen gölün başlangıç ve bitişine eşkenar bir dörtgene bir tepelik eklenerek mihrap görüntüsü kuvvetlendirilmiştir. Altıgen Göl'ün içinde bir sekizgen bulunmaktadır. Bu sekizgenin dört tarafı yıldız motifleri²¹ ile çevrelenmiştir. Sekizgenin ortasında ise bir kare bulunmaktadır. Bu karenin ortasında bulunan geometrik form Çanakkale çarklı elek²² halısının göbek motifine benzemektedir. Altıgen gölün alt ve üst tarafında yıldız²³, zülüf/ göz/ aklım/ kınık imi/ tırnağ/ it izi/ kedi izi²⁴ ve dolgu motifleri bulunmaktadır.

2. Bordür: Bordürde yaprak ve bitkisel çiçekler bulunmaktadır. Bordür, sıçandışi²⁵ denilen motif ile çevrelenmiştir.

Resim 104. Halı Seccade. 74 cm x 144 cm. Ayazpınar(Tıtınık) Köyü Camii.

²⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 32(Ejder Ayağı Motifi)

²¹ Mine ERBEK, A.g.k., 96, Şekil 9(Yıldız Motifi)

²² İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 60(Çarklı Elek)

²³ Mine ERBEK, A.g.k., 96, Şekil 9(Yıldız Motifi)

²⁴ Yusuf DURUL, A.g.k., 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, A.g.k., 49(Göz Motifi); M.ERBEK, A.g.m., S: 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, A.g.m., 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, A.g.k., 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, Türk Kilim Motifleri, 99(Kınık İmi), 46(Aklım Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8(Kedi izi)

²⁵ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Resim 105. Çanakkale Mini Turna Halısı, 72 cm x 1.14 m, Ayvacık Süleymanköy Camii

Resim 106. Çanakkale Çengelli Halı, 75 cm x 127 cm, Necip Paşa Camii, Çanakkale

Katalog no: 36

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Kalite: 20 x 24

Boyutlar: 74 cm x 144 cm

Dokuma tekniği: Halı Seccade, Gördes Düğümü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, lacivert, devetüyü, kırmızı, mavi

Dokunduğu yer: Ayazpınar Köyü(Tıtınık)/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Tek mihraplı bir seccadedir. Zeminde sitilize edilmiş bitkisel dal ve yaprak izlenimini veren geometrik bir mihrap oluşturulmuştur. Mihrabın tepe noktasında yöre halkının terazi olarak isimlendirdiği nazarlık/ muska/ kandil motifi²⁶, koçboynuzu²⁷ âlem motifinin altından bir çizgi ile sarkıtılmıştır. Ayaklık bölümünde sağ ve solda simetrik olarak yerleştirilmiş sitilize çiçek motifleri bulunur.

2. Bordür: Seccadenin iki adet bordürü bulunmaktadır. İki bordürde de kazayağı motifi²⁸ ve bitkisel formlar birbirine bağlanarak zemini çevrelemişlerdir. Bordürü çevreleyen sedefte sıçandışı²⁹ denilen motif kullanılmıştır.

Resim 107. Halı Seccade. 74 cm x 144 cm, Ayazpınar(Tıtınık) Köyü Camii.

²⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 127, Şekil 42, 43, 55, 62, 57, 70(Nazarlık/Muska Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Kandil Motifi)

²⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 36, Şekil 15(Koçboynuzu Motifi)

²⁸ Anatolian Kilims, 2.Cilt, S: 170, Şekil 1(Kazayağı Motifi)

²⁹ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Resim 108. XIII. Yüzyıl Selçuklu Halısı,

Resim 109. Bordürü Kazayağı motifli halıdan detay, Kars

Resim 110. Kazayağı motifli Kaşıklık, Azerbaycan-Bakü

Katalog no: 37

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Boyutlar: 192 cm x 383 cm

Dokuma tekniği: Kilim

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, kırmızı, lacivert, mavi, sarı, devetüyü, çağla yeşili

Dokunduğu yer: Ayazpınar Köyü(Tıtınık)/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Zeminde dört adet dikdörtgen göl bulunmaktadır. Renkleri kırmızı, siyah, çağla yeşili olarak dönüşümlü devam etmektedir. Göllerin ortasında ayrıca bir dikdörtgen oluşturulmuş olup, içine yöre halkının körtegel olarak isimlendirdiği eli belinde³⁰ motifi bulunmaktadır. Bu dikdörtgenin etrafı da yine yöre halkının papatya olarak adlandırdığı papatya/çiçek motifi³¹ ile çevrelenmiştir. Göllerin etrafında yöre halkının zeynep'in örneği olarak isimlendirdiği ejder ayağı³² adlı motif bulunmaktadır. Zeminde Göllerin dışında kalan alanlarda yöre halkının tarak olarak adlandırdığı yin-yang/ aşk ve birleşim³³, eli belinde³⁴ ve yöre halkının dilim olarak isimlendirdiği yıldız³⁵ kullanılmıştır.³⁶

2. Bordür: Bordürde eli belinde motifleri³⁷ görülmektedir.

Resim 111. Kilim. 192 m x 383 cm.Ayazpınar(Tıtınık Köyü).

³⁰ Nazan ÖLÇER, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kilimler*, 84, Resim 19, Kilim Env. No: 1748, 4.55 m x 1.73 m. (Eli belinde Motifi)

³¹ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 119, Şekil 4 (Çiçek Motifi)

³² Mine ERBEK, *A.g.k.*, 161, Şekil 40 (Ejder Ayağı Motifi)

³³ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 110, Şekil 1 (Yin-yang Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 85, Şekil 28 (Aşk ve Birleşim Motifi)

³⁴ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 23, Şekil 122 (Eli belinde Motifi)

³⁵ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 96, Şekil 24 (Yıldız Motifi)

³⁶ H. HAACK, *Doğu Halıları*, 35, Resim 4 (Kafkasya Kilimi)

³⁷ Mine ERBEK, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, 23, Şekil 122 (Eli belinde Motifi)

Katalog no: 38

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 105 cm x 300 cm

Dokuma tekniği: Halı

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, kırmızı, lacivert, mavi, sarı, soğan kabuğu, devetüyü

Dokunduğu yer: Konaklar Köyü/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zeminde üç tam Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl³⁸ ve dört yarım göl bulunmaktadır. Bu göllerin etrafı ejder ayağı³⁹ ile çevrelenmiştir. Göllerin içi, yöre halkına göre merkezi karşı kare denilen, yin-yang motifi⁴⁰ ile doldurulmuştur. Eşkenar dörtgenin yatay köşelerinde simetrik tarak/ parmak/ fatma ana eli motifleri⁴¹ bulunur. Dikeydeki köşeler ise sitilize edilmiş simetrik bitkisel motiflerle bezenmiştir. Yarım göllerin içi asma yaprakları⁴² ile doldurulmuştur. XV. yüzyıl Anadolu halılarında, Hollandalı Ressam Hans Memling'in tablolarında görülen⁴³ ve daha sonra Kafkas halılarında sık sık rastlanan Türkmen aynaları XVII. ve XVIII. yüzyıla ait bir Anadolu Bergama halısında⁴⁴, XIX. yüzyılda Çanakkale-Ezine'de dokunmuş bir halıda⁴⁵, halen Konya Mevlana müzesinde bulunan envanter no: 659 olan bir Anadolu halısında⁴⁶, Malatya, Muş, Tunceli, Bitlis, Eskişehir, Sivrihisar, Nevşehir ve Kayseri çevresinde dokunmuş halılarda görülmüştür.⁴⁷

2. Bordür: Soğan kabuğu renkli bordürde sitilize bitki motifleri görülmektedir. Bordürü ve zemini çevreleyen sedefte sıçandı⁴⁸ denilen motif kullanılmıştır.

Resim 112. Halı, 105 cm x 300 cm. Konaklar Köyü/Pertek/TUNCELİ.

³⁸ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, 'The Oriental Rugs', 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 148(Açık Kırk Boynuz Göl); **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, A.g.k., 184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon)

³⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 42(Ejder Ayağı Motifi)

⁴⁰ **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

⁴¹ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, A.g.k., 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

⁴² İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 39(Asma Yaprak Motifi)

⁴³ Kurt ERDMANN, **Europa Und Der Orientteppich**, 62

⁴⁴ Kurt ERDMANN, **Siebenhundert Jahre Orientteppich**, 1966, 3,36

⁴⁶ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 55-56

⁴⁷ Neriman GÖRGÜNAY, **Doğu Anadolu Halılarının Kalite ve Desenleri**, 31

⁴⁸ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Katalog no: 39

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Kalite: 24 x 26

Boyutlar: 106 cm x 445 cm

Dokuma tekniği: Halı

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, kırmızı, lacivert, mavi, sarı, soğan kabuğu, pembe, kahverengi

Dokunduğu yer: Konaklar Köyü/Pertek/TUNCELI

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Zeminde üç adet göl göze çarpar. Bu göllerden ikisi Türkmen aynalı sekizgen göl/koçboynuzlu göl⁴⁹dur. Ortadaki gölün içi S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motif⁵⁰, karşı kare/yin-yang⁵¹ ve geometrik motifler ile süslenmiştir. Bu gölün içinde haçvari bir eşkenar dörtgen bulunmaktadır. Bu eşkenar dörtgenin içi karşı kare/ yin-yang⁵², tarak/ fatma ana eli/ parmak⁵³ ve S/ çengel/ çakmak/ yedibala/ sivastika/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal⁵⁴ motifleri ile süslenmiştir. Diğer iki göl birbiriyle aynıdır. Bu gölün içinde zülüf/ göz/ aklım/ kınık imi/ tırnağ/ it izi/ kedi izi⁵⁵ motif ve yöre halkının papatya olarak isimlendirdiği çiçek⁵⁶ motif bulunmaktadır. Aynı zamanda gölün içinde Türkmen aynası/ koçboynuzlu⁵⁷ göl dikkat çeker. Bunun içi karşı kare/ yin-yang⁵⁸ ve tarak/ fatma ana eli/ parmak⁵⁹ motif ile süslenmiştir. Zeminde göllerin dışında kalan alanlarda akrep⁶⁰, koçboynuzu⁶¹ ve karşı kare/ yin-yang⁶² motifleri bulunmaktadır. Ayrıca baş, ortada ve sondaki küçük parçalarda yöre halkının kemik/koçboynuzu⁶³ olarak isimlendirdiği motif ve dörtlü eli belinde⁶⁴ motiflerinin oluşturduğu küçük göbekler, ölümsüzlük ve soyu temsil eden im'ler⁶⁵ ve asma yaprakları⁶⁶ göze çarpmaktadır.

⁴⁹ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 55-56(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl/koçboynuzlu Göl); Luiciano Coen and Louise Duncan, **'The Oriental Rugs'**, 11-12(Türkmen Aynalı Sekizgen Göl); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 148(Açık Kırk Boynuz Göl); **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 61, Şekil 4(Türkmen Gölü); Mine ERBEK, **A.g.k.**,184, Şekil 19(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili Motif/İm), Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon))

⁵⁰ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu /muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala)

⁵¹ **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

⁵² **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

⁵³ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt.:181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, **A.g.k.**, Ankara 2002, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

⁵⁴ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); Y. DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu /muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

⁵⁵ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, **a.G.M.**, 1984, 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8(Kedi izi)

⁵⁶ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 119, Şekil 4(Çiçek Motifi)

⁵⁷ Neriman GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 56; Nalan TÜRKMEN, **A.g.k.**, 148; Luiciano Coen and Louise Duncan, **'The Oriental Rugs'**, 11-12., Bkz.(36), HAACK, 34(Basamaklı çengelli poligon))

⁵⁸ **Anatolian Kilims**, 1.Cilt, 2005, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

⁵⁹ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2005, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, **A.g.k.**, Ankara 2002, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

⁶⁰ Mine ERBEK **A.g.k.**, Ankara 2002, 157, Şekil 37(Akrep Motifi)

⁶¹ G.ERBEK, **A.g.k.**, 3(Koçboynuzu Motifi)

⁶² **Anatolian Kilims**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2005, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

⁶³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 39, Şekil 105,106(Koçboynuzu Motifi)

⁶⁴ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 23, Şekil 135(Eli belinde Motifi)

⁶⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 23, Şekil 184, Şekil 20, 35(Ölümsüzlük ve Soyu Temsil Eden İm)

⁶⁶ İ. Hulusi GÜNGÖR, **Türk Halıları**, 39(Asma Yapağı)

2. Bordür: Halıda üç adet bordür bulunmaktadır. Birinci bordürde, zikzaklı⁶⁷ bir şeritle/ su yolu⁶⁸ karşılıklı üçgenler meydana getirmiştir. Bu motife Ayvacık'ta sığır sidiği/ zigzag⁶⁹ denmektedir. İkinci bordür, S/çengel/çakmak/ yedibala motif/ deveboynu/muskalı köşek/sarmal motif⁷⁰ ile doldurulmuştur. Üçüncü bordür, sekiz köşeli yıldız⁷¹, yöre halkının karşı kare olarak adlandırdığı yin-yang⁷², koçboynuzu motif⁷³ ile süslenmiştir. Bordürü ve zemini çevreleyen sedefte, sıçandışi⁷⁴ denilen motif kullanılmıştır. Dokumada kullanılan renkler beyaz, kırmızı, lacivert, mavi, sarı, soğan kabuğu, pembe ve kahverengidir.

Resim 113. Halı. 106 cm x 445 cm. Konaklar Köyü/Pertek/TUNCELİ.

⁶⁷ Neriman GÖRGÜNAY, A.g.k., 60

⁶⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 107, Şekil 29(Suyolu Motifi)

⁶⁹ İ. Hulusi GÜNGÖR, *Türk Halıları*, 36(Sığır Sidiği/zigzag Motifi)

⁷⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalân TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y. DURUL, A.g.k., 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

⁷¹ Mine ERBEK, A.g.k., 23, Şekil 97, Şekil 39(Yıldız Motifi)

⁷² *Anatolian Kilims*, 1.Cilt, 20, Şekil 4(Yin-yang Motifi)

⁷³ G.ERBEK, A.g.k., 5

⁷⁴ Bekir Deniz; A.g.m., 35., Bekir Deniz; A.g.m., 22.

Katalog no: 40

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 48 cm x 74 cm

Dokuma tekniği: Çapraz Alternatif Sumak, Turik

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, kırmızı, lacivert, gülkurusu, gri

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri: Turik'in birinci bordüründe karşılıklı suyolu motifi ⁷⁵ göze çarpar. İkinci bordürde, çengel/çakmak/kuş ⁷⁶ motifi görülmektedir. Ana bordür, uç uca tepe noktalardan birleşen eşkenar dörtgen bölümlerin ortaları eli belinde motifi ⁷⁷ ile dolgulanmıştır. Bu düzenleme ile oluşan üçgen alanlarda ise, lacivert zemin üzerine beyaz konturlu eli belinde motifleri ⁷⁸ sıralanmıştır.

Resim 114. Çapraz Alternatif Sumak-Turik. 48 cm x 74 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ.

⁷⁵ Bkz. (145), Recai KARAHAN, 69(Suyolu), Bkz.(36), HAACK, 34(Karşılıklı üçgen)

⁷⁶ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 72, Şekil 3(Çengel/çakmak/kuş Motifi)

⁷⁷ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 24, Şekil 156(Eli Belinde Motifi)

⁷⁸ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 23, Şekil 122,131(Eli Belinde Motifi)

Katalog no: 41

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 48 cm x 66 cm

Dokuma tekniği: Çapraz Alternatif Sumak-Kilim, Turik

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, kırmızı, siyah, gülkurusu, mavi, yeşil

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü

Kompozisyon özellikleri: Turik'in ince bordüründe karşılıklı suyolu motifi⁷⁹ göze çarpar. Diğer bordürde ise, koçboynuzu motifi⁸⁰ ile birbirine bağlanmış S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ muskalı köşek/ deveboynu/ sarmal motifi⁸¹ görülmektedir. Ana bordür üzerinde ejder ayakları⁸² bulunan verev çizgilerle eşkenar dörtgen plana bölünmüş olan ana bordürde akrep motifi⁸³ rapor düzeninde sıralanmıştır.

Resim 115. Çapraz Alternatif Sumak-Kilim-Turik. 48 cm x 66 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ.

⁷⁹ Bkz. (145), Recai KARAHAN, 69(Suyolu), Bkz.(36), HAACK, 34(Karşılıklı üçgen)

⁸⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 23, Şekil 44–45, Şekil 277–278.-279–281- 348(Koçboynuzu Motifi)

⁸¹ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, , 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalân TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y. DURUL, A.g.k., 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deveboynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala) Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli).

⁸² Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 32,42(Ejder Ayağı Motifi)

⁸³ Mine ERBEK, A.g.k., 156, Şekil 22(Akrep Motifi)

Katalog no: 42

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 100 cm x 95 cm

Dokuma tekniği: Sık Motifli Cicim, Hurç

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, kırmızı, siyah, kahverengi

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri: İki parça ayrı ayrı dokunup sonradan birbirlerine dikilmiştir. Hurç'un zemini akrep motifi⁸⁴ ve bu motifin etrafı ejder ayakları motifi⁸⁵ ile çevrelenmiştir. Yatay bordür bereket motifi⁸⁶ ile süslenmiştir. Dikey bordürde ise, zikzaklı çizgiler üzerine yarım çengel motifi⁸⁷ görülmektedir.

Resim 116. Sık Motifli Cicim-Hurç. 100 cm x 95 cm. Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ.

⁸⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 157, Şekil 34(Akrep Motifi)

⁸⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 32,42(Ejder Ayağı Motifi)

⁸⁶ *Anatolian Kilims*,. Cilt, 186, Şekil 4(Bereket Motifi)

⁸⁷ Ayla TUNÇEL, A.g.k., 22(Yarım Çengel Motifi)

Katalog no: 43

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 49 cm x 180 cm

Dokuma tekniği: Kilim-Çapraz Alternatif Sumak, Yastık

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, kırmızı, yeşil, sarı, gülkurusu, siyah

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri: Yastığ'ın ince bordüründe karşılıklı suyolu motifi⁸⁸ göze çarpar. İnce bordürde görülen motif, yataydaki keskin kolların uçları kesilmiş bir eli belinde⁸⁹ motifi biçimindedir. Birinci kalın bordür, tam ve yarım şekilde oturtulmuş eli belinde motifleri⁹⁰ doldurulmuştur. İkinci bordür üzerinde ejder ayakları⁹¹ bulunan verev çizgilerle eşkenar dörtgen plana bölünmüş olan ana bordürde akrep motifi⁹² rapor düzeninde sıralanmıştır. Bunların etrafı da ejder ayağı motifi⁹³ ile çerçevelenmiştir. Üçüncü bordürde, bereket/ koruma/ çengelli baklava anlamına gelen ejder ayağı⁹⁴ ile çevrili bereket motifi⁹⁵ hâkimdir.

Resim 117. Kilim-Çapraz Alternatif Sumak -Yastık. 49 cm x 180 cm. Yılangeçiren Köyü Harpur/ELAZIĞ

⁸⁸ Bkz.(145), Recai KARAHAN, 69(Suyolu), Bkz.(36), HAACK, 34(Karşılıklı üçgen)

⁸⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 24, Şekil 157(Eli Belinde Motifi)

⁹⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 25, Şekil 195(Eli Belinde Motifi)

⁹¹ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 32,42(Ejder Ayağı Motifi)

⁹² Mine ERBEK A.g.k., 156, Şekil 22(Akrep Motifi)

⁹³ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 32,42(Ejder Ayağı Motifi)

⁹⁴ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 90, Şekil 3(Ejder Ayağı Motifi)

⁹⁵ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 186, Şekil 4(Bereket Motifi)

Katalog no: 44

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 48 cm x 180 cm

Dokuma tekniği: Çapraz Alternatif Sumak- Çapraz Zili, Yastık

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Beyaz, kırmızı, yeşil, sarı, gülkurusu, siyah

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri: Yastığ'ın ince bordüründe karşılıklı suyolu motifi⁹⁶ göze çarpar. İnce bordürde görülen motif, yataydaki keskin kolların uçları kesilmiş bir eli belinde motifi⁹⁷ biçimidir. Üstten birinci kalın bordür, tam ve yarım şekilde oturtulmuş eli belinde motifleri⁹⁸ ile doldurulmuştur. İkinci bordür tam ve yarım şekilde oturtulmuş eli belinde motifleri⁹⁹ ile süslenmiştir. Üçüncü bordür üzerinde ejder ayakları¹⁰⁰ bulunan verev çizgilerle eşkenar dörtgen plana bölünmüş olan ana bordürde akrep motifi¹⁰¹ rapor düzeninde sıralanmıştır. Bunları etrafı da ejder ayağı motifi¹⁰² ile çerçevelenmiştir. İnce bordürde görülen motif, yataydaki keskin kolların uçları kesilmiş bir eli belinde biçimidir.

Resim 118. Çapraz Alternatif Sumak-Çapraz Zili Yastık. 48 cm x 180 cm. Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ.

⁹⁶ Bkz. (145), Recai KARAHAN, 69(Suyolu), Bkz.(36), HAACK, 34(Karşılıklı üçgen)

⁹⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 24, Şekil 146(Eli Belinde Motifi)

⁹⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 24, Şekil 152, S: 28, Şekil 308(Eli Belinde Motifi)

⁹⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 24, Şekil 156(Eli Belinde Motifi)

¹⁰⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 32,42(Ejder Ayağı Motifi)

¹⁰¹ Mine ERBEK, A.g.k., 157, Şekil 34(Akrep Motifi)

¹⁰² Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 32,42(Ejder Ayağı Motifi)

Katalog no: 45

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Boyutlar: 47 cm x 83 cm

Dokuma tekniği: Cecim, Küçük Yastık

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, yeşil, turuncu, siyah, kahverengi

Dokunduğu yer: Payamdüzü Köyü(Sinsor)/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri: Küçük yastığ'ın ince bordüründe S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motif¹⁰³ vardır. Geniş bordürde değişik renklerde göz motif¹⁰⁴ görülmektedir. Dokumada kırmızı, yeşil, turuncu, siyah, soğan kabuğu ve kahverengi renkler kullanılmıştır.

Resim 119. Cecim Küçük Yastık, 47 cm x 83 cm, Payamdüzü Köyü/Çemişgezek/TUNCELİ

¹⁰³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, **A.g.k.**, 36(Yedi bala); Nalân TÜRKMEN, **A.g.k.**, 129(S Motifi); DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, **A.g.k.**, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, **A.g.k.**, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

¹⁰⁴ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 133, Şekil 107(Göz Motifi)

Katalog no: 46

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Boyutlar: 42 cm x 166 cm

Dokuma tekniği: Cicim- Kilim, Yastık

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, mavi, siyah, kahverengi, lila,sarı, açık yeşil, ördek yeşili, gri

Dokunduğu yer: Doğan Köy/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri: İnce bordürde karşılıklı su yolu motifi¹⁰⁵ görülmektedir. Yastığ'ın ana bordüründe yöre halkı tarafından hüsn olarak adlandırılan tam ve yarım pıtrak/ gelin ağlatan motifi¹⁰⁶ göze çarpar. Pıtrak motifinin etrafı çengel motifi¹⁰⁷ ile süslenmiştir. Aynı zamanda ince bordürde yöre halkının nik olarak adlandırdığı eli belinde motifi¹⁰⁸ kullanılmıştır. Diğer bordürde yöre halkının heb olarak adlandırdığı koçboynuzu/dolaşık asmalı motif¹⁰⁹ görülmektedir.

Resim 120. Cicim-Kilim -Yastık. 42 cm x 166 cm. Doğan Köy/Çemişgezek/TUNCELİ.

¹⁰⁵ Bkz. (145), Recai KARAHAN, 69(Suyolu), Bkz.(36), HAACK, 34(Karşılıklı üçgen)

¹⁰⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 111, Şekil 35(Pıtrak Motifi)

¹⁰⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 141, Şekil 50(Çengel Motifi)

¹⁰⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 24, Şekil 139(Eli Belinde Motifi)

¹⁰⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 45, Şekil 331(Koçboynuzu Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., Şekil 20(Dolaşık Asmalı Motif)

Katalog no: 47

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 46 cm x 254 cm

Dokuma tekniği: Çapraz Alternatif Sumak, Heybe

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, siyah, beyaz, kahverengi, sarı, yeşil, gri

Dokunduğu yer: Yılan geçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri: İnce ve kalın bordürlerin alt ve üst alanlarında karşılıklı olarak su yolu motifi¹¹⁰ kullanılmıştır. İnce bordürlerden birinde çengel/ çakmak/ kuş motifi¹¹¹, diğerinde ise, görülen motif, yataydaki keskin kolların uçları kesilmiş bir eli belinde motifi¹¹² biçimindedir. Ana bordürde uç uca tepe noktalardan birleşen eşkenar dörtgen bölümlerin ortaları eli belinde motifi¹¹³ ile dolgulanmıştır.

Resim 121. Çapraz Alternatif Sumak -Heybe. 46 cm x 254 cm. Yılan geçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ.

¹¹⁰ Bkz. (145), Recai KARAHAN, 69(Suyolu), Bkz.(36), HAACK, 34(Karşılıklı üçgen)

¹¹¹ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 72, Şekil 3(Çengel/çakmak/kuş Motifi)

¹¹² Mine ERBEK, *A.g.k.*, 24, Şekil 152, S: 28, Şekil 308(Eli Belinde Motifi)

¹¹³ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 23, Şekil 24, Şekil 156(Eli Belinde Motifi)

Katalog no: 48

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 150 cm x 188 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözügü Yüzlü Cicim),Yatak örtüsü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözügü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz ve siyah

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri: Dokuma, her biri 35 cm genişliğinde olan 4 kanadın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulmuştur. Yüç örtüsü veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur. Dokumada zülüf/ göz/ aklım/ kınık imi/ tırnağ/ it izi/ kedi izi¹¹⁴, tarak/ fatma ana eli/ parmak¹¹⁵, S/ çengel/ çakmak/ yedi bala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal motif¹¹⁶, ölümsüzlük ve soyu temsil eden imler¹¹⁷ ve bulut ve yıldız¹¹⁸ motifleri kullanılmıştır. Cecimde kullanılan diğer motiflerin adları belli değildir.

Resim 122 Cecim(Çözügü Yüzlü Cicim). Yatak Örtüsü. 150 cm x 188 cm. Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

¹¹⁴ Yusuf DURUL, A.g.k., 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, A.g.k., 49(Göz Motifi); M.ERBEK, Anadolu'da Göz ve Nazar Geleneği ve Bununla İlgili Pratiklerin Dokumalarda Uygulanması, 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, A.g.m., 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, A.g.k., 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, Türk Kilim Motifleri, 1987, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8 (Kedi izi)

¹¹⁵ Anatolian Kilims, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, A.g.k., 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

¹¹⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); Anatolian Kilims, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalân TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y.DURUL, A.g.k., 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deveboynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

¹¹⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 184, Şekil 10, 186, Şekil 99(Ölümsüzlük ve Soyu Temsil Eden İm)

¹¹⁸ Y.DURUL, A.g.k., 23, Şekil 20(Bulut ve Yıldız)

Resim 123. Elbise Çuvalı, Devecipınar Köyü(Yozgat), 18.-19.yüzyıl, Çözümlü Yüzlü Cicim Teknikli, 1986

Resim 124. Özbek Dokuması, Çeyiz Örtüsü, K. SORİYEV Dokuması, Çözümlü Yüzlü Cicim Teknikli, Karshi, 1994, (Atlas Of Central Asia'dan)

Resim 125. Heybe, Kırgız Dokuması, Çözümlü Yüzlü Cicim Teknikli

Katalog no: 49

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 140 cm x 185 cm.

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim), Yatak örtüsü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Lacivert, kırmızı, beyaz

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri: İki kanat(şak) halinde dokunmuş olup, daha sonra birbirlerine birleştirilmişlerdir. Dokumada kaydırma/ tırnak/ aşşık/ deveboynu/ çakmacık/ kırma/ akıtma/ kertik/ su yolu/ yanca¹¹⁹, çengel/ çakmak/ S/ deveboynu/ sarmal/ muskalı köşek/ yedibala¹²⁰, çengel/ çakmak¹²¹, tarak/Fatma ana eli/ parmak¹²², asma çubuğu¹²³, çengel/ sarmal¹²⁴, çapraz¹²⁵, hayat ağacı¹²⁶ ve kitenik/ bukağı¹²⁷(Şavak aşiretinin damgası), ölümsüzlük ve soyu simgeleyen im¹²⁸, göz¹²⁹, yılan/ parmak/ el/ tarak/ çengel¹³⁰ ve bereket¹³¹ motifleri kullanılmıştır.

Resim 126. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim), Yatak Örtüsü. 70 cm x 185 cm. Yılangeçiren Köyü/Harpur/ELAZIĞ

¹¹⁹ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); Bkz.(36), B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.e.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu, Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik); **Keziban SELÇUK, A.g.k.**, 54, 132, 135, 138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Hahları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

¹²⁰ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, *A.g.k.*, 36(Yedi bala); Nalân TÜRKMEN, *A.g.k.*, 129(S Motifi); Y. DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deveboynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, *A.g.k.*, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, *A.g.k.*, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

¹²¹ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 49, Şekil 6(Çengel/Çakmak Motifi); Mine ERBEK, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, 141, Şekil 58(Çengel)

¹²² *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 150, Şekil 1(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 117, Şekil 51(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

¹²³ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*, 21, Şekil 2(Asma Çubuğu Motifi)

¹²⁴ G.ERBEK, *A.g.k.*, 9, Şekil 412(Çengel Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, Şekil 59(Çengel); Hüseyin ALANTAR, *A.g.k.*, 278(Sarmal Motifi)

¹²⁵ Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 19(Çapraz Motifi); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 6, Şekil 4(Çapraz Motifi)

¹²⁶ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 171, Şekil 25 (Hayat Ağacı Motifi)

¹²⁷ Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 23, Şekil 13(Kitenik Motifi); G.ERBEK, *A.g.k.*, 15, Şekil 195(Bukağı Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 79, Şekil 56 (Bukağı Motifi)

¹²⁸ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 187, Şekil 110 (Ölümsüzlük ve Soyu Temsil Eden İm)

¹²⁹ M.GÖKBÜKET, *A.g.m.*, 210, (Göz Motifi)

¹³⁰ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 39, Şekil 2(Yılan/Parmak/Çengel Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 118, Şekil 88(El/Parmak/Tarak Motifi)

¹³¹ Bkz. (145), Recai KARAHAN, 67(Bereket)

Katalog no: 50

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 160 cm x 360 cm

Dokuma tekniği: Cicim, Yatak örtüsü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Siyah, mavi, kırmızı, gülkurusu, beyaz, sarı, yeşil, devetüyü

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri: İki kanat(şak) halinde dokunmuş olup, daha sonra birbirlerine dikilmişlerdir. Aslında her bir parçanın eni 80 cm.dir. Birleştirildikten sonraki boyut 160 cm x 360 cm.dir. Dokumada S/ çengel/ çakmak/yedi bala/ deveboynu/ muskalı köşek/ sarmal¹³², tam ve yarım oturtulmuş pıtrak/gelin ağlatan¹³³ ve onun içine yerleştirilmiş göz motifi¹³⁴, yine ejder ayağı¹³⁵ ile çevrelenmiş pıtrak/gelin ağlatan¹³⁶, eli belinde¹³⁷, çapraz¹³⁸, koçboynuzu¹³⁹, su yolu¹⁴⁰ kullanılmıştır.

Resim 127. Cicim, Yatak Örtüsü. 80 cm x 360 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ.

¹³² Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala); Nalân TÜRKMEN, A.g.k., 129(S Motifi); Y. DURUL, A.g.k., 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/ muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, A.g.k., 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

¹³³ Mine ERBEK, A.g.k., 111,Şekil 42(Pıtrak Motifi)

¹³⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 133, Şekil 107(Göz Motifi)

¹³⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 32(Ejder Ayağı Motifi)

¹³⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 111,Şekil 42(Pıtrak Motifi)

¹³⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 21, Şekil 47(Eli Belinde Motifi)

¹³⁸ Ayla TUNÇEL, A.g.k., 19(Çapraz Motifi); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 6, Şekil 4(Çapraz Motifi)

¹³⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 45, Şekil 334(Koçboynuzu Motifi)

¹⁴⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 106, Şekil 6,13,29(Suyolu Motifi)

Katalog no: 51

İnceleme tarihi: 25.03.2010

Boyutlar: 146 cm x 190 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim),Yatak örtüsü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Siyah, kırmızı, beyaz

Dokunduğu yer: Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Kompozisyon özellikleri: Dokuma, her biri 35 cm genişliğinde olan 4 kanadın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulmuştur. Dokumada kaydırma/ tırnak/ aşşık/ kırma/ akıtma/ kertik/ suyolu/ deveboynu/ çakmacık/ yanca¹;çengel²,çengel/ sarmal³,tarak/ Fatma ana eli/ parmak⁴,çengel/ çakmak/ S/ deveboynu/ sarmal/ muskalı köşek/ yedibala⁵, ölümsüzlük ve soyu temsil eden im⁶, asma çubuğu⁷, soldat/ asker/ parmak/ tarak/ Fatma ana eli/ ok-yay/ yaba⁸, başak/ turna katarı/ suyolu⁹ ve hayat ağacı¹⁰ motifleri kullanılmıştır. Yatak örtüsü olarak dokunmuştur.

¹ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panaroması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); Bkz. (36), B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.k.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik); *Nahçıvan Devlet Müzesinde Bulunan Halı, Kilim ve Düz Dokumalar*, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

² *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 49, Şekil 6(Çengel/Çakmak Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 141, Şekil 58(Çengel)

³ G.ERBEK, *A.g.k.*, 29, Şekil 412(Çengel Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 141, Şekil 59(Çengel); Hüseyin ALANTAR, *A.g.k.*, 278(Sarmal Motifi)

⁴ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 181, Şekil 3(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 118, Şekil 78, 117, Şekil 40(Tarak/parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

⁵ Mine ERBEK, *A.g.k.*, S:140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, *A.g.k.*, 36(Yedi bala); Nalan TÜRKMEN, *A.g.k.*, 129(S Motifi); Y. DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20(Deve boynu/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, *A.g.k.*, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, *A.g.k.*, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

⁶ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 187, Şekil 110 (Ölümsüzlük ve Soyu Temsil Eden İm)

⁷ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panaroması*, 21, Şekil 2(Asma Çubuğu Motifi)

⁸ Nalân TÜRKMEN, *A.g.k.*, S:128. Desen 32 (Soldat/asker Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 140, Şekil 9,117, Şekil 40(Fatma ana eli/parmak/tarak Motifi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 173–179(Ok-yay/Yaba)

⁹ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 67, Şekil 1(Başak/Turna Katarı Motifi); Bkz. (145), Recai KARAHAN, 69(Suyolu)

¹⁰ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 177, Şekil 144 (Hayat Ağacı Motifi)

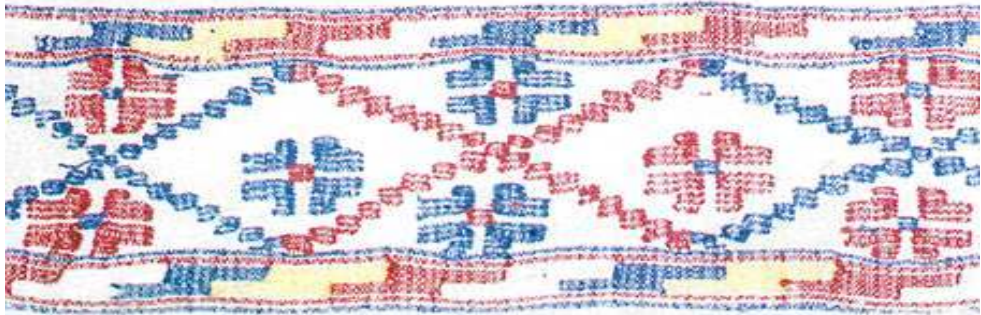
Resim 128. Cecim.(Çözümlü Yüzlü Cicim), Yataak Örtüsü. 146 cm x 190 cm. Yılangeçiren Köyü/Harput/ELAZIĞ

Resim 129. Bordürleri Deveboynu Motifi ile Süslü Zili, Uşak-Eşme

Resim 130. XVIII. Yüzyıl Anadolu Halısı, Mihrap Çevresi Deveboynu Motifleri

Resim 131. Deveboynu Motifleri ile Peşkir, Kırklareli.

Resim 132. Bordürleri Deveboynu Motifli Zili, Çanakkale

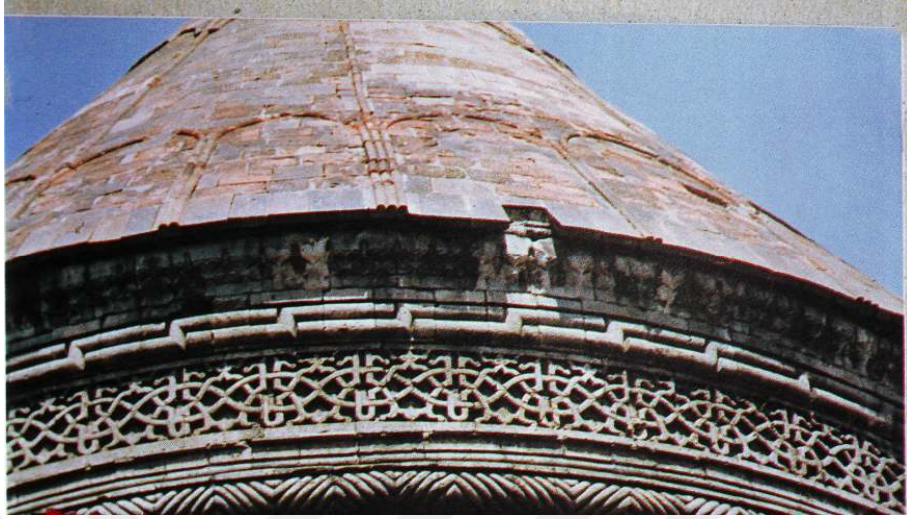
Resim 133. Deveboynu Motifli Sumak Dokuma Çuval, Antalya Müzesi

Resim 134. Konya İnce Minareli Medreseye Şehrin Kalesinden Getirtilen Taş Kabartma

Resim 135. Kayseri-Sivas Tuzhisar-Sultan Hanının Avlu İç Taç Kapısında, Deveboynu İşlemeleri

Resim 136. Erzurum Çifte Minareli Medrese'ye Bağlı Künbette(1276), Deveboynu Motifleri

Resim 137. Bucak/Moldovya'da Gagauzlar'ın Dokumalarında Yaba Motifli ve Horoz Figürlü Kilim

Katalog no: 52

İnceleme tarihi: 11.04.2010

Boyutlar: 140 cm x 206 cm

Dokuma tekniği: Düz Zili

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Mavi, kırmızı, beyaz, yeşil, turuncu

Dokunduğu yer: Sarıbalta Köyü/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri: Zili dokumada göz motifi¹¹ çapraz şeritlerin kesiştiği noktalarda eşkenar dörtgen motifler oluşturmuştur. Bu düzenleme, zilin yüzey görünümünü meydana getirir.

Resim 138. Zili, Yer Yaygısı. 140 cm x 206 cm, Sarıbalta Köyü Camii.

¹¹ Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 73 (Göz Motifi)

Katalog no: 53

İnceleme tarihi: 10.03.2010

Boyutlar: 144 cm x 189 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözümlü Yüzlü Cicim), Yatak Örtüsü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözümlü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Lacivert, kırmızı, beyaz, yeşil, turuncu

Dokunduğu yer: Doğan Köy/Çemişgezek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri: Dokuma 4 parçadan oluşmuştur. Dokunduktan sonra birbirlerine dikilmiştir. Her bir parçanın boyutu 38 cm x 32 cm x33 cm x 38 cm'dir. Dokumada yöre halkına göre kırmızı nakış olarak adlandırılan koçboynuzu¹², yöre halkına göre yedi nakış olarak adlandırılan aşşık/ kaydırma/ tırnak/ suyolu/ kırma/ akıtma/ kertik/ deveboynu/ çakmacık/ yanca¹³, bukağı¹⁴, saç bağı¹⁵, el/tarak/ muska/ parmak/ ölümsüzlük ve soy ile ilgili im¹⁶, çapraz¹⁷, çengel/ sarmal¹⁸, akrep ayağı¹⁹, tarak/ parmak/ Fatma ana eli²⁰, hayat ağacı²¹, göz²² motifleri -Orhun ve Yenisey yazıtlarından Z sesi veren harfinin benzeri²³ şekli ve dokumada çapraz olarak geçen, Orhun ve Yenisey yazıtlarında D sesi veren X şekli ile S sesi veren I şekli kullanılmıştır.

¹² Mine ERBEK, A.g.k., 44, Şekil 288, 58(Koçboynuzu Motifi)

¹³ K.DİRİK, Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panaromasi, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); B.DENİZ, Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, A.g.k., n14, N.KIRZIOĞLU, A.g.e., 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, A.g.k., 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu, Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Kerziban SELÇUK, A.g.k., 54, 132, 135, 138(Suyolu); B.DENİZ, Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Hahları, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, A.g.k., 65(Yanca)

¹⁴ Yusuf DURUL, A.g.k., 25, Şekil 9(Bukağı Motifi); G. ERBEK, Anadolu Motifleri Sergisi, 15, Şekil 189, 190, 191(Bukağı Motifi)

¹⁵ G.ERBEK, A.g.k., 13, Şekil 162, 163(Saç bağı Motifi)

¹⁶ Anatolian Kilims, 2. Cilt, 132, Şekil 1(Muska/Parmak Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 25, Şekil 181(El/Parmak/Tarak Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 185, Şekil 62(Ölümsüzlük ve Soy ile ilgili İm)

¹⁷ Ayla TUNÇEL, A.g.k., Yüksek Lisans Tezi, 19(Çapraz Motifi); Anatolian Kilims, 1. Cilt, 6, Şekil 4(Çapraz Motifi)

¹⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 18(Çengel Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 141, Şekil 27(Çengel Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); G.ERBEK, A.g.k., 1986., 29, Şekil 417, (Çengel Motifi)

¹⁹ Yusuf DURUL, A.g.k., 26, Şekil 2(Akrep Ayağı Motifi)

²⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 116, Şekil 14(Tarak/Parmak/Fatma Ana Eli Motifi)

²¹ Mine ERBEK, A.g.k., 177, Şekil 150(Hayat Ağacı Motifi); Anatolian Kilims, 2. Cilt, 177, Şekil 3(Hayat Ağacı Motifi)

²² M.GÖKBÜKET, A.g.m., 210(Göz Motifi)

²³ N.GÖRGÜNAY, Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 311

Resim 139. Cecim(Çözümlü Cicim). Yatak Örtüsü. 144 cm x 189 cm. Doğan Köy/Çemişgezek/TUNCELİ.

Katalog no: 54

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70

Boyutlar: 164 cm x 195 cm

Dokuma tekniği: Kilim, Yük Örtüsü veya Yatak Örtüsü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Lacivert, beyaz, kırmızı, kahverengi, turuncu

Kompozisyon özellikleri: Dokuma, her biri 41 cm genişliğinde olan dört kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulmuştur. Dokumanın alt ucunda 15 cm uzunluğunda bir saçak yer almaktadır. Saf yün malzemeden olan dokuma ipliklerinde beyaz renk yünün doğal rengidir, kullanılan diğer renkler ise, doğal boyalardan elde edilmiştir. Dokumada lacivert, beyaz, kırmızı, kahverengi ve turuncu renkler hâkimdir. Dokumada kompozisyon yan yana bir açık bir koyu renkli dizilmiş, 3- 5 cm arasında değişen genişlikte, toplam 41 dikey kuşakla oluşturulmuştur. Bunlardan 12 tanesi, kırmızı zemin üzerine lacivert küçük kare motiflerle bezenmiştir. Aynı zamanda en geniş kuşakları bunlar oluşturmaktadır. Bu kuşaklar lacivert, beyaz renkli noktalı bir görünüme sahip ince bantlarla çerçevelenmiştir, geniş kuşaklardan diğer kuşaklara geçiş bu kenar suyu motifleriyle gerçekleştirilmiştir. Beyaz, kahverengi, lacivert, turuncu kuşaklar motifsizdir. Perde, yük örtüsü veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur.

Resim 140. Kilim, 164 cm x 195 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Katalog no: 55

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 71-F

Boyutlar: 140 cm x 186 cm

Dokuma tekniği: Kilim, Yük Örtüsü veya Yatak Örtüsü

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kahverengi, siyah, yeşil, beyaz

Kompozisyon özellikleri: Dokuma, her biri 35 cm genişliğinde olan 4 kanadın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulmuştur. Dokumanın alt ucunda 10 cm uzunluğunda örgülü saçak bulunmaktadır. Ayrıca saçığın yaklaşık olarak 5 cm üzerinde kahverengi ve beyaz renklerle örülmüş yatay bir saç örgüsü bandı vardır. Saf yün malzemeden olan ve doğal boya ile renklendirilen çözgü iplikleri deseni meydana getiren zemin rengine göre ayarlanmıştır. Beyaz renk, yünün saf rengidir. Dokumaya, kahverengi, siyah, yeşil, beyaz, turuncu ve pembe renkler hâkimdir. Dokumada kompozisyon ince ve kalın dikey kuşakların yan yana sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Geniş kuşakların renk geçişlerinde ince bantlar üzerinde süsleyici öge olarak kaydırma/ tırnak/ aşşık/ suyolu/ kertik/ deveboynu/ kırma/ akıtma/ çakmacık/ yanca motifleri²⁴ kullanılmıştır. Perde, yük veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur.

Resim 141. Kilim, 140 cm x 186 cm. Elazığ Müzesi, Envanter No: 71-F.

²⁴K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu, Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Keziban SELÇUK, *A.g.k.*, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

Katalog no: 56

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 71-F, 31–43

Boyutlar: 144 cm x 197 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kahverengi, bej, yeşil, kırmızı, turuncu ve pembe

Kompozisyon özellikleri: 144 cm x 197 cm boyutlarında olan dokuma, her birisi 36 cm genişliğinde olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip dikilmesiyle oluşturulmuştur. Alt ucunda 15 cm uzunluğunda saçağa sahiptir, saçak iplikleri örgülüdür. Saf yün malzemeden olan dokuma ipliklerinde bej renk yünün doğal rengidir, diğer renkler doğal boya ile elde edilmiştir. Dokumaya kahverengi, bej, yeşil, kırmızı, turuncu ve pembe renkler hâkimdir. Kahverengi, turuncu ve pembe, diğer renklere oranla ağırlıklı olarak kullanılmıştır Çözü iplikleri düz kuşaklarda zemin renkleri ile aynı, desenli kuşaklarda ise yeşil üzerine pembe, kahverengi üzerine turuncu, kırmızı üzerine turuncu renk sıralamasıyla verilmiştir.

Dokumanın kompozisyonunu oluşturan dikey kuşaklardan 12'si kabarık olarak işlenmiş geometrik formlu motiflerle bezenmiştir, diğer kuşaklar düz bırakılmıştır. Motifli kuşaklarda, dört farklı biçimiyle göz²⁵, hayat ağacına benzer motifler²⁶, çapraz²⁷ ve çengel/sarmal motifleri²⁸ birbiriyle dönüşümlü olarak verilmiştir. Aynı zamanda dokumada çapraz olarak geçen motif, Orhun ve Yenisey yazıtlarında D sesi veren X şeklidir. Perde, yük örtüsü veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur.

²⁵M. GÖKBÜKET, A.g.m., 210(Göz Motifi), Mine ERBEK, A.g.k., 132,Şekil 81(Göz Motifi)

²⁶Ayla TUNÇEL, A.g.k., 19(HayatAğacı Motifi)

²⁷Ayla TUNÇEL, A.g.k., 19(Çapraz Motifi); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 6, Şekil 4(Çapraz Motifi)

²⁸Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 18,(Çengel Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 141,Şekil 27(Çengel Motifi); Hüseyin ALANTAR, A.g.k., 278(Sarmal Motifi); G.ERBEK, A.g.k., 29, Şekil 417, (Çengel Motifi)

Resim 142. Cecim.(Çözü Yüzlü Cicim) 144 cm x 197 cm, Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi.

Resim 143. Resim 142'den detay

Katalog no: 57

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 75F, 25-1

Boyutlar: 144 cm x 310 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Siyah, bej, pembe, turuncu ve yeşil

Kompozisyon özellikleri: Her birisi 48 cm genişliğinde olan 3 kanadın yan yana getirilip dikilmesiyle oluşturulmuş olan dokuma, 144 cm x 310 cm boyutlarındadır. Çözü iplikleri düz kuşaklarda zemin renkleri ile aynı, desenli kuşaklarda bej renklidir. Dokumada kompozisyon, art arda sıralanmış motifli ve motifsiz dikey kuşaklarla oluşturulmuştur. Kuşaklardan 3 tanesi bezemeli, diğerleri düzdür. Motifli kuşaklar, ince çizgili kuşakların ortasında yer almaktadır. Bej zemin üzerindeki geometrik formlu kuşakların dış kenarda yer alanlarından birisinde zikzaklı çizgiler üzerine yarım çengel motifli²⁹ süreklilik gösterir. Aynı zamanda çapraz³⁰, satma/ığlıki/ yağlı kara motifleri³¹ ve göz³² motifleri kullanılmıştır. Diğer iki motifli kuşakta ise, ilk kuşaktaki desen başlangıç motifi olarak tekrar edilmiş daha sonrasında ise kuşaklar birbiri ardınca tekrarlanan başka motiflerle bezenmişlerdir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Aynı zamanda bu dokumada çapraz olarak geçen motif, Orhun ve Yenisey yazıtlarında D sesi veren X şekli ile Tunceli, Elazığ ve Erzincan'da yaşayan Şavak Türkmenlerinin Cecim dokumalarında işlenmiş, günümüze kadar gelmiştir.

Resim 144. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim). 144 cm x 310 cm, Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi.

²⁹ Ayla TUNÇEL, A.g.k., 22

³⁰ Ayla TUNÇEL, A.g.k., 19(Çapraz Motifi); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 6, Şekil 4(Çapraz Motifi)

³¹ Z. ÖRNEK, *Alacahöyük ve Civarı Örne ve Dokuma Motifleri*, 54(Satma Motifi) ve 73, Resim 139 (İğliki); B.DENİZ, *Milas Halıları*, 19, Resim 9,(Kenar Suyu Motifleri); Y.DURUL, *Türk Kilim Motifleri*, 92, Şekil 25(Yağlıkara)

³² Mine ERBEK, A.g.k., 132,Şekil 81(Göz Motifi)

Katalog no: 58

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70F, 31–45

Boyutlar: 116 cm x 255 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözgü: 2 kat

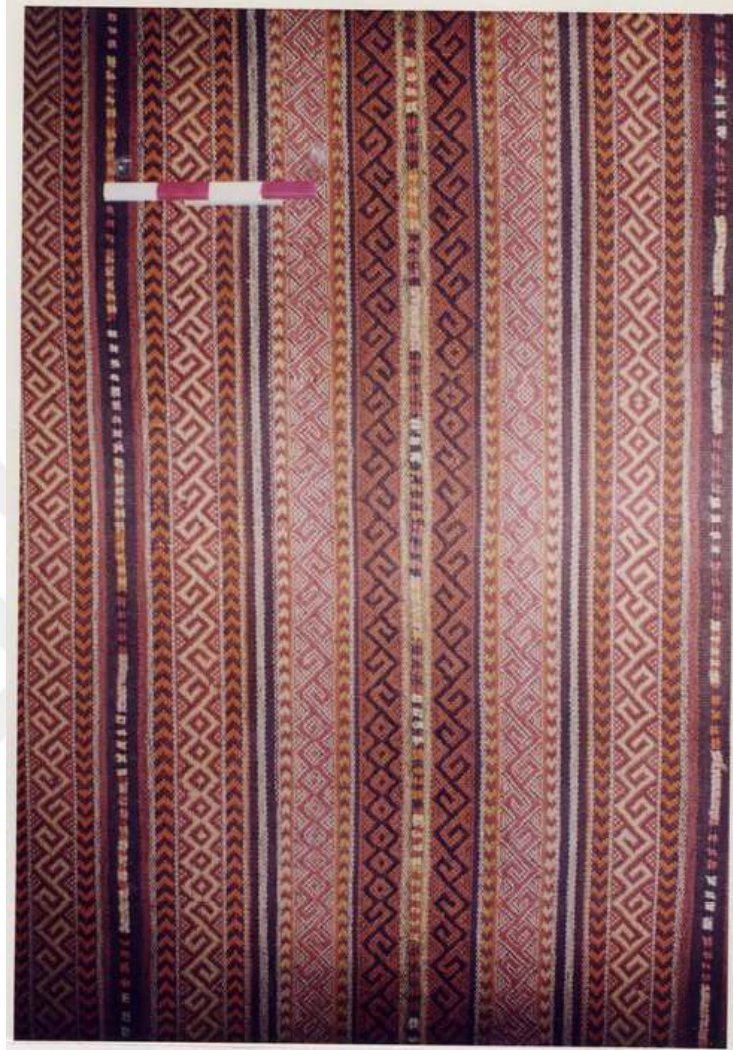
Kullanılan renkler: Bej, kahverengi, turuncu ve sarı

Kompozisyon özellikleri: Her birisi 29 cm genişliğinde olan 4 kanadın yan yana getirilip dikilmesiyle oluşturulmuş olan dokuma 146 cm x 255 cm boyutlarındadır. Saf yün malzemeden elde edilmiş olan dokuma ipliklerinden bej dışındakiler doğal boya ile renklendirilmiştir. Dokumada, bej, kahverengi, turuncu ve sarı renkler kullanılmıştır. Çözgü iplikleri kahverengi ve bejdir. Dokumanın kompozisyonu yan yana sıralanmış açık-koyu renkli dikey kuşaklarla oluşturulmuştur. Dokuma yüzeyinde ana motifin yer aldığı kuşaklar daha geniş, söz konusu bu kuşakları konturlayan diğer kuşaklar ise daha dar tutulmuşlardır. Motifli kuşaklarda kuşak genişlikleri kalın olanlarda 5 cm, ince olanlarda ise, 2 cm kadardır. Motifli kuşaklar arasında yine çok ince çizgiler halinde verilmiş kahverengi ve bej renkli çubuklar yer alır. Dokumada hâkim motif yağlı kara³³ adıyla bilinen geometrik motif ve göz³⁴ motifidir. Dokumada yer alan 12 kuşakta söz konusu motifin dört farklı çeşidine yer verilmiş olduğu dikkat çeker. Bu kuşakların her iki yanında kahverengi/turuncu renkli balıksırtı motifli yahut bej/kahverengi "V" benzeri soldat/ asker/ parmak/ tarak/ fatma ana eli/ ok-yay/ yaba³⁵ motiflere sahip ince geometrik kuşaklar yer almaktadır. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

³³ G. ERBEK, *Anadolu Motifleri Sergisi*, 26, Şekil 366-367(İsimsiz); Y.DURUL, *A.g.k.*, 92, Şekil 25(Yağlıkara Motifi)

³⁴ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 132,Şekil 81(Göz Motifi)

³⁵ Nalân TÜRKMEN, *A.g.k.*, 128. Desen 32 (Soldat/asker Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 140, Şekil 9,117, Şekil 40(Fatma ana eli/parmak/tarak Motifi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 173–179(Ok-yay/Yaba)

Resim 145. Cecim(Çözümlü Cicim). 116 cm x 255 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi. Envanter No: 70F, 31-45

Katalog no: 59

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70F, 4-2

Boyutlar: 172 cm x 152 cm

Dokuma tekniği: Cecim (Çözümlü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözgü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Siyah, beyaz.

Kompozisyon özellikleri: İki tanesi 44 cm iki tanesi ise 42 cm genişliğinde olan 4 kanadın yan yana getirilip dikilmesiyle oluşturulmuş olan dokuma, 172 cm x 152 cm boyutlarındadır. Dokumanın alt ucunda 15 cm uzunluğunda saçak bulunmaktadır. Saf yün malzemeden olan dokumada kullanılan ipliklerden beyaz renk yünün doğal rengidir, siyah ise doğal boya ile elde edilmiştir. İplikleri düz kuşaklarda zemin renkleri ile aynı, motifli kuşaklarda ise beyaz renklidir. Dokumanın kompozisyonu ard arda sıralanmış siyah ve beyaz renkli dikey kuşaklardan meydana gelmiştir. Motiflerle bezenmiş kuşakların genişlikleri 6 cm, diğerleri ise 4 cm kadardır. Literatürdeki ismi yağlı kara³⁶ olan, motifli kuşaklardaki envanter fişinde "akşam eden" olarak tanımlanmıştır. Söz konusu motifle bezeli 12 kuşağın her iki yanında siyah, bunların ortalarında ise motifsiz beyaz kuşaklar bulunmaktadır. Tüm kuşaklar çizgi halinde beyaz renkli ince bir bantla çerçevelenmiştir. Perde, yük, yüklük veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur.

Resim 146. Cecim(Çözgü Yüzlü Cicim) 172 cm x 152 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi. Envanter No: 71 F, 4-2.

³⁶ Y.DURUL, A.g.k., 92, Şekil 25(Yağlı kara Motifi); Ayla TUNÇEL, A.g.k., 23 (Yağlı kara Motifi)

Katalog no: 60

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 71F, 9–13

Boyutlar: 126 cm x 210 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, bej ve siyah, yeşil ve sarı

Kompozisyon özellikleri: Her birisi 42 cm genişliğinde olan 3 kanadın yan yana getirilip dikilmesiyle oluşturulmuş olan dokuma, 126 cm x 210 cm boyutlarındadır. Çözü iplikleri, desensiz kuşaklarda zemin rengi ile aynı, desenli kuşaklarda ise bej ve kırmızıdır. Dokuma kompozisyonu geniş ve dar dikey kuşak demetleriyle oluşturulmuştur. Her kanatta gruplar halinde verilmiş olan geometrik motiflerle göz³⁷, yılan/suyolu³⁸, göz³⁹, çapraz⁴⁰, çengel⁴¹, tarak/ fatma ana eli/ parmak⁴², koçboynuzu⁴³, satma/ iğliki/ yağlı kara⁴⁴ süslü iki geniş kanat yer almaktadır. Aynı zamanda dokumada çapraz olarak geçen motif, Orhun ve Yenisey yazıtlarında D sesi veren X şekli ile ve yine dokumada bulunan I biçimindeki motif, aynı yazıtlarda S sesi veren şekli ile Tunceli, Elazığ ve Erzincan'da yaşayan Şavak Türkmenlerinin Cecim dokumalarında işlenmiş, günümüze kadar gelmiştir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Resim 147. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim). 126 cm x 210 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Envanter No: 71F, 9–13..

³⁷ M. GÖKBUKET, A.g.m., 210(Göz Motifi), Mine ERBEK, A.g.k., 132,Şekil 81(Göz Motifi)

³⁸ Anatolian Kilims, 2. Cilt, 170, Şekil 4(Yılan Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 106, Şekil 3 (Su yolu Motifi)

³⁹ M. GÖKBUKET, A.g.m., 210(Göz Motifi),

⁴⁰ Ayla TUNÇEL, A.g.k., 19(Çapraz Motifi); Anatolian Kilims, 1. Cilt, 6, Şekil 4(Çapraz Motifi)

⁴¹ Mine ERBEK, A.g.k., 141,Şekil 58(Çengel Motifi);K.DİRİK, A.g.e., 121, Şekil 20(Kafkas Halısı 1. Bordür Motifi);N. GÖRGÜNAY, Anadolu'da Cecim Çeşitleri, Levha 4, Resim 3(Azerbaycan Cicim Motifi); N.GÖRGÜNAY, Kırkıtlı Dokumalarımızdan Cecimlerimiz ve Van, 262,Resim 9(Azerbaycan Cicim Motifi);

⁴² M.GÖKBUKET, A.g. m., 208, Şekil 37(Kars El Motifi);, A. g.e. , Şekil 309(Tarak motifi), Anatolian Kilims, 2. Cilt, 140,Şekil 2 (Parmak/tarak); Mine ERBEK, A.g.k., 119, Şekil 133(Parmak/tarak)

⁴³ Mine ERBEK, A.g.k., 42, Şekil 226(Koçboynuzu Motifi)

⁴⁴ Z. ÖRNEK, Alacahöyük ve Civarı Örne ve Dokuma Motifleri, 54(Satma Motifi) ve 73, Resim 139 (İğliki); B.DENİZ, Milas Halları, 19, Resim 9,(Kenar Suyu Motifleri); Y.DURUL, Türk Kilim Motifleri, 92, Şekil 25(Yağlıkara)

Katalog no: 61

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 71F, 1–5

Boyutlar: 152 cm x 175 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kiremit kırmızısı, turuncu, kahverengi, lacivert ve beyaz

Kompozisyon özellikleri: Her birisi 38 cm genişliğinde olan 4 kanadın yan yana getirilip dikilmesiyle oluşturulmuş olan dokuma, 152 cm x 175 cm boyutlardadır. Dokumanın alt ucunda uzunluğu 15–22 cm arasında değişen örgülü saçak vardır. Saçak başlangıcının hemen üzerinde 2 sıra saç örgüsü yatay bant bulunmaktadır. Saf yün malzemeden elde edilmiş olan dokuma ipliklerinden beyaz dışındakiler doğal boya ile renklendirilmiştir. Çözü iplikleri düz kuşaklarda zemin rengi ile aynı, motifli kuşaklarda ise, kiremit kırmızısı ve turuncudur. Dokuma kompozisyonunun genel görünüşünde motiflerin birbirlerine bağlantılı oluşları dikkati çeker. Her kanatta, yaklaşık 7 cm genişliğinde üç adet desenli kuşak vardır, bu kuşaklardan ortada yer alanlara, lacivert, beyaz ve kiremit kırmızısı renkli, genişlikleri yaklaşık olarak 2 cm olan, düz kuşak dizileriyle daha belirgin bir görünüm kazanmıştır. Motifli kuşaklar üç değişik kenar suyu motifi ile çerçevelenmiştir. Motifli kuşaklarda tırnak/ aşşık/ kaydırma/ su yolu/ kırma/ akıtma/ kertik/ deveboynu/ çakmacık/ yanca⁴⁵, yılan⁴⁶, çengel⁴⁷, Türk yanışı⁴⁸ ve pencere/göz⁴⁹ gibi geometrik biçimli yanışlar birbirleriyle dönüşümlü olarak verilmişlerdir. Kuşaklar arasında rapor simetrisi söz konusu değildir. Perde, yük örtüsü veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur.

⁴⁵ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); Bkz.(36), B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, Ankara 1996, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.k.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Keziban SELÇUK, *A.g.k.*, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

⁴⁶ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 170, Şekil 4(Yılan Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 106, Şekil 3 (Su yolu Motifi)

⁴⁷ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 141,Şekil 58(Çengel Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 31(Çengel)

⁴⁸ H.DULKADİR, *Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo-Kültürel Bir Değerlendirme*, 93, D 26(Türk Yanışı)

⁴⁹ H.DULKADİR, *A. g. m.*,92, D 24(Pencere Motifi); M. GÖKBUKET, *A.g.m.*, 210, (Kütahya Kahramanmaraş Göz Motifi)

Resim 148. Cecim(Çözümlü Yüzlü Cicim) 152 cm x175 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi. Envanter No: 70F, 1-5.

Resim 149. Resim 148'den detay

Katalog no: 62

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70F, 20–19

Boyutlar: 148 cm x 165 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözgü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Lacivert, beyaz, kiremit kırmızısı, kahverengi ve beyaz

Kompozisyon özellikleri: Her biri 37 cm genişliğinde olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulan dokuma, 148 cm x 165 cm boyutlardadır. Çözgü iplikleri motifli kuşaklarda zemin rengi ile aynı, motifli kuşaklarda ise, kiremit kırmızısı ve kahverengidir. Dokumanın kompozisyonunu yan yana dikey olarak dizilmiş kuşaklar oluşturmaktadır, bunlardan motifli olanlar yaklaşık 7 cm, diğerleri ise 2 cm genişliğindedir.. Her kanatta üç motifli kuşak yer almaktadır, bunlardan ortada bulunanlara kiremit kırmızısı, beyaz ve lacivert renklerle dokunmuş dar ve düz kuşak dizileriyle daha belirgin bir görünüm verilmiştir. Her kanatta ortada kalan motifli kuşakta motifler beyaz diğer kuşaklarda ise lacivert renkle verilmişlerdir. Kaydırma/ tırnak/ aşşık/ su yolu/ kertik/ kırma/ akıtma/ deveboynu/ çakmacık/yanca⁵⁰, göz /pencere⁵¹, yılan/ su yolu⁵², çengel⁵³, hayat ağacı⁵⁴ ve Türk yanışi⁵⁵ motifleri kullanılmıştır. Perde, yük örtüsü veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur.

⁵⁰ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panaroması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.e.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Kaziban SELÇUK, *A.g.k.*, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

⁵¹ M. GÖKBÜKET, *A.g.m.*, 210 (Kütahya ve Kahramanmaraş göz motifi); H.DULKADİR, *A. g. m.* 92, D 24(Pencere Motifi)

⁵² *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 170, Şekil 4(Yılan Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 106, Şekil 3 (Su yolu Motifi)

⁵³ Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 31(Çengel); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 141,Şekil 58(Çengel Motifi)

⁵⁴ Ayla TUNCEL, *A.g.k.*, 31(Hayat Ağacı Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 171, Şekil 25 (Hayat Ağacı Motifi)

⁵⁵ H.DULKADİR, *A. g. m.*, 93, D 26(Türk Yanışı)

Resim 150. Cecim.(Çözü Yüzlü Cicim) 148 cm x 165 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi.

Resim 151. Resim 150'den detay

Katalog no: 63

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70F, 21–4

Boyutlar: 150 cm x 165 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kiremit kırmızısı, kahverengi, lacivert ve beyaz

Kompozisyon Özellikleri: 150 cm x 165 cm boyutlarında olan dokuma, ikisi 37'şer cm, diğer ikisi ise 38'er cm genişliğinde olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturmuştur. Ayrıca saçığın yaklaşık olarak 2 cm üzerinde kiremit kırmızısı ve beyaz renklerle örülmüş yatay bir saç örgüsü bantı vardır. Saf yün malzemeden elde edilmiş olan dokuma ipliklerinden beyaz dışındakiler doğal boya ile renklendirilmiştir. Dokumada; kiremit kırmızısı, kahverengi, lacivert ve beyaz renkler kullanılmıştır. Çözü iplikleri motifsiz kuşaklarda zemin rengi ile aynı, motifli kuşaklarda ise kiremit kırmızısı ve kahverengidir. Dokumanın kompozisyonunu yan yana dikey olarak dizilmiş kuşaklar oluşturmaktadır, bunlardan motifli olanlar yaklaşık 5 cm, diğerleri ise 2 cm genişliğindedir. Motifli kuşaklardan kanatların ortasında yer alanlarda motifler beyaz renkle, bunların iki yanında yer alanlarda ise, çoğunlukla lacivert renkle verilmiştir. Her kanatta üç motifli kuşak yer almaktadır, bunlardan ortada bulunanlara kiremit kırmızısı, beyaz ve lacivert renklerle dokunmuş dar ve düz kuşak dizileriyle daha belirgin bir görünüm kazandırılmış olduğu dikkati çekmektedir. Geometrik biçimli motiflerle bezenmiş 12 kuşakta motifler her kanat içerisinde aynı sırada yılan/ suyuolu⁵⁶, çengel⁵⁷, isimsiz⁵⁸, koçboynuzu⁵⁹, göz/ zülûf, kınık imi/ aklım/ tırnağ/ it izi/ kedi izi/ insan⁶⁰, saç bağı⁶¹ motifleri dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir. Perde, yük örtüsü veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur.

⁵⁶ **Anatolian Kilims**, 2. Cilt, 170, Şekil 4(Yılan Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 106, Şekil 3 (Suyuolu Motifi)

⁵⁷ Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 33(Çengel); K.DİRİK, **A.g.e.**, 121, Şekil 20(Kafkas Halısı I. Bordür Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, S: 29, Şekil 417(Çengel Motifi); Hakkari Kilimleri Broşürü, 12

⁵⁸ B.DENİZ, **Mucur Hahları**, 22, Şekil 1(Kenar Suyu Motifleri)

⁵⁹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 44, Şekil 292 (Koçboynuzu Motifi); M.GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 210(Göz Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, 1986, 9, Şekil 78,79,80,81(Koçboynuzu Motifi); F.KAYIPMAZ-N.KAYIPMAZ, **Sivas Kilim Seccadeleri**, 102 Resim 5, 103 Resim 6, 112 Resim 15(Kenar Suyu Motifleri); VYK Vakfı Broşürü, 10 Fotoğraf 9, 20 Fotoğraf 16(Kenar Suyu Motifleri)

⁶⁰ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülûf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, S: 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, 1986, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 1987, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt izi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8, (Kedi izi)

Resim 152. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim) 150 cm x 165 cm, Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi. Envanter No: 70F, 21-4.

Resim 153. Resim 152'den detay

⁶¹ G.ERBEK, A. g. k, 13, Şekil 162,163(Saç bağı Motifi)

Katalog no: 64

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70F, 1–6

Boyutlar: 176 cm x 173 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kiremit kırmızısı, kahverengi, lacivert ve beyaz

Kompozisyon özellikleri: Her biri 44 cm genişliğinde olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulan dokuma, 176 cm x 173 cm boyutlardadır. Dokumanın alt ucunda çift sıra saçak yer almaktadır. Ayrıca dokumanın ön yüzünde kuşaklara dik olarak serpiştirilmiş sarı, pembe, lacivert, kiremit kırmızısı, siyah renkli iplerden oluşan bir dizi saçak daha vardır. Saf yün malzemeden elde edilmiş olan dokuma ipliklerinden beyaz dışındakiler doğal boya ile renklendirilmiştir. Dokumanın kompozisyonunu yan yana dikey olarak dizilmiş kuşaklar oluşturmaktadır, bunlardan motifli olanlar yaklaşık 7 cm, diğerleri ise 2 cm genişliğindedir. Motifli kuşaklar kenar suyu motifiyle çerçevelenmiştir. Dokumada tırnak/ kaydırma/ aşşık/ su yolu/ kertik/ kırma/ akıtma/ deveboynu/ çakmacık/ yanca⁶², çengel⁶³, Türk Yanışı⁶⁴, göz/ pencere motifi⁶⁵ ve göz⁶⁶ motifleri kullanılmıştır. Her kanatta üç motifli kuşak yer almaktadır, bunlardan ortada bulunanlara kiremit kırmızısı, beyaz ve lacivert renklerle dokunmuş dar ve düz kuşak dizileriyle daha belirgin bir görünüm kazandırılmıştır. Motifler her kanat içerisinde simetrik olarak yerleştirilmiştir. Geometrik biçimli motiflerle bezenmiş 12 kuşakta motifler birbirleriyle dönüşümlü olarak verilmişlerdir. Dokumada bunların dışında geometrik biçimli birbiri ardı sıra tekrar edilen başka motifler de söz konusudur. Perde, yük örtüsü veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur

⁶² K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panaromasi*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.e.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); N.GÖRGÜNAY; Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Kazım SELÇUK, *A.g.k.*,Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2008, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

⁶³ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 141, Şekil 58 (Çengel Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 33(Çengel);K.DİRİK, *A.g.k.*, 121, Şekil 20(Kafkas Halısı I. Bordür Motifi); G.ERBEK, *A.g.k.*, S: 29, Şekil 417(Çengel Motifi); Hakkari Kilimleri Broşürü, 12

⁶⁴ H.DULKADİR, *A. g. m.* 93, D 26(Türk Yanışı)

⁶⁵ M.GÖKBÜKET, *A.g.m.*, 210, (Göz Motifi); H.DULKADİR, *A. g. m.* 92, D 24(Pencere Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 19(Göz Motifi)

⁶⁶ M.GÖKBÜKET, *A.g.m.*, 210, (Göz Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 19(Göz Motifi)

Resim 154 Cecim(Çözü Yüzlü Cicim) 176 cm x 173 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi.

Resim 155.Resim 154'den detay

Katalog no: 65

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70F, 2-2

Boyutlar: 184 cm x 188 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kiremit kırmızısı, lacivert, kahverengi ve beyaz

Kompozisyon özellikleri: Her biri 46 cm genişliğinde olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulan dokuma, 184 cm x 188 cm boyutlarındadır. Çözü iplikleri motifsiz kuşaklarda zemin rengi ile aynı, motifli kuşaklarda ise turuncudur. Dokumanın kompozisyonunu yan yana dikey olarak dizilmiş kuşaklar oluşturmaktadır, bunlardan motifli olanlar yaklaşık 5 cm, diğerleri ise 2 cm genişliğindedir. Motifli kuşaklarda motifler kahverengi ve lacivert renklerle verilmiştir. Motifli kuşaklar tırnak/ kaydırma/ aşşık/ su yolu/ kertik/ kırma/ akıtma/ deveboynu/ çakmacık/ yanca⁶⁷ gibi kenar suyu motifleriyle çerçevelenmiştir. Ayrıca motifli kuşaklarda göz⁶⁸ motifi dikkat çekmektedir. Her kanatta üç motifli kuşak yer almaktadır, bunlarda motif tekrarı yapılarak simetri sağlanmıştır. Ancak kuşaklardaki motif tekrarının getirdiği tekdüzellik, motif renklerindeki değişikliklerle bir ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Tüm kuşaklarda kiremit kırmızısı zemin üzerinde yer alan motifler, kanatlardan birisinde kahverengi diğerinde lacivert şeklinde dönüşümlü olarak verilmiştir. Kanatların ortasında yer alan motifli kuşaklara kiremit kırmızısı, beyaz ve lacivert renklerle dokunmuş dar ve düz kuşak dizileriyle daha belirgin bir görünüm kazandırılmıştır. Perde, yük örtüsü veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur.

Resim 156. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim). Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi. 184 cm x 188 cm. Envanter No: 70F, 2-2.

⁶⁷ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.e.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Keziban SELÇUK, *A.g.k.*, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

⁶⁸ M.GÖKBÜKET, *A.g.m.*, 210, (Göz Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 19(Göz Motifi)

Katalog no: 66

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70F, 21–11

Boyutlar: 160 cm x 167 cm

Dokuma tekniği: Cicim(Çözümlü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

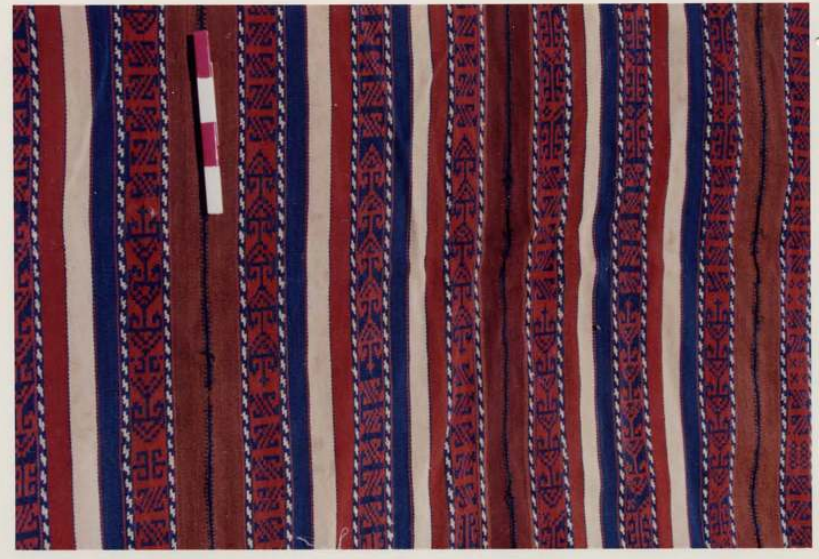
Atkı: 1 kat

Çözümlü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Lacivert, beyaz, kiremit kırmızısı,

Kompozisyon Özellikleri: Her biri 40 cm genişliğinde olan 4 kanatın (şak) yanyana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulan dokuma, 160 cm x 167 cm boyutlarındadır. Motifli kuşaklar kenar suyu motifleriyle çerçevelenmiştir. Her kanatta üç motifli kuşak yer almaktadır. Bu kuşaklarda zemin rengi kiremit kırmızısı, motifler laciverttir. Geometrik biçimli motiflerle bezenmiş 12 kuşakta göz/ kınık imi/ zülüf/ tırnağ/ itizi/ aklım/ kedi izi⁶⁹, kaydırma/ tırnak/ aşşık/ su yolu/ kertik/ kırma/ akıtma/ deveboynu/ çakmacık/ yanca⁷⁰, dündarlı imi/ çengel⁷¹, isimsiz⁷², koçboynuzu⁷³, göz⁷⁴ ve hayat ağacı⁷⁵ motifleri her kanat içerisinde aynı sırada aynı motif düzeni içinde yerleştirilmiştir.

Resim 157. Cecim(Çözümlü Yüzlü Cicim)160 cm x 167 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi. Envanter No: 70F, 21–11

⁶⁹ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBUKET, **A.g.m.**, 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8 (Kedi izi)

⁷⁰ K.DİRİK, **Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panaromasi**, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); B.DENİZ, **Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri**, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 14, N.KIRZIOĞLU, **A.g.e.**, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Kaziba SELÇUK, **A.g.k.**, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, **Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları**, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, **A.g.k.**, 65(Yanca)

⁷¹ Y.DURUL, **A.g.k.**, 100(Dündarlı İşareti İmi);N. GÖRGÜNAY, **A.g.e.**, 15, Şekil 94-95(İsimsiz); **Hakkari Kilimleri Broşürü**, 1994, 9,10,15; Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 34(Çengel Motifi)

⁷² B.DENİZ, **Mucur Halıları**, 22, Şekil 1(Kenar suyu motifleri)

⁷³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

⁷⁴ M.GÖKBUKET, **A.g.m.**, 210, (Göz Motifi)

⁷⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 179, Şekil 182(Hayat Ağacı Motifi)

Katalog no: 67

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70F, 27–6

Boyutlar: 170 cm x 190 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözümlü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözümlü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kiremit kırmızısı, kahverengi, lacivert ve beyaz

Kompozisyon özellikleri: İki 43'er cm, diğer ikisi ise 42'şer cm genişliğinde olan 4 kanatın (şak) yanyana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturmuştur. Eni 170 cm olan dokumanın boyu kanat boylarının eşit olmaması sebebiyle her bir kanatta 190, 195, 210, 195 cm olarak değişiklik göstermektedir. Dokumanın kompozisyonunu yan yana dikey olarak dizilmiş kuşaklar oluşturmaktadır, bunlarda motifli olanlar yaklaşık 6 cm, diğerleri ise 2 cm genişliğindedir. Motifli kuşaklarda motifler, kiremit kırmızısı ve lacivert renklerle verilmiştir. Motifli kuşaklar tırnak/ kaydırma/ aşşık/ su yolu /kertik/ kırma/ akıtma/ deveboynu/ çakmacık/ yanca⁷⁶ gibi kenar suyu motifleriyle çerçevelenmiştir. Motifli kuşaklarda görülen göz/ öküzgözü⁷⁷, yılan/ su yolu⁷⁸, çengel⁷⁹, saç bağı⁸⁰, dikenli kıvrım/koçboynuzu/ ölümsüzlük ve soy ile ilgili motif⁸¹, koçboynuzu⁸², zülüf/ göz/ kınık imi/ aklım/ tırnağ/ it izi/ kedi izi⁸³ gibi geometrik motifler birbiri ardınca dönüşümlü olarak sıralanmıştır. Perde, yük örtüsü veya yatak örtüsü (ber) olarak dokunmuştur.

⁷⁶ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.k.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Kerem SELÇUK, *A.g.k.*, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

⁷⁷ M. GÖKBUKET, *A. g. m.*, 210(Göz Motifi); Y.DURUL, *A.g.k.*, 23, Şekil 14(Öküz Gözü)

⁷⁸ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 170, Şekil 4(Yılan Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 106, Şekil 3 (Su yolu Motifi)

⁷⁹ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 141, Şekil 58 (Çengel Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 33(Çengel);K.DİRİK, *A.g.k.*, 121, Şekil 20(Kafkas Halısı I. Bordür Motifi); G.ERBEK, *A.g.k.*, 29, Şekil 417(Çengel Motifi); *Hakkari Kilimleri Broşürü*, S:12;N.GÖRGÜNAY, *Anadolu'da Cecim Çeşitleri, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Levha 4, Resim 3(Azerbaycan Cicim Motifi); N.GÖRGÜNAY, *Kırkıtlı Dokumalarımızdan Cicimlerimiz ve Van*, 262, Resim 9(Azerbaycan Cicim Motifi);

⁸⁰ G.ERBEK, *A.g.k.*, 13, Şekil 162,163 (Saç bağı Motifi)

⁸¹ Y. DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 13(Dikenli kıvrım); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 184, Şekil 14 (Ölümsüzlük ve Soy Temsil Eden İm); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 43, Şekil 243(Koçboynuzu Motifi);

⁸² Mine ERBEK, *A.g.k.*, 44, Şekil 292(Koçboynuzu Motifi);

⁸³ Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, *A.g.m.*, 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBUKET, *A.g.m.*, 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, *A.g.k.*, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, *Türk Kilim Motifleri*, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt izi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8 (Kedi izi)

Resim 158 Cecim(Çözü Yüzlü Cıım) 170 cm x 190 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Envanter No: 70F, 27-6.

Resim 159. Resim 158'den detay

Katalog no: 68

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 71F, 9–25

Boyutlar: 130 cm x 216 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kiremit kırmızısı, kahverengi, lacivert ve bej

Kompozisyon özellikleri: 130 cm x 216 cm boyutlarında olan dokuma, ikisi 33'er cm, diğer ikisi ise 32'şer cm genişliğe sahip olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulmuştur. Kanatlar birbirlerine lacivert, kiremit kırmızısı, bej ve kahverengi ipliklerle ve 3–5 cm'de bir renk değişikliğiyle tutturulmuştur. Ancak kimi yerde kanatlar arasındaki bağlantı düzensiz bir dikişle yapılmıştır. Saf yün malzemeden elde edilmiş olan dokuma ipliklerinden beyaz dışındakiler doğal boya ile renklendirilmiştir. Çözü iplikleri motifsiz kuşaklarda zemin rengi ile aynı, motifli kuşaklarda kahverengi, kiremit kırmızısı ve laciverttir. Dokumanın kompozisyonunu yan yana dikey olarak sıralanmış geniş ve dar kuşak dizileri oluşturmaktadır. Desenli ve geniş kuşak dizilerinde yer alan geometrik biçimli motifler birbirleriyle dönüşümlü olarak verilmiştir. Her kanatta geniş kuşaklardaki kaydırma/ tırnak/ aşşık/ su yolu/ kertik/ kırma/ akıtma/ deveboynu/ çakmacık/ yanca⁸⁴, göz/ öküzgözü⁸⁵, dündarlı imi/ çengel⁸⁶, hayat ağacı⁸⁷, başak/ turna katarı/ su yolu⁸⁸, fatma anaeli/ tarak/ parmak⁸⁹, bukağı⁹⁰, S/ çengel/ çakmak/ muskalı köşek/ deveboynu/ sarmal/ yedibala⁹¹, dikenli kıvrım/ koçboynuzu⁹², bulut ve yıldız⁹³ gibi motiflerin birbirleriyle simetrik olarak fakat renk değişikliğiyle yerleştirilmiş olduğu dikkati çeker.

Motifli dar kuşaklarda da simetri söz konusudur. Ayrıca dar kuşaklarda çoğunlukla kenar suyu olarak kullanılmakta olan motiflerin çeşit zenginliğiyle sunulduğu görülmektedir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

⁸⁴ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.e.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); N.GÖRGÜNAY; *Altaylar'dan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Motifler*, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Kızıban SELÇUK, *A.g.k.*, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

⁸⁵ M. GÖKBÜKET, *A. g. m.*, 210(Göz Motifi); Y.DURUL, *A.g.k.*, 23, Şekil 14(Öküz Gözü)

⁸⁶ Y.DURUL, *A.g.k.*, 100(Dündarlı İşareti İmi); N. GÖRGÜNAY, *A.g.k.*, 15, Şekil 94-95(İsimsiz); **Hakkari Kilimleri Broşürü**, 9,10,15; Mine ERBEK, *A.g.k.*, 140, Şekil 34(Çengel Motifi)

⁸⁷ Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 31(Hayat Ağacı Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 177, Şekil 155(Hayat Ağacı Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 171, Şekil 25(Hayat Ağacı Motifi)

⁸⁸ **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 67, Şekil 1(Başak/Turna Katarı Motifi); Bkz. (145), Recai KARAHAN, 69, Çizim 172(Suyolu)

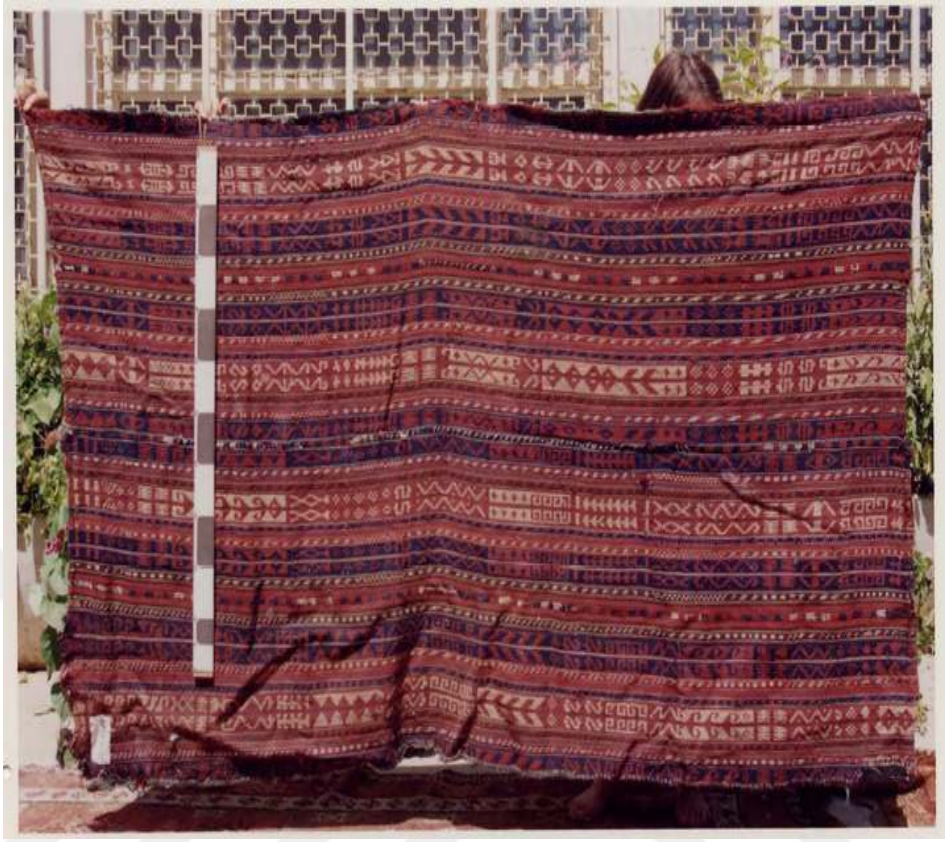
⁸⁹ M. GÖKBÜKET, *A. g. m.*, 208, Şekil 37(Kars El Motifi); G. ERBEK, *A. g. e.*, 23, Şekil 309(Tarak Motifi), **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 78(Tarak)

⁹⁰ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 79, Şekil 2,12,49 (Bukağı Motifi)

⁹¹ Mine ERBEK, **Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri**, 140, Şekil 85(Çengel); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, *A.g.k.*, 36(Yedi bala); Nalân TÜRKMEN, *A.g.k.*, 129(S Motifi); Y. DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 7, 26, Şekil 20 (Deve boynu/muskalı köşek Motifi); Hüseyin ALANTAR, *A.g.k.*, 278(Sarmal Motifi); Bekir DENİZ, *A.g.k.*, 59, Şekil 9(Deveboynu/ Yedi bala), Bkz.(36), HAACK, 35(S şekli)

⁹² Y.DURUL, *A.g.k.*, 24,Şekil 3(Dikenli Kıvrım Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 44, Şekil 288(Koçboynuzu Motifi)

⁹³ Y. DURUL, *A.g.k.*, 23, Şekil 20(Bulut ve Yıldız Motifi)

Resim 160. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim). 130 cm x 216 m. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi.

Resim 161. Resim 160'dan detay

Katalog no: 69

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 76F, 21-1

Boyutlar: 152 cm x 196 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözümlü Yüzlü Dokumaya Uygulanmış Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözümlü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Bordo, bej, lacivert

Kompozisyon özellikleri: Dokuma; ikisi 36'şar cm, diğer ikisi ise 40'ar cm genişliğe sahip olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulmuştur. Kuşak genişlikleri motifli ve düz kuşaklarda aynıdır ve genişlikleri 2 cm kadardır. Motifli kuşakların tümü kenar suyu ile çerçevelenmiştir. Geometrik biçimli motiflerle bezenmiş 34 kuşakta çoğunlukla küçük motifler (kutik) kullanılmıştır. Ancak kanatların iki dış yanında yer alan birbirlerine bitişik iki sıra kuşağa, motiflerdeki simetri ile, geniş kuşak görüntüsü kazandırılmıştır. Her kanatta bu şekilde bezenmiş 2 kuşak dizisi yer almaktadır. Söz konusu bu kuşakların renklendirilmesinde de farklılık vardır, zemini bordo olan kuşaklarda motif lacivert, zemini lacivert olan kuşaklarda da bej renk kullanılmıştır. Geometrik biçimli motiflerle bezenmiş 34 kuşakta zülüf/ göz/ kınık imi/ aklım/ tırnağ/ it izi/ kedi izi⁹⁴, soldat/ asker/ parmak/ tarak/ fatma ana eli/ ok-yay/ yaba⁹⁵, dündarlı işareti imi/ çengel⁹⁶, göz⁹⁷, bukağı⁹⁸, kitenik/bukağı⁹⁹, çengel¹⁰⁰, hayat ağacı¹⁰¹ ve sırta kıvrım/koçboynuzu¹⁰² motifleri her kanat içerisinde aynı sırada, aynı motif düzeni ile verilmiş ve motif dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

⁹⁴ Yusuf DURUL, A.g.k., 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, A.g.k., 49(Göz Motifi); M.ERBEK, A.g.m., 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, A.g.m., 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, A.g.k., 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz. (299), GÖRGÜNAY,17(Tırnağ/ İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8 (Kedi izi)

⁹⁵ Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 128. Desen 32 (Soldat/asker Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 9,S: 117, Şekil 40(Fatma ana eli/parmak/tarak Motifi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 173-195(Ok-yay/Yaba)

⁹⁶ Y.DURUL, A.g.k., 100(Dündarlı İşareti İmi); N. GÖRGÜNAY, A. g.k., 15, Şekil 94-95(İsimsiz); **Hakkari Kilimleri Broşürü**, 9,10,15; Mine ERBEK, A.g.k., S: 140, Şekil 20,23,34,36,38 (Çengel Motifi)

⁹⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 132, Şekil 81(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, A. g. m., S: 210(Göz Motifi)

⁹⁸ G. ERBEK, A. g. k.,15, Şekil 195(Bukağı Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 9,S: 78, Şekil 2(Bukağı Motifi)

⁹⁹ Y. DURUL, A.g.k., 23, Şekil 13(Kitenik/Şavak Aşireti Damgası)G, ERBEK, A. g.e., 15, Şekil 195,(Bukağı Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 9,S: 78, Şekil 2(Bukağı Motifi)

¹⁰⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 9,S: 140 Şekil 9, S: 140 Şekil 29(Çengel Motifi)

¹⁰¹ Mine ERBEK, A.g.k., 171, Şekil 25(Hayat Ağacı Motifi)

¹⁰² Y.DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 92, Şekil 4(Sırta Kıvrım); Y. DURUL, A.g.k., 24, Şekil 4(Sırta Kıvrım); N.GÖRGÜNAY, A.g.k., 17, Şekil 109(İsimsiz); Mine ERBEK, A.g.k., 37, Şekil 47,49(Koçboynuzu Motifi)

Resim 162. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim) 152 cm x 196 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi. Envanter No: 76F, 21-1

Resim 163. Resim 162'den detay

Katalog no: 70

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 71F, 10-6

Boyutlar: 122 cm x 165 cm

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kiremit kırmızısı, kahverengi, bej ve lacivert

Kompozisyon özellikleri: İki 34'er cm, diğer ikisi ise 27'er cm genişliğe sahip olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulmuştur. Çözü iplikleri, düz kuşaklarda zemin renkleri ile aynı, motifli kuşaklarda ise lacivert, bej ve kiremit kırmızısıdır. Motifli kuşaklarda motifler bej, kiremit kırmızısı ve lacivert renklerle verilmiştir. Geometrik biçimli motiflerle bezenmiş olan 20 kuşakta kaydırma/ tırnak/ aşşık/ su yolu/ kertik/ kırma/ akıtma/ deveboynu/ çakmacık/ yanca¹⁰³, hayat ağacı¹⁰⁴, çengel/ sarmal¹⁰⁵, tarak/ fatma ana eli/ parmak¹⁰⁶, asma çubuğu¹⁰⁷ motifleri her kanat içerisinde aynı sırada, aynı motif düzeni ve simetrisi ile, motif dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Resim 164. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim). 122 cm x 165 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

¹⁰³ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıçılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. BordürB.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.e.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Keziban SELÇUK, *A.g.k.*, 54, 132, 135,138(Suyolu); B.DENİZ, *Yöre Özellikleri ile Yunt Dağ Halıları*, 35(Yanca), Gonca KARAVAR, *A.g.k.*, 65(Yanca)

¹⁰⁴ M. GÖKBUKET, *A. g. m.*, 210(Göz Motifi); Y.DURUL, *A.g.k.*, 23, Şekil 14(Öküz Gözü)

¹⁰⁵ Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 43(Hayat Ağacı Motifi)

¹⁰⁶ G.ERBEK, *A.g.k.*, 29, Şekil 412(Çengel Motifi); Mine ERBEK, *A.g.k.*, 140, Şekil 9,141, Şekil 58(Çengel Motifi); Hüseyin ALANTAR, *A.g.k.*, 278(Sarmal Motifi);

¹⁰⁷ M. GÖKBUKET, *A.g.m.*, 208, Şekil 37(Kars El Motifi); G. ERBEK, *A.g.k.*, 23, Şekil309(Tarak Motifi), *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 7, Şekil 2(Parmak)

¹⁰⁸ K.DİRİK, *A. g.k.*, 121, Şekil 2 (Asma Çubuğu Motifi)

Katalog no: 71

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter no: 70F, 31-46

Boyutlar: 144 cm x 365 cm

Dokuma tekniği: Cecim (Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

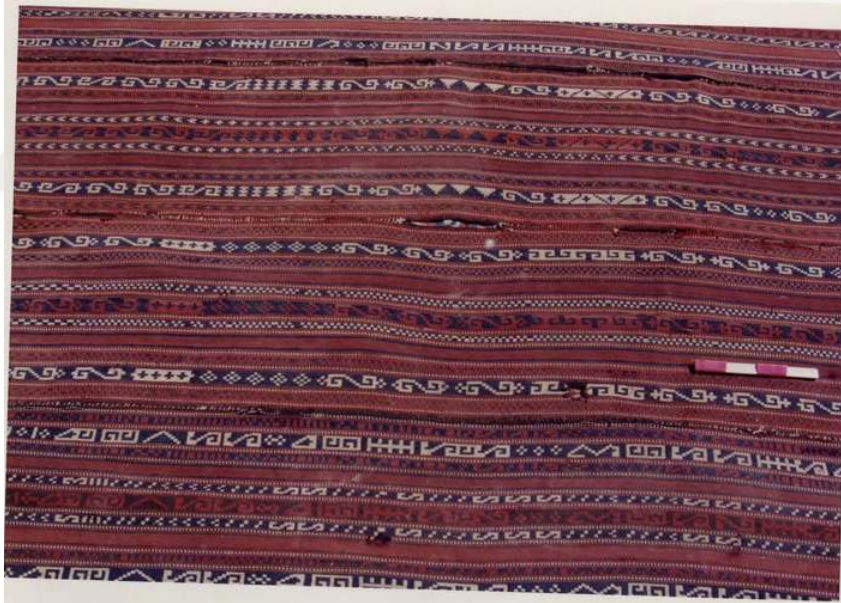
Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Bej, lacivert ve bordo

Kompozisyon özellikleri: 144 cm x 365 cm boyutlarında olan dokuma, ikisi 33'er cm, diğer ikisi ise 39'ar cm genişliğe sahip olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturulmuştur. Saf yün malzemeden elde edilmiş olan dokuma ipliklerinden bej dışındakiler doğal boya ile renklendirilmiştir. Motifli kuşaklarda motifler çoğunlukla bordo ve bej renkle verilmiştir. Motifli kuşakların tümü kenar suyu motifleriyle göz/ öküzgözü¹⁰⁸, haç¹⁰⁹ ve dündarlı imi/ çengel¹¹⁰ ile çerçevelenmiştir. Her kanat içerisinde yer alan motifler öküzgözü/göz¹¹¹, tarak/ parmak/ fatma ana eli¹¹², bulut ve yıldız¹¹³, göz¹¹⁴ ve çengel¹¹⁵ aynı sırada ve aynı motif düzeni ile dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Resim 165. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim). 144 cm x 365 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi.

¹⁰⁸ M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 210(Göz Motifi);Y.DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 14(Öküz Gözü)

¹⁰⁹ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 136, Şekil 14(Haç Motifi)

¹¹⁰Y.DURUL, **A.g.k.**, 100(Dündarlı İşareti İmi);N. GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 15, Şekil 94-95(İsimsiz); **Hakkari Kilimleri Broşürü**, 9,10,15; Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 20,23,34, 36,38(Çengel Motifi)

¹¹¹ M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, S: 210(Göz Motifi);Y.DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 14(Öküz Gözü)

¹¹² Yusuf DURUL, **A.g.k.**, Ankara 1969, 24, Şekil 24, Şekil 1(Tarak Motifi); M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 208, Şekil 37(Kars El Motifi); G. ERBEK, **A.g.k.**, 23, Şekil309(Tarak Motifi), **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 7, Şekil 2(Parmak)

¹¹³ Y. DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 20(Bulut ve Yıldız Motifi)

¹¹⁴ M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 210(Göz Motifi)

¹¹⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140 Şekil 9, 141 Şekil 58 (Çengel Motifi)

Katalog No: 72

Bulunduğu Yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Envanter No: 76F, 1-22

Boyutlar: 140 cm x 210 cm

Dokuma Tekniği: Cecim(Çözümlü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan İpliklerin Büküm Yönü ve Katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözümlü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan Renkler: Bej, lacivert ve bordo

Kompozisyon Özellikleri: 1.40 m x 2.10 m boyutlarında olan dokuma, ikisi 34'er cm, diğer ikisi ise 36'şar cm genişliğe sahip olan 4 kanatın (şak) yan yana getirilip birbirine dikilmesiyle oluşturmuştur. Dokumada, bordo, lacivert ve bej renkleri kullanılmıştır. Dokumanın kompozisyonunu yan yana dikey olarak sıralanmış geniş ve dar kuşak dizileri oluşturmaktadır. Desenli ve geniş kuşak dizilerinde yer alan geometrik biçimli motifler birbirleriyle dönüşümlü olarak verilmiştir. Motifli dar kuşaklarda simetri söz konusudur. Ayrıca dar kuşaklarda çoğunlukla kenar suyu olarak kullanılmakta olan motiflerin çeşitliliğiyle sunulduğu görülmektedir. Her kanatta geniş kuşaklardaki motiflerin de göz/zülüf/ tırnağ/ itizi/ aklım/ kınık imi/ kedi izi¹¹⁶, ipbükün¹¹⁷, Dünderlı imi/ çengel¹¹⁸, göz/ öküzgözü¹¹⁹, çapraz¹²⁰, bukağı¹²¹, asma çubuğu¹²², çengel¹²³, bulut ve yıldız¹²⁴, koçboynuzu¹²⁵ motifleri birbirleriyle simetrik olarak yerleştirilmiş olduğu dikkati çeker. Aynı zamanda dokumada çapraz olarak geçen motif, Orhun ve Yenisey yazıtlarında D sesi veren X şekli Tunceli, Elazığ ve Erzincan'da yaşayan Şavak Türkmenlerinin Cecim dokumalarında işlenmiş, günümüze kadar gelmiştir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

¹¹⁶ Yusuf DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 10(Zülüf Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 49(Göz Motifi); M.ERBEK, **A.g.m.**, 210(Göz Motifi); Mine ERBEK, **A.g.k.**, 132, Şekil 75(Göz Motifi); M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 207, Resim 25-26,(Göz Motifi); G.ERBEK, **A.g.k.**, 26, Şekil 345(Göz Motifi); Y. DURUL, **Türk Kilim Motifleri**, 99(Kınık İmi), 46(Aklım); Bkz. (299), GÖRGÜNAY, 17(Tırnağ/İt İzi); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 8 (Kedi izi)

¹¹⁷ Y.DURUL, **A.g.k.**, 24, Şekil 6(ipbükün)

¹¹⁸ Y.DURUL, **A.g.k.**, 100(Dünderlı İşareti İmi);N. GÖRGÜNAY, **A.g.k.**, 15, Şekil 94-95(İsimsiz); **Hakkari Kilimleri** **Broşürü**, 1994, 9,10,15; Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140, Şekil 20,23,34, 36,38(Çengel Motifi)

¹¹⁹ M. GÖKBÜKET, **A.g.m.**, 210(Göz Motifi);Y.DURUL, **A.g.k.**, S: 23, Şekil 14(Öküz Gözü); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, S:5,58(Göz/öküz gözü Motifi);

¹²⁰ Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 19(Çapraz); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 6, Şekil 4(Çapraz Motifi)

¹²¹ G. ERBEK, **A.g.k.**, 15, Şekil 195(Bukağı Motifi); **Anatolian Kilims**, 1. Cilt, 192, Şekil 2(Bukağı Motifi); Ayla TUNÇEL, **A.g.k.**, 45(Bukağı Motifi)

¹²² K.DİRİK, **A.g.k.**, 121, Şekil 2 (Asma Çubuğu Motifi)

¹²³ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 140 Şekil 9, 141 Şekil 58, 140 Şekil 29; 141 Şekil 58(Çengel Motifi)

¹²⁴ Y.DURUL, **A.g.k.**, 23, Şekil 20(Bulut ve Yıldız)

¹²⁵ Mine ERBEK, **A.g.k.**, 44, Şekil 313(Koçboynuzu Motifi)

Resim 166. Cecim(Çözgü Yüzlü Cicim) 140 cm x 210 cm. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi. Envanter No: 76F, 1-22

Resim 167. Resim 166'dan detay

Katalog no: 73

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Kalite: 26 x 28

Boyutlar: 120 cm x 370 cm

Dokuma tekniği: Halı

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözüğü: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, devetüyü, beyaz, lacivert, sarı, mavi

Dokunduğuyer: Konaklar Köyü/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zemin kısmında üç adet sekizgen göl bulunmaktadır. Bu sekizgenlerin içinde yöre halkına göre yıldız ve baklava olarak adlandırılan motif görülmektedir. Onun etrafı da yine yöre halkına göre koçboynuzu olarak adlandırılan motif ile çevrelenmiştir. Halıda sekizgen göllerin dışında kalan alanlarda yöre halkına göre nar ağacı olarak adlandırılan motif, akrep¹²⁶, koçboynuzu¹²⁷ ve dörtlü eli belinde motif¹²⁸ kullanılmıştır.

2. Bordür: İnce bordürlerde bordürde nik/ kilit su/ sarhalka/ suyolu/ yamuk su/ sulyan suyu¹²⁹ görülmektedir. Ana bordürde sekiz köşeli yıldız¹³⁰, koçboynuzu¹³¹ ve geometrik şekiller göze çarpar.

Resim 168 Halı, 120 cm x 370 cm. Konaklar Köyü/Pertek/TUNCELİ..

¹²⁶ Y.DURUL, A.g.k., S: 26, Şekil 8 (Akrep Motifi)

¹²⁷ G.ERBEK, A.g.k., 5(Koçboynuzu Motifi)

¹²⁸ Anatolian Kilims, II. Cilt, S: 147 (Eli belinde)

¹²⁹ Yusuf DURUL, A.g.k., Ankara 1969, S:23, Şekil 17(Nik Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Kilit su Motifi); Nalan TÜRKMEN, A.g.k., 134(Sarhalka Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 107, Şekil 36(Suyolu Motifi); Bekir Deniz, A.g.m., 35.(Yamuk su, Sulyan Suyu)

¹³⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 96, Şekil 14(Yıldız Motifi)

¹³¹ G.ERBEK, A.g.k., 9, Şekil 78,79,80,81(Koçboynuzu Motifi)

Katalog no: 74

İnceleme tarihi: 06/05/2010

Boyutlar: 120 cm x 252 cm

Dokuma tekniği: Cicim-Kilim

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, devetüyü, beyaz, siyah, sarı

Dokunduğu yer: Payamdüzü(Sinsor)/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri: 120 cm x 252 cm boyutlarında olan dokumada yöre halkının göre Kürtçe pejik olarak adlandırılan pıtrak/gelin ağlatan¹³², göz¹³³, nik ve hüsn olarak adlandırılan çengel¹³⁴ ile çevrili akrep motifi¹³⁵, haşhaşık olarak adlandırılan su yolu¹³⁶, heş nik(sekiz nik) olarak adlandırılan ejder ayağı¹³⁷ ile çevrili eli belinde motifi¹³⁸ gibi motifler kullanılmıştır. Bazı motiflerin Türkçe karşılığı bilinmemektedir. Dokumada kırmızı, devetüyü, beyaz, siyah, sarı hâkim renklerdir. Yer yaygısı olarak kullanılmaktadır.

Resim 169. Cicim. 120 cm x 252 cm Payamdüzü(Sinsor)/Pertek/TUNCELİ

¹³² Mine ERBEK, A.g.k., 111, Şekil 42(Pıtrak Motifi)

¹³³ Mine ERBEK, A.g.k., 133, Şekil 110(Göz Motifi)

¹³⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 141, Şekil 50(Çengel Motifi)

¹³⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 156, Şekil 70(Akrep Motifi)

¹³⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 106, Şekil 5(Su Yolu Motifi)

¹³⁷ Mine ERBEK, A.g.k., 161, Şekil 42(Ejder Ayağı)

¹³⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 25, Şekil 198, Şekil 42 (Eli belinde Motifi)

Katalog no: 75

İnceleme tarihi: 06.05.2010

Boyutlar: 200 cm x 383cm

Dokuma tekniği: Kilim

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış İpliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kırmızı, devetüyü, beyaz, lacivert, sarı, mavi, ceviz yeşili

Dokunduğu yer: Konaklar Köyü/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri:

1. Zemin: Halının zemininde eşkenar dörtgen biçiminde yedi adet göl bulunmaktadır. Bu göllerin etrafı ejder ayakları¹³⁹ ile çevrili olup, iç kısımda akrep motifi/ ejder ayağı¹⁴⁰ görülmektedir. Akrep motifi/ejder ayaklı Göl'ün içinde ise, altıgen bir göl, bu gölün içinde iç içe geçmiş iki adet bukağı motifine¹⁴¹ benzer bir motif yer almaktadır. Bu eşkenar dörtgenlerin içi ejder ayakları¹⁴², bereket/ koruma¹⁴³, yıldız¹⁴⁴ motifleri ile süslenmiştir. Bukağı motifine benzer ilk geometrik şeklin içi, kurt izi¹⁴⁵, göz¹⁴⁶, çiçek¹⁴⁷, çengel/ çakmak/ yedi bala¹⁴⁸ motifleri kullanılmıştır. İkinci geometrik şekilde ise, kuş¹⁴⁹ ve yaprağa benzer bir motif görülmektedir. Eşkenar dörtgenlerin dışında kalan alanlarda yine ejder ayağı/akrep motifi¹⁵⁰ göze çarpar. Aynı zamanda yine bu eşkenar dörtgenlerin içinde görülen altıgen, zeminde de kullanılmış olup, yarısı bordür tarafından kesilmiştir. Bu yarım altıgenlerde göz¹⁵¹, yıldız¹⁵², çengel/ çakmak/ yedi bala¹⁵³, bereket/ koruma¹⁵⁴, ejder ayağı¹⁵⁵ ve kuş¹⁵⁶ motifleri görülmektedir.

2. Bordür: Yatay bordürde eli belinde motifi¹⁵⁷ kullanılmıştır. Dikey bordürde zikzak şeklinde devam eden su yolu¹⁵⁸ motifi görülmektedir. Bu zikzaklı su yolunun dışında kalan alanlarda çengel/çakmak/yedi bala¹⁵⁹, saç bağı¹⁶⁰, kuş¹⁶¹, haç¹⁶², kurtizi/ağzı/ bereket ve koruma¹⁶³ ve akrep¹⁶⁴ motifleri bulunmaktadır.

¹³⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 160, Şekil 21(Ejder ayağı)

¹⁴⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 156, Şekil 18(Akrep Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 151, Şekil 66(Ejder Ayağı)

¹⁴¹ *Anatolian Kilims*, Cilt, 192, Şekil 2(Bukağı Motifi)

¹⁴² Mine ERBEK, A.g.k., 162, Şekil 66(Ejder ayağı)

¹⁴³ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 165, Şekil 3(Bereket ve Koruma)

¹⁴⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 98, Şekil 74(Yıldız motifi)

¹⁴⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 165 Şekil 181, 163 Şekil 23(Kurt izi)

¹⁴⁶ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 18, Şekil 4(Göz Motifi)

¹⁴⁷ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 119, Şekil 4(Çiçek Motifi)

¹⁴⁸ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, S: 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., 36(Yedi bala)

¹⁴⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 207, Şekil 369(Kuş Motifi)

¹⁵⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 156, Şekil 18(Akrep Motifi); Mine ERBEK, A.g.k., 151, Şekil 66(Ejder Ayağı)

¹⁵¹ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 18, Şekil 4(Göz Motifi)

¹⁵² Mine ERBEK, A.g.k., 98, Şekil 74, S: 96, Şekil 27(Yıldız motifi)

¹⁵³ Mine ERBEK, Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri, 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., S: 36(Yedi bala)

¹⁵⁴ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 165, Şekil 3(Bereket ve Koruma)

¹⁵⁵ Mine ERBEK, A.g.k., 163, Şekil 115(Ejder ayağı)

¹⁵⁶ Mine ERBEK, A.g.k., 201, Şekil 153(Kuş Motifi)

¹⁵⁷ *Anatolian Kilims*, II. Cilt, 147 (Eli belinde Motifi)

¹⁵⁸ *Anatolian Kilims*, 2. Cilt, 168, Şekil 1; Mine ERBEK, A.g.k., 107, Şekil 25, 26, 31(Su yolu Motifi)

¹⁵⁹ Mine ERBEK, A.g.k., 140, Şekil 85(Çengel); *Anatolian Kilims*, Cilt, 65, Şekil 3(Çengel/Çakmak Motifi); İ. Hulusi GÜNGÖR, A.g.k., İstanbul 1994, 36(Yedi bala)

¹⁶⁰ Mine ERBEK, A.g.k., 68, Şekil 32(Saç bağı Motifi), *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 94, Şekil 3 (Saç bağı Motifi)

¹⁶¹ Mine ERBEK, A.g.k., 207, Şekil 369(Kuş Motifi)

¹⁶² Mine ERBEK, A.g.k., , Şekil 14(Haç Motifi)

¹⁶³ *Anatolian Kilims*, 1. Cilt, 5, Şekil 4(Kurtağız/ bereket ve koruma Motifi)

¹⁶⁴ Mine ERBEK, A.g.k., 157, Şekil 45(Akrep Motifi)

Resim 170. Kilim, 2.00 m x 3.83 m. Konaklar Köyü/Pertek/Tunceli

Katalog no: 76

Dokuma tekniği: Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

Malzeme: Yün

Kullanılan ipliklerin büküm yönü ve katları: S büküm

Atkı: 1 kat

Çözü: 2 kat

Nakış ipliği: 2 kat

Kullanılan renkler: Kiremit kırmızısı, lacivert, beyaz

Dokunduğu yer: Aşağıgülbahçe Köyü/Pertek/TUNCELİ

Kompozisyon özellikleri: Orhun ve Yenisey yazıtlarında Z sesi veren 𐰆 harfinin benzeri 𐰆 şekli ile Tunceli, Elazığ ve Erzincan'da yaşayan Şavak Türkmenlerinin Cecim dokumalarında işlenmiş, günümüze kadar gelmiştir.¹⁶⁵ Aynı zamanda bu dokumada tırnak/aşşık/kaydırma/kertik/kırma/akıtma/deveboynu/çakmacık/yanca¹⁶⁶, haç¹⁶⁷ ve ölümsüzlük ve soy ile ilgili motif¹⁶⁸ kullanılmıştır. Bu motiflerin dışında kalan motiflerin isimleri belli değildir.

Resim 171. Cecim(Çözü Yüzlü Cicim)

¹⁶⁵ Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 311–312, Resim 269

¹⁶⁶ K.DİRİK, *Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*, 101, Şekil 20(İran Halısı 2. Bordür); H. HAACK, *A.g.k.*, Resim 5(Kafkasya Kilimi); B.DENİZ, *Yöresel Özellikleri ile Yozgat Kilimleri*, 55, Şekil 1a(Aşşık Motifi); Ayla TUNÇEL, *A.g.k.*, 14, N.KIRZIOĞLU, *A.g.e.*, 10(Kaydırma); Yusuf DURUL, *A.g.k.*, 24, Şekil 24(Tırnak); Bkz. (100), GÖRGÜNAY, 209-221(Deveboynu,Çakmacık, Kırma/Akıtma/Kertik)Keziban SELÇUK, *A.g.k.*, 54, 132, 135,138(Suyolu)

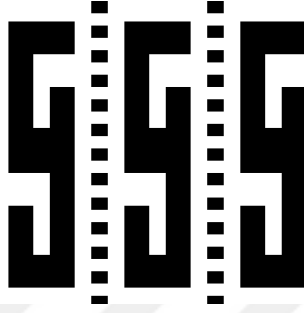
¹⁶⁷ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 136, Şekil 14(Haç Motifi)

¹⁶⁸ Mine ERBEK, *A.g.k.*, 184 Şekil 14, 43 Şekil 243(Ölümsüzlük ve soy ile ilgili motif/koçboynuzu); Bkz.(36), HAACK, 34

6. BÖLÜM

EKLER

ŞAVAK DOKUMALARINA ÖZGÜ İSİMSİZ MOTİFLERİN LİSTESİ

Katalog no: 48, İsimsiz 1

Katalog no:51, İsimsiz 2

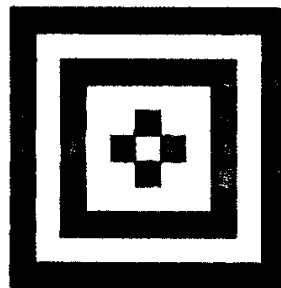
Katalog no: 53, İsimsiz 3

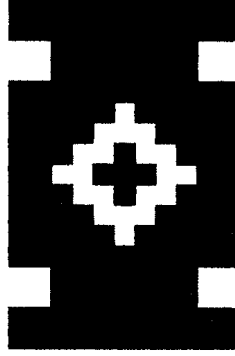
Katalog no: 53, İsimsiz 4

Katalog no: 60, İsimsiz 5

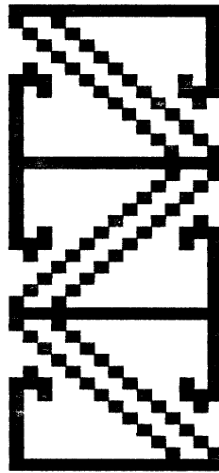
Katalog no: 60, İsimsiz 6

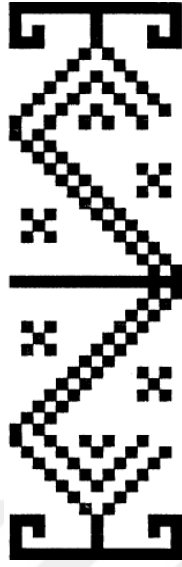
Katalog no: 60, İsimsiz 7

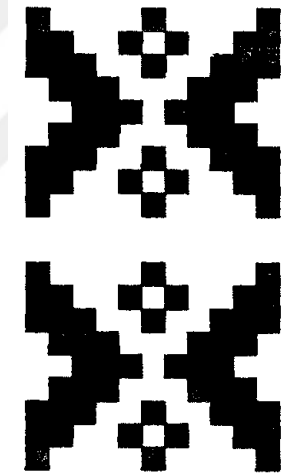
Katalog no: 62, İsimsiz 8

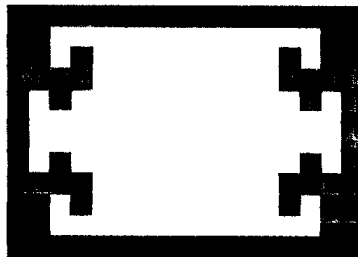
Katalog no: 63, İsimsiz 9

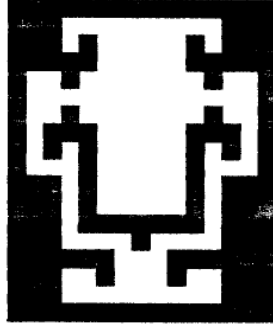
Katalog no: 63, İsimsiz 10

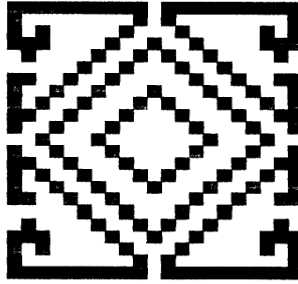
Katalog no: 63, İsimsiz 11

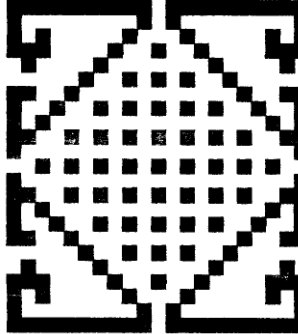
Katalog no: 63, İsimsiz 12

Katalog no: 63, İsimsiz 13

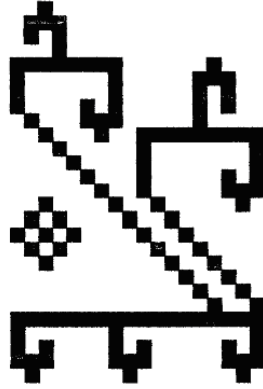
Katalog no: 64, İsimsiz 14

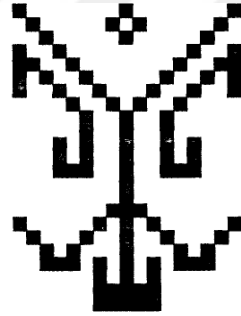
Katalog no: 64, İsimsiz 15

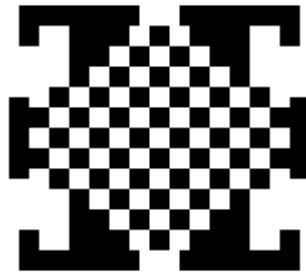
Katalog no: 64, İsimsiz 16

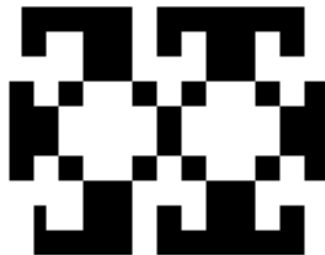
Katalog no: 64, İsimsiz 17

Katalog no: 64, İsimsiz 18

Katalog no: 64, İsimsiz 19

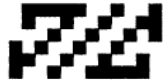
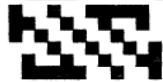
Katalog no: 64, İsimsiz 20

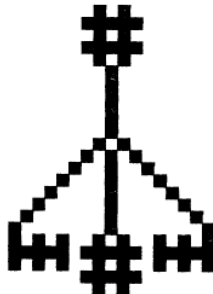
Katalog no: 65, İsimsiz 21

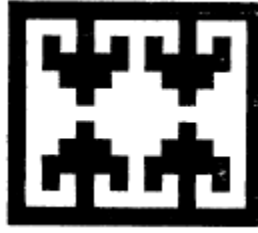
Katalog no: 65, İsimsiz 22

Katalog no: 66, İsimsiz 23

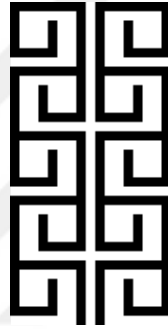
Katalog no: 67, İsimsiz 24

Katalog no: 67, İsimsiz 25

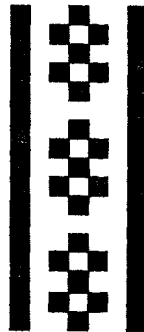
Katalog no: 67, İsimsiz 26

Katalog no: 68, İsimsiz 27

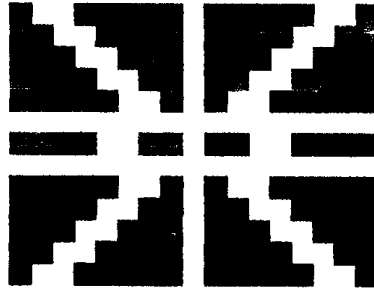
Katalog no: 68, İsimsiz 28

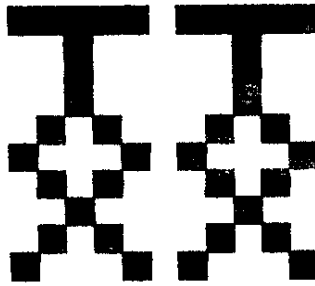
Katalog no: 69, İsimsiz 29

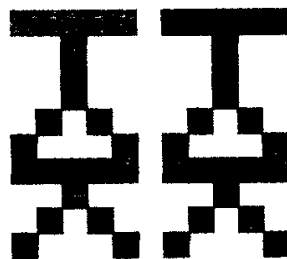
Katalog no: 69, İsimsiz 30

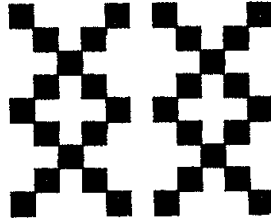
Katalog no: 69, İsimsiz 31

Katalog no: 70, İsimsiz 32

Katalog no: 70, İsimsiz 33

Katalog no: 70, İsimsiz 34

Katalog no: 71 İsimsiz 35

Katalog no: 71, İsimsiz 36

Katalog no: 71, İsimsiz 37

Katalog no: 71, İsimsiz 38

Katalog no: 71, İsimsiz 39

Katalog no: 72, İsimsiz 40

Katalog no: 72, İsimsiz 41

Katalog no: 72, İsimsiz 42

Katalog no: 76, İsimsiz 43

Katalog no: 76, İsimsiz 44

7. BÖLÜM

ESERLERİM

Yaptığım doktora tezi kapsamında, Şavak dokumalarından esinlenerek dokuduğum halı, zili, cicim, sumak, kilim ve çözgü yüzlü cicim dokumaları tezle beraber sunulmuştur. Eserlerin yapılma amacı, , ülkemizde az tanınan, Türk kültür ve sanat zenginliğinin sergilendiği Şavak dokumalarının tanıtılmasına dönük bir katalog hazırlamak, Türk kültürüne bu dokumaları tanıtmak ve Şavak dokumalarının geleneksel dokuma sanatları içindeki yerini belirleyebilmektir.

Halı dokuma

Düz zili dokuma

Seyrek motifli cicim dokuma

Kilim dokuma

Sumak dokuma

Çözü yüzü cicim dokuma

KAYNAKLAR

- *ACAR, Belkıs(1975), **Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar**, Ak Yayınları, İstanbul
- *ACAR, Belkıs(1983), **Kilim-Zili- Cecim-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları**, Eren Yayıncılık, İstanbul
- *AĞAT, Nurettin(1976), **Altınordu(Cuçi Oğulları)Paraları Kataloğu**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul
- *ALDOĞAN, M(1984), “Türk Kilim Sanatı”, **Sanat Dünyamız**, 29, 15
- *ALYILMAZ, C(2003), “Gamalı Haç(Sivastika)”, **Töre Dergisi**, V, 20–21
- *ALANTAR, Hüseyin(2007), **Motiflerin Dili**, Yorum Yayıncılık, İstanbul
- *ALTINAY, Refik Ahmet(1930), **Anadolu’da Türk Aşiretleri**, Enderun Kitabevi, İstanbul
- *Anatolian Kilims(2005), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara
- *ASLANAPA, Oktay(1987), **Türk Halı Sanatının Bin Yılı**, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul.
- *ATEŞ, M(1996) **Mitolojiler, Semboller ve Halılar**, Symbol Yayıncılık, İstanbul
- *AYTAÇ, Ahmet(2000), **Geleneksel Türk El Dokumacılığı Sanatı**, Konya
- *BAŞER, Güngör(1983), **Kumaş Tasarımı ve Analizi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- *BATARI, Ferene(1986), “Az İparmüveszeti Muzeum Harom Oszman –Török Memling-Szönyege-Three Ottaman Turkish “Memling Rugs” In the Budapest Museum Of Applied Arts, Budapest

*BATARI, Ferene(1994), **Otaman Turkish Carpets The Collections Of The Museum Of Applied Arts Budapest, I**, Budapest-Keszthely

*BAYINDIR, Zehra(2007), **Avanos'ta (Nevşehir) El Halısı Üretimi ve Avanos Halılarının Özellikleri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir

*BEŞİKÇİ, İsmail(1969), **Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar**, Doğan Yayınevi, Ankara

*BUTTERWECK, E., ENGEL, E.-PINNER, R.(1986), **Antique Oriental Carpets From Austrian Collections/Antike Orient-Teppiche Aus Österreichischem Besitz(Orientteppiche)**, Vienna.

*BÜLENT, Eşref(2000), “Ayvacık ve Diğer Yöre Halıları Arasındaki Motif ve Kompozisyon Benzerlikleri”, **III. Ulusal Türk Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**, T.C. Selçuk Üniversitesi Yayınları, 32

*BÖHMER, Hans- BRÜGGEMANN(1982), **Teppiche Der Bauern Und Nomaden In Anatolian**, Munich

*CAHEN, Claude(1988), **Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara

*COEN, Luciano- DUNCAN Louise(1978), **The Oriental Carpets**, Harper Row, Fitzhenry and Whiteside Ltd., Newyork

*ÇAM, N(1993), **Türk ve İslam Sanatlarında Altı Kollu Yıldız**, Konya

*DENİZ, Bekir(1987), “Milas Halıları”, **Bilim Birlik Başarı**, 49, 13–20

*DENİZ, Bekir(1987), “Mucur Halıları”, **Bilim Birlik Başarı** 48, 20–24

*DENİZ, Bekir(1990), “Yöresel Özellikleriyle Yozgat Kilimleri”, VIII. Milletlerarası Türk Sanatı Kongresi, Eylül-Ekim: 45–85

*DENİZ, Bekir(1995), “Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Halıları”, **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi**(2.c.),34

*DENİZ, Bekir(1997), Kozak(Bergama) Yöresi Halıları, Arış, 2, 22

*DENİZ, Bekir(1998), **Ayvacık(Çanakkale)Yöresi Düz Dokuma Yaygıları(Kilim-Cicim-Sumak)**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara

*DENİZ, Bekir(2002), “Söke(Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma”, **I. Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu**, Aralık:308

*DENNY, Walter(1979), **Oriental Rugs**, Washington

*DİRİK, Kazım(1938), **Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panaroması**, Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul

*DULKADİR, H(1992), “Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo-kültürel Bir Değerlendirme”, MTHK. Kongresi Bildirileri IV, 98

*DURUL, Yusuf(1969), **Baraj Gölü Çevresi Dokuma Sanatları**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları, Ankara

*DURUL, Yusuf(1971), “Şavak Türkmenleri ve Dokuma Sanatları”, **Türkiyemiz**, Haziran:43–44

*DURUL, Yusuf(1987), **Türk Kilim Motifleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara

*EDER, Doris(1979), **Kaukasische Teppiche**, Orientteppiche 1, Munich

*ERBEK, Güran(1988), **Kilim Catalogue**, Selçuk A.Ş., İstanbul

*ERBEK, Güran(1986), **Anadolu Motifleri Sergisi**, Deutsches Kulturinstitut, İzmir

*ERBEK, Mine(2002), **Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri**, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

*ERBEK, Mine(1984), **Anadolu'da Göz ve Nazar Geleneği ve Bununla İlgili Pratiklerin Dokumalarda Uygulanması**,

*ERDMANN, Kurt(1957), **XV. Asır Türk Halısı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul

*ERDMANN, Kurt(1962), **Europa Und Der Orientteppich**, Verlag, F. Kupferberg Berlin-Mainz

*ERDMANN, Kurt(1966), **Siebenhundert Jahre Orientteppich**: Zu Seiner Geschichte Und Enforschung, Herausgegeben Von Hana Erdmann, Bussesse Verlagshandlung, Herdford

*ESİN, EMEL(1970), Kün-Ay(Ay-Yıldız Motifinin Proto-Türk Devrinden Hakanlılara Kadar İkonografisi, **III. Tarih Kongresi**, VII, Eylül: 320

*EŞBERK, Tefik(1939), **Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Emniyeti**, Recep Ulusöglü Basımevi, Ankara

*GANTZHORN, Volkmar(1991), **The Oriental Carpet**, Eberhard-Karls Universitat, Tübingen

*GÖNÜL, M(1977), "Türk El Dokumalarının ve Halılarının Etnografyadaki Yeri", **I. Ulusal Türk Folklor Kongresi Bildirileri C.V.**, 141-164

*GÖRGÜNAY, Neriman, **Doğu Yöresi Halıları**, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara

*GÖRGÜNAY, Neriman(1974), **Şavak Dokuma Çeşitleri, Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri**, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı, Ankara

*GÖRGÜNAY, Neriman(1984), **Doğu Anadolu Halılarının Kalite ve Desenleri**, Tarım ve Orman Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Ankara

*GÖRGÜNAY, Neriman(1987), Anadolu’da Cecim Çeşitleri, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, V,145–146

*GÖRGÜNAY, Neriman(1990),”Kırkitle Dokumalarımızdan Cecimlerimiz ve Van”, **Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu**, Nisan: 266

*GÖRGÜNAY, Neriman(1994), **Eşme Kilimleri**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara

*GÖRGÜNAY, Neriman(2001), **Altaylar’dan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Yanışlar**, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

*GÖRGÜNAY, Neriman(2002), **Oğuz Damgaları ve Göktürk Harflerinin El Sanatlarımızdaki İzleri**, Kültür Başkanlığı Yayınları, Ankara.

*GÜNGÖR, İ.Hulusi(1984), **Türk Halıları**, Keski Color Basımevi, İstanbul

*GÜL, Yusuf(1976), **Tunceli’de Şavaklılar**, Şafak Matbaası, Ankara

*GÜLENSOY, Tuncer(1987), “Şavak Türk Kilimciliği ve Kilim Terminolojisi”, **Erciyes Yayınları**,10, Nisan: 6–9

*GÜLENSOY, Tuncer(1984), “Elazığ, Tunceli, Bingöl ve Diyarbakır Yörelerindeki Boy, Soy, Oymak ve Aşiret Adları Üzerine”, **Türk Dünyası Arştırmaları**, 28, 134–156
İslam Ansiklopedisi, Cilt 9,359–387

*HAACK, Hermann(1975), **Doğu Halıları**, Çeviren: Neriman Girişken, Baylan Matbaası, Ankara

*Hakkâri Kilimleri Broşürü(1994), Hakkâri Valiliği, 9–15

*HAUSEGO, Jenny(1978),**Tribal Rugs**, İnterlink, London

*HOPF, A(1977), **Eine Sammlung Edler Orientalischen Teppiche**, Verlag Ernst Wasmuth Tübingen

*İBRAHİMGİL, M(2002), **Makedonya’da Türk Mimarisinde Görülen Sembolik Motifler**, Prof. Dr. Haluk Karamağaralı Armağanı, Ankara

*KAFESOĞLU, İbrahim(1977), **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Neşriyat Yayınevi, Ankara

*KAFESOĞLU, İbrahim(1958), “Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti”, **TDK Yayınları**, Ankara

*KARAHAN, Recai(1992), Konya Müzelerinde Bulunan Kilimler, yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Konya

*KARAHAN, Recai(2007), **Dünden Bugüne Hakkâri Kilimleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara

*KARAVAR, Gonca(2007), **Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri ve Yeni Halı Tasarımları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanatta Yeterlik Tezi, İzmir

*KAYIPMAZ, F.-KAYIPMAZ, N(1991), “Sivas Kilim ve Seccadeleri”,**Türk Etnografya Dergisi**, 19, 97–119

*KÖPRÜLÜ, Fuat(1937), **Orta Zaman Türk Hukuki Müesseseleri**, İkinci Tarih Kongresi Kitabı, Devlet Basımevi, İstanbul

*KÖPRÜLÜ, Fuat(1959), **Osmanlı Devletinin Kuruluşu**, Ötüken Neşriyatı, İstanbul

*KURAT, Akdes Nimet(1934), “Göçebelik”, **Edebiyat**, 46–47.

*MARGULAN, A(1987), **Kazak Tatbiki Halk Güzel Sanatları**, Alma-Ata

* MEGEP(2007), Milli Eğitim Bakanlığı, El Sanatları Teknolojisi

*MOSHKOVA, V.G.(1984), **The rug Making Of the Merv Tekke, Oriental Rug Review**, Meredith, Philadelphia

*ORKUN, H.NAMIK(1936), **Eski Türk Yazıtları**, T.D.K. Yayınları, İstanbul

*ÖLÇER, Nazan(1998), **Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kilimleri**, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul

*ÖNGÖR, Sami(1964), “Orta Doğu Ülkelerindeki Göçebe Hayatın Bugünkü Şartları ve Göçebe Nüfusun Sedantarizasyonu”, **AÜSBF.**, 19, 158

*ÖRNEK, Z.(1967), “Alacahöyük ve Civarı Örmeye ve Dokuma Motifleri”, **Türk Etnografya Dergisi**,9, Ankara

*PARLAK, Tahsin(2002), **Geleneksel Kazak Halı Sanatı**(Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi), Ankara

*PARLAK, Tahsin(2007), **Tur-an Yolunda Aral’ın Sırları**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara

*POLJAKOV, S,P(1973), **Etniceskaja İstoriya Severo-Zapadnoj Türkmenil Srednye Veka**, Moskava

*PINNER, Robert(1993), **The Rickmers Collection-Turkoman Rugs**, Turkoman Rugs In The Ethnographic Museum, Berlin

*RAGETH, Jürg(1993), **The Yellow-Ground Konya Carpets, Orient Stars- A Carpet Collection**, Stuttgart

*ROPERS, H(1958), **Les Tapis D’orient**. Klinkhardt Und Biermann, Braunschweig

*SARAY, Mehmet(1993), **Türkmen Tarihi**, Yay G, İstanbul

*SELÇUK, Keziban(2008), **Nahçıvan Devlet Müzesinde Bulunan Halı, Kilim ve Düz Dokumalar**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Erzurum

*SÜMER, Faruk(1980), **Oğuzlar(Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatı Destanları**, Ana Yayınları, İstanbul

*SÜMER, Faruk(1949/1950), “XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak’ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış”, **İÜİF. Mecmuası**, 11, 509–511

*TARCAN, H(2003), **Tarihin başladığı Ön-Türk Uygarlığı Resmi Tarihinin Çöküşü**, Töre Yayın Grubu, İstanbul

*THOMPSON, J.- MACKIE, L.W. (1980), **Turkmen Carpet Weavings, Turkmen Tribal Carpets and Traditions**, The Textile Museum, Washington D.C.

*TEKÇE, E. Fuat(1993), **Pazirik Altaylar’dan Bir Halının Öyküsü**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

*TUNÇEL, Ayla(1996), **Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Koleksiyonundaki Şavak Kilimleri**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

*TURAN, Osman(1965), **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Ötüken Neşriyat, Ankara

*Türk El Dokuması Halılar, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara

*TÜRKMEN, Nalân(2001), **Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihi Anadolu-Türk Halılarının Ortak Özellikleri**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara

*TÜRKMEN, Nalân(1991), **Son İki Yüzyıl İçinde Konya’nın Obruk Bölgesi’nde Halı Sanatı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul

*TÜRKAY, Cevdet(1979), **Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre: Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, Tercüman Kaynak Eserler Dizisi, İstanbul

*TZAREVA, Elena(1984), **Rugs and Carpets From Central Asia**, Leningrad

*YALGIN, Ali Rıza(1977), **Cenupta Türkmen Oymakları**, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara

*YAĞAN, Şahin Yüksel(1978), **Türk El Dokumacılığı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

*YILDIRIM, Mustafa(1994), **Konya’da Bulunan Azerbaycan Halılarından Örnekler**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

*UĞURLU, Senem(2007), “Ayvacık Halılarında Motif-Kompozisyon Sistematiği ve Sanatsal İlişkiler”, **I.Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi Bildirileri**, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı, 151–156

*ZIPPER, K.- FRITZCHE, C.(1989), **Oriental Rugs-Turkish**, Antique Collectors Clup Ltd., Munich

ÖZGEÇMİŞ

27.12.1972 Yılında Çanakkale’de doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Çanakkale’de tamamladım. 1996 Yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Halı, Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Ana Sanat Dalından ikincilikle mezun oldum. 1996–2002 Tarihleri arasında çeşitli halı firmalarında desinatör olarak çalıştım. 2002–2003 Yılları arasında Balıkesir Üniversitesi Dursunbey Meslek Yüksekokulunda öğretim görevlisi olarak görev yaptım. 2003’ten beri Fırat Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Tekstil bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktayım.